

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk

Høsten 2018

«Å forme sitt samliv»

*En metaforsteoretisk og retorisk analyse av språkbruk om samliv,
ekteskap, drifter og følelser i en kristen, kirkelig tekst*

Sarah Strandhus Karlsen

Forord

Det å ha en ferdig masteroppgave av så stort omfang føles helt utrolig.

Proessen har vært mye tyngre enn jeg kunne forestilt meg, men jammen kom jeg i mål til slutt.

Det er vel hovedsakelig en person som fortjener aller mest takk her: Torodd Kinn. For en tålmodig sjel du er! Tusen takk for all veiledning. Tusen takk for alle svar på det jeg har følt har vært dumme spørsmål. Takk for at du har tatt med humor inn i arbeidet. Du er en didaktiker av klasse! Jeg er veldig takknemlig.

En takk til Helga Mannsåker for litteraturlån. Takk for at du har gjennomført lignende oppgaver slik at flere av oss har fått øynene opp for dette fagfeltet.

En spesiell takk til tre av mine medstudenter som har støttet meg hele veien. Det er selvfølgelig Sondre, Kjersti og Elise. Dere har vært helt uvurderlige og jeg er spesielt glad for alle stunder med delt latter.

Takk til familien min som alltid tar meg imot med åpne armer. Takk til mamma og pappa som alltid har tid til å høre på meg. I en prosess som dette er det lite som hjelper så mye som gode ord fra familien.

Takk til familien min i Kleppe Musikklag. Dere har vært med i medvind og motvind, og har alltid tro på meg. Denne støtten har vært så viktig og dere har virkelig en plass i hjertet mitt for alltid. En ekstra takk til Frida, Ida, Erika og Ole-Andreas. Dere holder meg oppe!

Takk til lektorklassen, som blir like overrasket hver gang de ser meg på lesesalen, men som alltid spør meg hvordan det går og bryr seg.

Så er resten på min kappe.

Sarah

31.08.2018

INNHOLD

1	INNLEDNING	1
1.1	Presentasjon av tema	1
1.2	Historisk bakgrunn og forklaring av diskurs	5
1.2.1	Lovgivning – fra kriminalisering til ekteskapslov	6
1.2.2	Ekteskap i Den norske kirke fra 1954 og frem til i dag	7
1.2.3	Bryllup i Den norske kirke i dag	10
1.2.4	Oppsummering	10
1.3	Teoretisk bakgrunn: forståelse og valg av termer	11
1.3.1	Forståelse av fenomenene seksualitet og seksuell orientering	11
1.3.2	Valg av termer	12
1.4	Problemstilling og forskningsspørsmål	13
1.4.1	Mulige hypoteser	15
1.5	Disposisjon	16
2	TEORI	17
2.1	Kognitiv lingvistikk	17
2.1.1	Hovedforpliktelser	18
2.1.2	Kategorisering	18
2.1.3	Persepsjon	19
2.1.4	Kroppsforankring og bildeskjema	19
2.1.5	Ulike typer erfaring	21
2.2	Metaforteori	21
2.2.1	Hva er en metafor?	21
2.2.2	Metaforer i KL: begrepsmetaforteori	21
2.2.3	Konvensjonelle metaforer	23
2.2.4	Begrepsmetaforer fremhever og skjuler	24
2.2.5	Strukturelle metaforer	24
2.2.6	Ontologiske metaforer	24
2.2.7	Orienteringsmetaforer	25
2.2.8	Metonymi	26
2.2.9	Metaforer og metonymi	26
2.2.10	Innramming	27
2.3	Kritisk metaforanalyse og retorikk	29
2.3.1	Terminologi fra Jonathan Charteris-Black (2004)	29
2.3.2	Kritisk metaforanalyse	31

2.3.3	Retorikk – noen grunnleggende perspektiver.....	32
2.3.4	Troper og visuell retorikk.....	33
2.3.5	Andre tilnæringer til kritiske analyser av tekst og bilde	34
2.4	Oppsummering	36
3	MATERIALVALG OG METODER.....	37
3.1	Proessen med å velge primærttekst og gjøre avgrensninger	37
3.1.1	Mandat og utvalgets medlemmer	37
3.1.2	Avgrensning innenfor primærtteksten.....	38
3.2	Metodevalg og -tilpasninger.....	39
3.2.1	Metaphor Identification Procedure.....	41
3.2.2	Tilpasninger.....	42
3.3	Den endelige fremgangsmåten	42
3.4	Oppsummering	43
4	METAFORANALYSE	44
4.1	Abstrakte eller konkrete kildedomener?.....	44
4.1.1	Fellesnevnerne for de utvalgte abstrakte fenomenene som skal undersøkes	45
4.2	Forhold/relasjoner mellom mennesker	46
4.2.1	SAMLIV OG EKTESKAP SOM FYSISK OBJEKT	46
4.2.2	SAMLIV OG EKTESKAP SOM STED.....	47
4.2.3	SAMLIV OG EKTESKAP SOM BEHOLDER	48
4.2.4	EKTESKAP SOM RØRLEDNING.....	49
4.2.5	SAMLIV OG EKTESKAP SOM SYNLIG OBJEKT	50
4.2.6	EKTESKAP SOM FORBINDELSE.....	50
4.2.7	EKTESKAP SOM MENNESKE	51
4.3	Følelser	51
4.3.1	<i>Seksualdrift</i> : mange tolkninger	51
4.3.2	Det sammensatte ordet <i>seksualdrift</i>	52
4.3.3	Metonymisk bruk av <i>seksualdrift</i>	53
4.3.4	SEKSUALDRIFT som måldomene	54
4.3.5	SEKSUALDRIFT SOM NATURKRAFT	55
4.3.6	SEKSUALDRIFT SOM MENNESKE	56
4.4	Måldomenet KJÆRLIGHET.....	57
4.4.1	KJÆRLIGHET SOM FYSISK OBJEKT	58
4.4.2	KJÆRLIGHET SOM BEHOLDER.....	58
4.4.3	KJÆRLIGHET SOM FUNDAMENT	59

4.4.4	KJÆRLIGHET SOM FORBINDELSE	59
4.4.5	KJÆRLIGHET SOM STED	60
4.4.6	KJÆRLIGHET SOM MÅLRETTET BEVEGELSE.....	61
4.4.7	KJÆRLIGHET SOM MENNESKE	61
4.4.8	Oppsummering om SAMLIV, EKTESKAP, SEKSUALDRIFT og KJÆRLIGHET	61
4.5	FORM og FORME som kildedomener.....	62
4.5.1	LIVET SOM FORM(BART OBJEKT)	62
4.5.2	SAMLIV SOM FORM(BART OBJEKT)	63
4.5.3	Formmetaforen i tidligere forskning	64
4.5.4	Geometri og gestaltprinsipper	65
4.6	Oppsummering	66
5	RETORISK OG KRITISK (METAFOR)ANALYSE	68
5.1	Retoriske perspektiver	70
5.1.1	Retorisk situasjon og retorisk publikum.....	70
5.1.2	Visuell retorikk: menneskelig versus ikke-menneskelig.....	71
5.2	Kritisk blikk på utvalgte deler av primært teksten	74
5.3	Kommentarer til metaforfunnene	75
5.4	Hva slags inntrykk gir teksten av samlivet som fenomen?	76
5.4.1	«Grunnlaget for samlivet er selvfølgelig biologisk gitt».....	77
5.4.2	Samlivet som noe man må «passe inn i».....	79
5.4.3	Samlivets «grunnlag, innhold og retning»	80
5.4.4	Samlivet som alles rett, «liv er samliv»	81
5.4.5	Hvilke inntrykk av fenomenet samliv kommer frem i primært teksten?.....	82
5.5	Hvilket inntrykk av likekjønnet ekteskap kommer frem i de to tankerekkeene?.....	83
5.6	Hvilke konsekvenser kan det få at samlivet og livet omtales som en form/noe formbart?	87
5.7	Hvilket inntrykk av <i>seksualdriften</i> kommer frem i teksten?	90
5.8	<i>Homoseksuelle handlinger</i> versus <i>homofil legning</i>	91
5.9	Språklig innramming av de abstrakte fenomenene	92
5.10	Hvordan snakkes samliv, ekteskap og følelser om i en (gitt) kristen, kirkelig diskurs? 94	
5.11	Oppsummering	95
6	AVSLUTNING	97
6.1	Oppgavens utgangspunkt, teoretiske grunnlag og hovedfunn.....	97
6.2	Oppgavens plass og relevans.....	98

6.3 Funn og begrensninger	99
SAMMENDRAG	102
ABSTRACT	103
PROFESJONSRELEVANS	104
LITTERATURLISTE	105
VEDLEGG	109
Vedlegg 1: Primærmateriale (analysetekst)	109
Vedlegg 2: Bilder/illustrasjoner	115

«If a metaphor can influence the way we perceive a certain social reality, then it is a potent and potentially powerful weapon» (Jonathan Charteris-Black, 2004, s. 23)

1 INNLEDNING

1.1 Presentasjon av tema

«Livet er en vev der vi er vevd inn i et fellesskap med andre mennesker, på godt og ondt», står det i utredningen om samliv og samlivsordninger til Den norske kirke (Samlivsutvalget, 2013, s. 40). De som er kjent med norsk språk, vil uten videre skjønne at det ikke er snakk om en faktisk vev. Man forstår at det er dannet et språklig bilde for å beskrive hva liv og fellesskap kan være. Billedlig språk brukes mye oftere enn de fleste er bevisste på, og vil være mulig å identifisere uansett hva man snakker om. Mange har lært at metaforer er et språklig virkemiddel som man hovedsakelig finner i litteraturen og poesien, men språkforskning har vist at metaforer er alt annet enn kun en eksklusiv vare i dikt og romaner. Abstrakte fenomener, som for eksempel *liv* og *fellesskap*, kan være vanskelige å snakke om uten å bruke metaforer. Derfor benytter man noe mer konkret, i dette tilfellet en vev, for å beskrive fenomenet livet. For å understreke dette poenget kan man gjøre følgende tankeeksperiment: Forsøk å svare på de neste spørsmålene, uten å bruke en eneste metafor: *Hva er livet? Hva er samliv, kjærlighet og relasjoner?*

Mest sannsynlig vil man finne at det er nærmest umulig å beskrive disse fenomenene uten å benytte seg av språklige bilder og metaforer. Mange vil nok kjenne seg igjen i at livet ofte beskrives som en reise. For eksempel sier man ofte at: livet er en *reise*, med mange *veiskiller*. Dette er et klassisk eksempel på å knytte noe vi har en konkret erfaring med, til noe abstrakt. Livet fremstilt som en reise, der alle livsvalgene snakkes om som *veiskiller*, gjør at vi kan relatere noe konkret til noe som ellers ville vært vanskelig å snakke om. Rett og slett fordi de aller fleste har vært på en eller annen form for reise, og kanskje møtt på *veiskiller* der man må bestemme seg for om man skal ta til venstre eller høyre.

Metaforer er altså viktigere i språket enn man kanskje er klar over, men de er også viktige i retorikken, et fagfelt som har vært av interesse for mennesket helt siden antikken. Den første bevarte læreboken som finnes om dette fagfeltet, er Aristoteles sin *Retorikk*, som man regner med ble skrevet rundt 330 f.Kr. Her defineres retorikk som «evnen til i enhver sak

å se hvilke muligheter vi har til å overtale» (Aristoteles, 2006, s. 27). Aristoteles var også opptatt av metaforer, og i boken *Om diktekunsten*, skrev han at metaforen er et «et ord som er overført fra sin opprinnelige mening» (Aristoteles, 2004, s. 57). Metaforer er altså ikke et nytt språklig fenomen, men er et vanlig grep å bruke i språket. Det faktum at metaforene er så mye mer tilstedeværende og fremtredende i språket enn man tidligere har antatt, danner grunnlaget og utgangspunktet for den språklige analysen i denne oppgaven.

Gjennom lektorstudiet ved Universitetet i Bergen har jeg hatt nordisk som fag 1, og religionsvitenskap som fag 2. Dette har inspirert meg til å kombinere disse to fagdisiplinene i masteroppgaven og gjøre en språklig analyse av en tekst som er skrevet i en religiøs diskurs. Den valgte teksten er skrevet av Samlivsutvalget som ble oppnevnt av Bispemøtet i Den norske kirke i 2009. Bispemøtet «er et offisielt organ i Den norske kirke» og har som oppgave å «samordne de gjøremål som ligger til de enkelte biskoper» (Elstad, 2014).¹ Utredningen fikk navnet *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Bispemøtet i Den norske kirke*, og bakgrunnen for utredningen var den nye ekteskapsloven (innført 1. januar 2009). Med denne loven fikk også to personer av samme kjønn rett til å gifte seg (Samlivsutvalget, 2013, s. 3–7).² Utredningen er på cirka 100 sider og tar for seg spørsmål rundt liv, samliv, ekteskap og utviklingen av synet på disse fenomenene i samfunnet generelt. Utvalget tar i tillegg for seg grunnleggende tolkningsperspektiver, både på et allment og kristent grunnlag, og gjør en vurdering av hva samliv, samlivsetikk og samlivsordninger er i et kirkelig perspektiv i dag. Helt til slutt i utredningen kommer blant annet en oppsummering og utvalgets tilrådinger rundt likekjønnet ekteskapsinngåelse og forbønn for borgerlige inngåtte likekjønnede ekteskap (Samlivsutvalget, 2013, s. 4–5). Bispemøtet oppnevnte utvalget for å utrede kirkens forståelse av ekteskapet kulturelt, teologisk og rettslig. Om rapportens oppbygning sier utvalget selv at:

Om de temaene utvalget behandler er det uenighet i kirken, og denne uenigheten gjenspeiles også i utredningen. Utvalget har imidlertid forsøkt å finne et felles fundament som kan gjøre det mulig å diskutere de spørsmålene det er uenighet om på en saksvarende måte, slik at uenighetene ikke får overskygge alt det man også er enige om. Det er lagt vinn på å beskrive saksfeltet på en nyansert måte og på å vise til ulike måter å forstå problemene på. (Samlivsutvalget, 2013 s. 12)

Utvalget går altså i detalj for å diskutere enigheter og uenigheter rundt samliv i et kirkelig perspektiv. På mange måter er utredningen i seg selv en begrepsdiskusjon rundt hva

---

¹ Hentet 23.08.2018 fra: <https://snl.no/Bispemøte>

² I oppgaven henvises det til en papirutgave av utredningen, men den kan også leses i sin helhet fra: <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2014/dokumenter/rapporter/sammen-2013-hele-ny-low.pdf>

fenomener som *ekteskap*, *samliv*, *drifter* og *seksualitet* er og innebærer i kirkelig sammenheng, da spesielt etter at den nye ekteskapsloven ble vedtatt i 2009. Diskusjonen legger et tekstlig grunnlag for å se på hvilken forståelse av disse fenomenene, altså *ekteskap* (både likekjønnede og ulikekjønnede) og *samliv*, som kommer frem i språkbruken i en kristen, kirkelig diskurs. Det er funnet rikelig med eksempler på billedlig språkbruk i metaforanalysen (se kapittel 4). Hvilke metaforiske uttrykk som dukker opp, og hvordan metaforene brukes i teksten, kan fortelle noe om hvilket budskap Samlivsutvalget forsøker å få frem. Både nye metaforer og konvensjonell språkbruk er interessante å undersøke, i og med at begge typer språkbruk kan være kontroversielle eller inneholde ideologiske undertoner. Som Kittay (1987), sitert i Jonathan Charteris-Black, sier «no matter how dead or conventionalized, metaphors are metaphors none the less» (2004, s.18). For å undersøke språket i teksten til Samlivsutvalget skal jeg benytte meg av begrepsmetafor-teori, kritisk metaforanalyse og noen utvalgte retoriske perspektiver.

Begrepsmetafor-teorien handler i korte drag om at vi snakker i metaforer fordi vi tenker i metaforer, og at vi bruker noe konkret for å snakke om noe abstrakt (Mannsaker, 2017, s. 52). Begrepsmetafor-teorien er utviklet innenfor kognitiv lingvistikk. I all hovedsak innebærer den at man bruker ett begrepsdomene for å forstå et annet begrepsdomene. Et domene kan, ifølge Helga Mannsaker, defineres som: «ein større mental kunnskapsstruktur som tener som forståingsbakgrunn/ramme for eit omgrep» (2017, s. 49). Begrepsmetaforer skrives gjerne med kapiteler, på følgende formel: BEGREPSDOMENE (A) ER BEGREPSDOMENE (B) (Kövecses, 2010, s. 23).³ De metaforiske uttrykkene (måter å snakke på) er manifestasjoner av begrepsmetaforene (måter å tenke på) (Kövecses, 2010, s. 28). For eksempel forstår man ofte kjærlighet som en reise, altså KJÆRLIGHET ER EN REISE (Kövecses, 2010, s. 26). Her tenker man seg at det finnes en kognitiv kobling mellom KJÆRLIGHET og REISE. KJÆRLIGHET utgjør det man kaller måldomenet, og REISE utgjør kildedomenet. Gjennom å identifisere språklige metaforiske uttrykk kan man se slike koblinger, og identifisere begrepsmetaforer. Dette kan illustreres med eksempelsetninger fra primærmaterialet i denne oppgaven:

1 Grunnleggende sett lever et menneske alltid *i en form* for samliv med andre mennesker.

2 Vi må ta stilling til om homofile skal nektes muligheten til å *forme* sitt samliv (...)

Her er de metaforiske uttrykkene som brukes for å beskrive det abstrakte fenomenet *samliv*,

---

³ Se kapittel 2.2.2 *Metaforer i KL: begrepsmetafor-teori*

markert i kursiv. I eksempel 1 blir ordet *form* brukt for å beskrive hva samliv er. Dersom man slår opp dette substantivet i *Bokmålsordboka* (heretter BMO),⁴ står det at den grunnleggende betydningen er ‘omriss, skikkelse, fasong, preg’ (BMO, under *form*). Helt konkret vil en form ofte fremtre som et fysisk objekt, eller som en slags avgrenset entitet. Det finnes mange typer former som vi har konkrete erfaringer med, som for eksempel *kakeformer* og *ulike geometriske former*, og det finnes mange typer samliv som vi kjenner til som for eksempel *ekteskap*, *samboerskap* og *kjærestepar*. I dette eksempelet kan man ut fra kognitiv lingvistikk sin begrepsmetafor-teori foreslå SAMLIV som måldomene, og FYSISK OBJEKT som kildedomene, altså SAMLIV ER ET FYSISK OBJEKT.

I eksempel 2 ser vi at samliv fremstilles som noe *formbart*. Ved å slå opp på verbet *forme* får vi følgende grunnbetydning: ‘gi en viss form, lage, danne’ (BMO, under *forme*). Igjen blir samliv koblet sammen med noe som kan ha en fysisk ytre form, men som denne gangen kan formes og endres. I eksempel 2 kan vi derfor foreslå begrepsmetaforen SAMLIV SOM ET FYSISK FORMBART OBJEKT, altså en variant av begrepsmetaforen fra det første eksempelet. Eksempel 1 og 2 inneholder språklige metaforiske uttrykk, der vi kan anta at det finnes kognitive koblinger mellom *form* og *samliv*.

Disse eksemplene gir et lite innblikk i måten metaforanalysen er gjennomført på i denne oppgaven. En av hoveddelene i oppgaven er å undersøke hvilke språklige metaforiske uttrykk som finnes i materialet, ved hjelp av allerede etablerte metoder, og på grunnlag av dette identifisere begrepsmetaforer (se kapittel 4). Den andre hoveddelen er en diskusjon og tolkning av hvilket inntrykk av samlivsfenomener som kommer frem gjennom språket i teksten. Dette gjennomføres ved å diskutere funn fra metaforanalysen, og med kritisk metaforanalyse og retoriske perspektiver til grunn (se kapittel 5).

Problemstillingen er altså å undersøke språkbruk om samlivsfenomener i en kristen, kirkelig diskurs. En hypotese er at det vil finnes rikelig med metaforiske uttrykk. På den ene siden fordi teksten som analyseres, er skrevet i en kristen, kirkelig diskurs. I religiøse diskurser kan man tenke seg at metaforisk bruk er en nødvendighet i og med at det er mange abstrakte, ikke-fysiske fenomener man ønsker å beskrive og snakke om. Da må man benytte begreper om fysiske objekter og konkrete erfaringer for å uttrykke seg. På den andre siden kan det være grunn til å anta at det finnes mange metaforiske uttrykk fordi fenomener som *samliv* og *ekteskap* i seg selv utgjør abstrakte fenomener.

---

⁴ Alle henvisninger til BMO er hentet fra:
<https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>

1.2 Historisk bakgrunn og forklaring av diskurs

Fenomener som (*likekjønnet*) *ekteskap* og *samliv* sett i lys av en kristen diskurs er tematikken i primærmaterialet som er valgt for analysen i oppgaven. Fenomenet *ekteskap* vil stå i en særstilling som utgangspunktet for hele analysen. Ekteskapet som institusjon har, både i det norske samfunnet og i kirken, stått sterkt i lange tider. Hva det egentlig innebærer, har endret seg mye, blant annet på grunn av en økende åpenhet rundt og aksept for homofil orientering. Den økende aksepten i samfunnet har ført til endringer av lover, praksiser og holdninger, og bidratt til at også likekjønnede par nå kan inngå ekteskap. Dersom man hadde tegnet opp en tidslinje med én akse for lovendringer, én for samfunnsendringer og én for endringer i kirken, ville man sett at disse hele veien følger hverandre tett. Lovendringene som har kommet, ser blant annet ut til å medføre at kirken hele tiden har måttet revurdere og diskutere sin egen praksis og plass i samfunnet. Den norske kirke har derfor ved flere anledninger, over mange tiår, satt ned ulike arbeidsutvalg for å drøfte hva fenomenene *samliv* og *ekteskap* er og innebærer.

Før den språklige analysen gjøres, vil jeg derfor gjøre en historisk gjennomgang, med henvisninger til lovendringer, uttalelser fra Den norske kirke og uttalelser fra Åpen Kirkegruppe. Åpen Kirkegruppe skriver om seg selv at «Vi ønsker å tilby et miljø for kristne skeive, uansett legning, å hjelpe dem som synes det er vanskelig å kombinere kristen tro med sin egen homofili» (Åpen Kirkegruppe, 2018).⁵ Åpen Kirkegruppe har aktivt deltatt i debatten rundt likekjønnet ekteskap, og i deres arbeidsprogram står det blant annet at de skal «følge opp kampen mot undertrykking av lesbiske og homofile innenfor kirkene og kristne organisasjoner (...)» (Åpen Kirkegruppe, 2012).⁶ Det å vise til lovendringer, Bispemøteprotokoller, utredninger og Åpen Kirkegruppe skal være med på å legge et historisk grunnlag for resten av oppgaven. Ikke minst ønsker jeg å danne et bilde av den religiøse diskursen. Med *diskurs* velger jeg å bruke definisjonen til Elena Semino, som definerer diskurs som: «naturally occurring language use: real instances of writing or speech which are produced and interpreted in particular circumstances and for particular purposes» (Semino, 2008, s. 1). I denne sammenhengen dreier det seg om en tekst skrevet av Samlivsutvalget. Utredningen ble bestilt som et resultat av den nye ekteskapsloven, og det spesifikke formålet er å drøfte hva ulike samlivsformer innebærer i kirken.

---

⁵ Lest 20.08.2018 fra: <http://apenkirkegruppe.org/om-oss/>

⁶ Lest 20.08.2018 fra: <http://apenkirkegruppe.org/om-oss/arbeidsprogram/>

1.2.1 Lovgivning – fra kriminalisering til ekteskapslov

Ekteskapsinngåelse er en offentlig handling. Av den grunn har ekteskapsinstitusjonen i lang tid inngått i norsk lov, men hvordan loven har behandlet ekteskapet, har endret seg gjennom mange år. Blant annet har det gått fra at homoseksuelle handlinger mellom menn ble sett på som en kriminell handling, til at likekjønnede par også kan inngå ekteskap.

Straffeloven som ble vedtatt 22. mai 1902, innebar blant annet at homoseksuelle handlinger mellom menn var forbudt. Straffelovens § 213, første ledd, lød som følger: «Finder utugtig Omgjængelse Sted mellem Personer af Mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige, eller som medvirker dertil, med Fængsel indtil 1 Aar.» (Sitert etter Justis- og politidepartementet, 1971, s. 5).⁷ Loven sto ikke lenge før man begynte å diskutere hvorvidt en kriminalisering av homoseksuelle handlinger mellom menn egentlig var greit. Allerede i 1925 foreslo straffelovskomiteén i en innstilling at straffebudet mot homoseksuelle handlinger mellom menn burde oppheves, men forslaget ble lagt frem uten at det førte til endringer. I 1953 kom enda et forslag om oppheving av lovforbudet. Denne gangen ble det påpekt at forslaget skulle overveies nøye, og man fastslo at man trengte uttalelser fra blant annet Legeforeningen for å ta en avgjørelse om hvorvidt loven skulle oppheves eller ikke (Justis- og politidepartementet, 1971, s. 5). I 1953–1954 kom en innstilling fra henholdsvis Straffelovrådet og Odelstingsproposisjonen med en begrunnelse av hvorfor man ønsket å oppheve straffebudet. Der sto det blant annet:

Paragraf 213 første ledd har i de senere år meget sjelden vært anvendt i praksis. Dersom straffebudet i det hele tatt har noen funksjon i dag, må det vesentlig være å stå som uttrykk for en moralsk avstandtaken fra homoseksualitet. Men det kan ikke være en oppgave for lovgiveren å sette eller opprettholde straff for alle handlinger som det i samfunnet er en moralsk reaksjon imot. Særlig betenkelig er det å opprettholde et straffebud som symbol for et moralsyn når opprettholdelsen kan virke diskriminerende overfor og skape ekstra vansker for en minoritet som på forhånd ofte vil ha store problemer (Sitert etter Justis- og politidepartementet, 1971, s. 6–7)

Etter mange år med utredninger og synspunkter fra forskjellige fagfolk kommer man til slutt frem til å oppheve straffebudet mot homoseksuell omgang mellom menn. Straffebudet oppheves først ved lov 21. april i 1972 (Straffeloven § 213 (Opphevet), 2017).

Homoseksuelle handlinger mellom menn var altså lenge ulovlige og straffbare i Norge. Men selv etter at denne loven ble opphevet, tok det en stund før likekjønnede par fikk

---

⁷ Denne referansen kan leses fra:

https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1971-72&paid=4&wid=a&psid=DIVL268&pgid=a_0199&s=True

en rettslig form for samliv. Først i 1993 ble Partnerskapsloven vedtatt. Denne loven ga to personer av samme kjønn muligheten til å inngå partnerskap. Dette partnerskapet innebar at man stort sett fikk samme rettsvirkninger som i et ekteskap. Det som ikke inngikk i partnerskapsloven, men som ekteskapsloven hadde, var adopsjonsretten (Partnerskapsloven, 2014).⁸ Likekjønnede par hadde heller ikke rett til kirkelig vigsel (Den norske kirke, 2017a).⁹ 16 år senere, 1. januar 2009, trådte de nye endringene i ekteskapsloven i kraft. Denne loven omtales også som *felles ekteskapslov*, og er gjeldende i dag. Lovendringen førte følgelig til at partnerskapsloven ble opphevet. Ekteskapsloven innebærer endringer som gjør at likekjønnede par også kan gifte seg etter samme lov og med samme rettigheter som ulikekjønnede par. Den innebærer også at kirken og andre trossamfunn har rett, men ikke plikt til å vie likekjønnede par (Ekteskapsloven, 2016).¹⁰

Loven beveger seg altså fra at homoseksuelle handlinger er forbudt, til at likekjønnede par også får rett til å gifte seg. Dermed har det skjedd en avkriminalisering av seksuelle handlinger mellom menn, til at likekjønnede par stadig har fått flere rettigheter, og til slutt rettigheter på lik linje med ulikekjønnede par.

1.2.2 Ekteskap i Den norske kirke fra 1954 og frem til i dag

Den norske kirke, ved Bispemøtet, har gjennom mange år satt ned flere utvalg for å utrede alt fra homofiles situasjon i kirken til forståelsen av ekteskapet i lys av kristen tro. Blant annet har følgende utredninger blitt gitt ut i senere tid:

1995: Bispemøtet gir ut utredningen *Homofile i kirken*. Her skulle utvalget blant annet gi en beskrivelse av hvordan homofiles situasjon i menigheten hadde vært og er (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 11).

1997: Skrivet *Homofile i kirken. Betenknninger til Bispemøtet* kommer ut. Her fokuseres det blant annet på hvordan homofile har opplevd sjelesorg i kirken (Steinholt & Hagesæther, 1997, s. 7).

2013: Utredning ved navnet *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv* gis ut. Denne utredningen ble bestilt av Bispemøtet i 2009, som satte ned et Samlivsutvalg for å drøfte hva samliv og ekteskap er i et kirkelig perspektiv. Denne

---

⁸ Lest 30.08.2018 fra: <https://snl.no/partnerskapsloven>

⁹ Først 30. Januar 2017 vedtok et flertall i Kirkemøtet en ny vigselsturgi. Denne gjorde at likekjønnede par også kunne gifte seg i Den norske kirke (Den norske kirke, 2017a)

¹⁰ Lest 22.08.2018 fra: <https://jusleksikon.no/wiki/Ekteskapsloven>

ble hovedsakelig bestilt som følge av de nye endringene i ekteskapsloven (Samlivsutvalget, 2013, s. 7).

Man har altså ved mange anledninger i kirken hatt behov for å utrede hva *samliv* og *ekteskap* innebærer. Hva kirken har lagt i disse fenomenene har endret seg mye. Ved å gå tilbake til 1954 finner man at landets biskoper uttalte følgende: «Homoseksuelle handlinger bør få gjelde som de perverse og forkastelige ting de er. En må være oppmerksom på at vi her står overfor en fare av verdensdimensjoner» (Laksaa m. flere, 2016, s. 362).¹¹ Som tidligere nevnt var det på denne tiden straffbart med homoseksuelle handlinger mellom menn.

I 1977 kommer biskopene med en ny uttalelse om homofiles situasjon i kirken. Denne gangen fra Hygenutvalget som ble nedsatt av Bispemøtet i 1973, og hadde som formål å vurdere hva kirkens syn på homofili var (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 22). I denne rapporten vektlegges et skille mellom *homofile handlinger* og *den homofile*. Blant annet skriver utvalget at «Det er bare de selvvalgte homofile handlinger det tas avstand fra i Bibelen - den ekte homofile som på grunn av sin legning er avskåret fra annet enn homofile relasjoner kjenner ikke Bibelen til» (Hygenutvalget, referert i Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 22).¹²

I *Homofile i kirken* fra 1995 drøftes det blant annet hvordan homofile har blitt behandlet i kirken. Blant annet snakker de med homofile personer om deres opplevelser, og en av informantene uttalte følgende:

*«I sjelesorg sier predikanten at jeg må:
Be mer.
Kjempe hardere, du kan bli helbredet om du vil nok.
Bibels ord er klare - du vil falle ut av nåden.
Ikke les bøker om homofili, foruten denne som jeg anbefaler (ble anbefalt en bok der en kristen homofil kjempet og til slutt tok selvmord)
Ikke si det til noen, det skaper bare problemer for deg selv.
Ikke søk kontakt med andre homofile.»* (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s.17)¹³

Videre i samme utredning beskriver utvalget også at hvordan man har sett på homofiles situasjon, har endret seg «fra perversjon til menneskeverd» (Bispemøtets arbeidsgruppe om

---

¹¹ Her henvises det til en sekundær kilde da det ikke har lyktes meg å finne det originale skrevet.

¹² Her henvises det til kirkens egen historiske gjennomgang av den grunn at jeg ikke har funnet originalskrevet.

¹³ Utvalget skriver at dette ble sagt i deres møte med Åpen Kirkegruppe: 4/3-94 (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s.17).

homofili, 1995, s. 21). Her kommer det også frem at et mindretall i utvalget sier at de ser de positive sidene ved partnerskapsloven, men de mener likevel at innføringen av partnerskapsloven ikke er nok til å endre kirkens syn på homofilt samliv (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 220). Flertallet konkluderer med å anbefale at kirken skal akseptere homofilt partnerskap. Dette begrunner de med at den rettslige ordningen vil gi stabile rammer for livet til homofile par (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 213–214).

Hvor bred aksepten for homofile har vært i samfunnet, og hvor stor makt kirken har hatt i Norge, har altså påvirket kirkens ståsted og praksis hele veien. Den store vendingen som har skjedd oppsummeres godt i følgende sitat:

Fram til 1950 åra var holdningene til homofili i kirken nokså lik de holdningene man hadde til homofili i samfunnet forøvrig, dvs. gjennomgående negative. Siden har holdningene i samfunnet radikalt endret seg i retning av en meget aksepterende holdning. Holdningene til mange kristne har, om enn noe mer nølende, endret seg i tråd med samfunnet ellers, mens kirken offisielt har vært tilbakeholdende. (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 21)

Den norske kirke har altså måttet forholde seg til samfunnsnormer og juridisk lovgivning i utvikling, blant annet fordi kirken og staten har vært tett knyttet sammen i norsk historie. Den norske kirke hadde status som statskirke helt frem til 2012, og fungerte ved at «Kongen i statsråd utnevnte biskoper og proster, og Stortinget gav kirkelige lover» (Rasmussen, 2016). Selv om Den norske kirke ikke lenger er en statskirke, så «vil Den norske kirke fremdeles stå i en særstilling sammenlignet med andre trossamfunn i Norge. Kirken er i praksis fullfinansiert over offentlige budsjetter» (Rasmussen, 2016).

Da Staten i 2009 ga ekteskapsinstitusjonen fornyet innhold ved at likekjønnede par også fikk muligheten til å inngå ekteskap, valgte Bispemøtet å bestille en dyptgående utredning av hva samliv er, og hva den nye lovendringen betyr for kirken. Dermed ble Samlivsutvalget oppnevnt, bestående av blant annet biskoper, psykologer, prester og professorer. I konklusjonen sier flertallet i utvalget at de tilrår at kirken kan medvirke til inngåelse av likekjønnede ekteskap. Flertallet i utvalget mener også at kirken bør være villig til å gi forbønn til likekjønnede ekteskap som er inngått ved borgerlig seremoni (Samlivsutvalget, 2013, s. 88). I de påfølgende årene etter 2009 blir det også flertall for å utarbeide en vigselsturgi for likekjønnede par i Den norske kirke (Laksaa m. flere, 2016, s. 367).

1.2.3 *Bryllup i Den norske kirke i dag*

Ekteskapsinstitusjonen har endret karakter og innhold gjennom mange år, også i kirken. I dag er situasjonen en ganske annen enn tidligere i kirkens behandling av bryllupet og ekteskapet. Den norske kirke skriver på sine nettsider at:

Bryllup er ein fest for kjærleiken. To menneske lovar å elske og ære kvarandre, og å halde saman i gode og vonde dagar resten av livet. Det handlar om dei to, men dei to står ikkje åleine. Løftene vert gjeven med vitne til stades. Å inngå ekteskap eller vigsel er ei offentleg handling som kan skje borgarleg eller kyrkjeleg. Ein godkjend vigselspan person skal erklære at ekteskapet er gyldig. Eit bryllup i kyrkja kan vere enkelt eller påkosta. Brudefolka kan vere unge eller godt vaksne. Dei kan feire dagen med familie, slekt og venner. Dei kan sei ja til kvarandre med berre prest og forlovarar til stades. Stort eller lite bryllup – i kyrkja vert livet lagt fram for Gud med bøn om velsigning. Alle par som har gifta seg borgarleg er velkomne til kyrkja for å be om forbøn for samlivet. (Den norske kirke, 2017b)

Sitatet viser hvordan kirken selv informerer om ekteskap og vigsel i 2017. Teksten kan karakteriseres som en kjønnsnøytral og aldersnøytral beskrivelse av ekteskapet, der vigsel inkluderer alle. Den norske kirke velger altså å skrive at dette dreier seg om *to menneske*, istedenfor å skrive at det handler om at *en mann og ei kvinne* lover å elske hverandre. Den kjønnsnøytrale beskrivelsen sitert over har antakelig kommet som følge av endring i ekteskapsloven fra 2009. Selv om likekjønnede par nå har mulighet til å gifte seg i kirken, fastslår Kirkemøtet at prester selv kan velge om de ønsker å vie likekjønnede par (Den norske kirke, 2016).

1.2.4 *Oppsummering*

Fra tidlig 1900-tallet og frem til i dag har det skjedd store endringer når det gjelder ekteskapsinstitusjonen i Norge, både i lovgivningen, samfunnet og Den norske kirke. Så lenge Den norske kirke innehar vigselrett, fører endringer vedtatt av staten til endringer også for kirken. Derav kan man skimte to parallelle linjer i historien: en der Stortinget vedtar lovendringer, og en der kirken må følge endringene, men samtidig diskutere og vurdere sitt mandat, sitt budskap og sin bibeltolkning.

Lovmessig sett har det gått fra kriminalisering av homoseksuelle handlinger mellom menn, til at likekjønnede par også har rett til å gifte seg. I Den norske kirke har man gått fra å karakterisere homoseksuelle handlinger som «perverse og forkastelige», og utelukke de likekjønnede forholdene, til at likekjønnede par også har fått mulighet til å inngå ekteskap i kirken. Utvalgene oppnevnt av Bispemøtet har gjennom tidene diskutert og drøftet flere

samlivsfenomener. Noen som går igjen er *ekteskap, samliv, kjærlighet og fellesskap*. Denne kontinuerlige diskusjonen utgjør det tekstlige analysegrunnlag for oppgaven.

1.3 Teoretisk bakgrunn: forståelse og valg av termer

1.3.1 Forståelse av fenomenene seksualitet og seksuell orientering

Males do not represent two discrete populations, heterosexual and homosexual. The world is not to be divided into sheep and goats. Not all things go black nor all things white. (...) Only the human mind invents categories and tries to force facts into separated pigeon-holes. The living world is a continuum in each and every one of its aspects (Alfred Kinsey, 1948, sitert i Brookey, 2002, s. 36)

Et tema som til stadighet kommer igjen i primært teksten, er seksualitet. Derfor vil jeg definere forståelsen av fenomenet seksualitet som ligger til grunn i denne oppgaven. Hvorvidt seksualitet er et avgrenset og uforanderlig fenomen, er mye omdiskutert, og det diskuteres om det i det hele tatt går an å enes om en bestemt definisjon. Justin J. Lehmiller presenterer i boken *The Psychology of Human Sexuality* (2013) mange perspektiver på seksualitet og seksuell orientering. I Lehmiller sin fremstilling trekkes det frem at seksualitet handler om mer enn at to gifte av ulikt kjønn skal reproducere seg. Denne typen fremstilling av seksualitet har, ifølge Lehmiller, vært den gjeldende i flere århundrer, men etter hvert har man begynt å se på seksualitet som noe mer. Lehmiller argumenterer for at det er hensiktsmessig å studere seksualitet fra mange ulike perspektiver, som for eksempel et biologisk, et sosialt og et psykologisk ståsted. Disse tre vil sammen kunne belyse og opplyse om seksuell helse og seksualiteten til mennesket (2013, s. 2–22). Lehmiller introduserer blant annet temaet *seksuell orientering* med å understreke at det ikke eksisterer en universell enighet om hva dette egentlig er. Han påpeker at forskere ofte tar utgangspunkt i vinklingen som passer deres forskningsobjekt best. Det vil si at forskning innenfor psykologi ofte fokuserer mer på identitets- og tiltrekningsaspektet ved seksualitet enn det man gjør fra et medisinsk ståsted. Videre forklarer Lehmiller at seksuell orientering tradisjonelt deles i tre hovedkategorier, som er heteroseksuell, homoseksuell og biseksuell. Men disse tre kategoriene er etter Lehmiller sitt syn også for snevre og fastsatte. Derfor viser han blant annet til en skala ved navn *Kinsey Scale*, fra 1948. Skalaen fremstiller seksuell orientering som et kontinuum. Muligheten for individualitet trekkes frem som en av dens styrker, men skalaen kritiseres for å utelukke seksuelle orienteringer som *aseksualitet* (individer som ikke har interesse av en partner å ha sex med) og *panseksualitet* (mennesker som tiltrekkes av alle kjønn og alle kjønnsidentiteter) (2013, s. 145–146).

(0) Exclusively heterosexual	(1) Mostly heterosexual, incidentally homosexual	(2) Mostly heterosexual with significant homosexual experience	(3) Equally heterosexual & homosexual	(4) Mostly homosexual with significant heterosexual experience	(5) Mostly homosexual, incidentally heterosexual	(6) Exclusively homosexual
------------------------------------	--	---	--	---	--	----------------------------------

Figur 1: Kinsey Scale (1948), hentet fra Lehmillar (2013), s. 146

Denne fremstillingen av seksualitet og seksuell orientering utelater mange teorier på feltet, og skalaen viser ikke alle typer seksuell orientering som finnes. Likevel er essensen i denne introduksjonen det jeg vil legge til grunn som forståelsen av seksualitet og seksuell orientering i denne oppgaven: at fenomener som *seksualitet* og *seksuell orientering* er størrelser som befinner seg på et kontinuum. Eller sagt på en annen måte: *Seksualitet* og *seksuell orientering* er ikke nødvendigvis faste og uforanderlige fenomener, men heller flytende og foranderlige. Forståelsen som ligger til grunn i denne oppgaven, vil altså innebære en tiltrekning mellom mennesker som kan ta mange former og forandre seg underveis i livet.

1.3.2 Valg av termer

I arbeidet med denne oppgaven har det vist seg at ulike tekstforfattere benytter seg av mange forskjellige termer når de skriver om *ekteskap*, *samliv* og *seksualitet*, og spesielt når det er snakk om *likekjønnet ekteskap*. I prosessen med å finne primærmateriale til grunn for analysen var jeg innom en rekke utredninger, tekster, avisdebatter og kronikker. Jeg noterte ned alle termene som dukket opp underveis, og endte til slutt opp med denne listen: *samkjønnet ekteskap*, *likekjønnet ekteskap*, *homofilt ekteskap*, *homoseksuelt ekteskap*, *homoekteskap*, *kjønnsnøytralt ekteskap*, *særkjønnet ekteskap*, *skeivt ekteskap* og *enkjønnede par*. I primærmaterialet bruker tekstforfatterne hovedsakelig *likekjønnet ekteskap*, men de snakker også om «ekteskap mellom homofile» (Samlivsutvalget, 2013, s. 71). Av den grunn ser jeg det som nødvendig å kommentere hvilke termer som er valgt i denne oppgaven. Når det gjelder ordningen og lovgivingen om at to av samme kjønn har lov til å gifte seg, har jeg valgt å bruke *likekjønnet ekteskap*. Dette av den enkle grunn at det er to av samme kjønn det handler om. Dette er fremhevet i Ekteskapsloven, § 1. Kjønn, der det står at: «To personer av motsatt eller samme kjønn kan inngå ekteskap» (Ekteskapsloven, 1991, § 1). Loven viser at grunnlaget for ekteskapet i dag kun handler om at to voksne, uansett kjønn, kan bestemme seg for å gifte seg. Det stilles ingen krav om å bevise seksuell orientering eller preferanser av noe slag. Dermed faller det naturlig å bruke *likekjønnet ekteskap*.

To andre termer som dukker mye opp når det er snakk om *ekteskap* og *samliv*, er *legning* versus *orientering*. Lehmillar har som tidligere nevnt forklart at det ikke finnes en

klar enighet om hva seksuell orientering kan defineres som (jmfør kapittel 1.3.1). Noen mener at seksuell orientering dreier seg om seksuell tiltrekning, noen at det handler om seksuell oppførsel og andre om psykologisk identitet. Lehmiller bruker derfor i sin bok følgende definisjon av seksuell orientering: «the unique pattern of sexual and romantic desire, behavior, and identity that each person expresses» (2013, s. 145). Denne definisjonen får frem at seksuell orientering er et unikt mønster for hver person. Selve ordet *legning* på norsk kommer av *legge*, og har følgende betydning ‘anlegg, innstilling, åndelig særpreget’ (BMO, under *legning*). Slik jeg opplever ordet *legning*, står det for noe fastlåst fremfor å være noe som muligens endrer seg og er individuelt. *Orientering* har blant annet betydningen ‘1 det å orientere; innretning’ i ordboka (BMO, under *orientering*). Dette gir meg et inntrykk av å være i en prosess, der man orienterer seg og innretter seg hele tiden. Derfor velger jeg å bruke *seksuell orientering* videre i teksten.

Et siste termvalg står mellom *homoseksuell* og *homofil*. Selve ordet *seksuell* refererer til ‘som gjelder kjønnslivet, kjønnslig’ (BMO, under *seksuell*). Suffikset *-fili* derimot står for ‘tendens, tilbøyelighet til, abnorm, interesse for det som førsteleddet nevner’ (BMO, under *-fili*). Det å være tiltrukket til et annet menneske, og ønske å være i et forhold med vedkommende, inneholder svært ofte mer enn *kun* en kjønnslig tiltrekning eller *kun* et seksuelt forhold. Det vil også innebære andre hendelser som samtaler, opplevelser og følelser som at man er glad i vedkommende. Dermed virker det mer logisk å benytte *homofil* fremfor *homoseksuell*. At *-fili* forklares med *tendens*, forsterker også forståelsen av seksualitet som noe flytende, og skaper en kontinuitet i termvalget.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

Debatten, samfunnsendringene og lovendringene rundt ekteskapsinstitusjonen i Norge har som vist ledet til en rekke utredninger i Den norske kirke. Utredningen fra samlivsutvalget som kom i 2013, utgjør primærmaterialet i denne oppgaven. Grunnlaget for å velge nettopp denne utredningen er at det i teksten drøftes hva samliv og ulike samlivsformer innebærer og defineres som i Den norske kirke i nyere tid. I oppgaven har jeg valgt at analysen skal omhandle fenomenene *ekteskap*, *samliv*, *drifter* og *følelser* i en religiøs diskurs. Mer spesifikt er det undersøkt hvordan fenomenene *ekteskap*, *samliv*, *seksualdrift* og *kjærlighet* snakkes om i en kristen, kirkelig diskurs. I denne sammenhengen er det altså Den norske kirke og deres diskusjoner om *samlivsfenomener* som utgjør diskursen. For å si noe om språket i diskursen analyserer jeg teksten først ved å se på hvilke metaforiske uttrykk som brukes, for deretter å

foreslå mulige begrepsmetaforer for disse uttrykkene. I tillegg til dette bruker jeg en kombinasjon av kritisk metaforanalyse og retoriske teorier og perspektiver for å studere språket på et høyere språklig nivå. Det vil altså si at jeg gjør en detaljanalyse med fokus på metaforbruk, og en mer overordnet analyse der jeg ser på en mer kontekstuell side ved tekstene. Hovedproblemstillingen for oppgaven er: ***Hvilken forståelse av ekteskap, samliv, drifter og følelser kommer til uttrykk, enten direkte eller indirekte, i språkbruken til Bispemøtets utvalg som har hatt i oppgave å utrede ekteskaps- og samlivsspørsmål i Den norske kirke?***

Problemstillingen deles i to, der hver del utgjør en analysedel videre i oppgaven:

1) *Hvilke språklige metaforiske uttrykk blir tatt i bruk når ekteskap, samliv, drifter og følelser blir diskutert? Jeg har et spesielt fokus på likekjønnet ekteskap.*

Når jeg undersøker dette, vil de valgte abstrakte fenomenene fungere som måldomener, slik at jeg spesifikt ser på de metaforiske uttrykkene som brukes for å beskrive og snakke om disse abstrakte fenomenene. Metaforiske uttrykk er de konkrete eksemplene på metaforisk språkbruk som identifiseres i teksten. Disse kan være interessante uavhengig av om de fremstår som konvensjonelle eller nye metaforer. Konvensjonelle metaforer kan også i konteksten fremstå som kontroversielle. På grunnlag av funnene av metaforiske uttrykk vil jeg identifisere begrepsmetaforer for videre analyse.

2) *Hvilken forståelse av samliv, ekteskap, drifter og følelser kommer frem i primærmaterialet?*

Begrepsmetaforene og andre språklige funn fra den første analysedelen vil være hovedgrunnlaget for denne delen av analysen. Her kommer den kritiske metaforteorien og retorikken inn. Jeg vil i teoridelen og metodedelen gå nærmere inn på dette (kapittel 2 og 3), men et viktig poeng er at man ser på metaforer som et effektivt middel for å overtale noen ved å kombinere kognitive og språklige ressurser (Charteris-Black, 2004, s. 11). Et sentralt, teoretisk perspektiv som jeg vil legge til grunn for å kunne legitimere en gjennomføring av en analyse av dette slaget, er språklig innramming (*framing*). Helga Mannsåker forklarer at alt vi sier, kan sies på mange ulike måter. Hvordan vi velger å si noe, innebærer valg av ramme, som igjen betyr at vi velger hvilket perspektiv vi ønsker å få frem. Språkbruk kan ikke sies å være nøytral, og valg av ramme og perspektiv forekommer i alt dagligspråk (2017, s. 83). Det vil si at idet man velger en språklig fremstilling av noe, så utelater man en annen fremstilling. Ved å diskutere og kommentere språkvalgene, men også mulige språkvalg som er utelatt, vil

man kanskje kunne si noe om underliggende ideologier og forsøk på å overbevise leserne om at ens egen mening er den rette.

1.4.1 Mulige hypoteser

En hypotese er at det vil finnes mange metaforiske uttrykk i primærteteksten. Ut fra den historiske gjennomgangen av ekteskapsinstitusjonens utvikling, både i kirken, i loven og i samfunnet, ser man at ekteskap og samliv på mange måter har vært et tabubelagt fenomen. Ekteskapsdebatten har også vakt mye oppmerksomhet og engasjement gjennom mange år, og det har vært store uenigheter. Ofte vil retoriske virkemidler og metaforbruk florere i situasjoner med mange ulike meninger. Ønsket om å overtale andre om at ens eget synspunkt er riktig, rører ved kjernen i hele retorikken som fagfelt. En undersøkelse av språkbruk i en kristen, kirkelig diskurs er også interessant i og med at religion i seg selv er et abstrakt fenomen. Som Charteris-Black skriver: «Metaphor is very well suited to religious text because it is a primary means by which the unknown can be conceptualized in terms of what is already known» (2004, s. 173). Slik sett kan man tenke seg at en metaforanalyse med begrepsmetafor-teori, kritisk metafor-teori og begreper fra retorikken utgjør nyttige teoretiske perspektiver for å forstå en slik diskurs.

En annen grunn til at dette perspektivet og disse rammene for oppgaven er valgt, er at jeg ikke kjenner til mange studier som undersøker nettopp dette. Det finnes metaforforskning på abstrakte fenomener som *familie* og *følelser* (se for eksempel Musolff, 2016; Goatly, 2007) og det finnes korpusbasert forskning på metaforer i en religiøs diskurs, med hovedfokus på for eksempel Bibelen og Koranen (se Charteris-Black, 2004). Elena Semino (2008) analyserer metaforer og deres rolle i ulike diskurser med helhetlige tekster som utgangspunkt. I tillegg finnes det forskning på religiøs retorikk i USA (se Chapp, 2008) og kritiske diskursanalyser der både bilder og tekst analyseres (se Machin og Mayr, 2012). Annen relevant forskning er på metaforer i bilder og multimodale representasjoner (se Forceville, 2008). Likevel har det ikke lyktes meg å finne noe som tar for seg *samliv* og *ekteskap* i en religiøs diskurs på samme måte som i denne oppgaven. Det har heller ikke lyktes meg å finne lignende forskning med norsk språk og norske tekster som utgangspunkt for analysen, som i tillegg benytter seg av både kritisk metaforanalyse og retoriske perspektiver for å kritisk undersøke språket og tekstens diskursive side.

1.5 Disposisjon

En kort disposisjon for å vise hva resten av oppgaven inneholder:

Kapittel 2: Her legger jeg frem det jeg anser som nødvendig og relevant teori til grunn for analysene i kapittel 4 og 5. Den første delen av teorien handler om ulike typer metaforer, samt begrepsmetaforteorien. Deretter presenterer jeg kritisk metaforanalyse og utvalgte perspektiver fra retorikken som grunnlag for analysen på et litt mer overordnet, språklig nivå.

Kapittel 3: Her presenterer jeg fremgangsmåter og metoder, blant annet *Metaphor Identification Procedure*, kritisk metaforanalyse og retorikk.

Kapittel 4: Dette er den delen av analysen der jeg identifiserer og til dels kommenterer metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer.

Kapittel 5: Her presenterer jeg retoriske perspektiver på primærmaterialet. Dette ved å se kritisk på metaforbruk, men også andre språkvalg som er identifisert. Til slutt kommenteres problemstillingen ut fra tidligere analyser.

Kapittel 6: Her kommer avslutningen med en oppsummering og en sluttdiskusjon.

2 TEORI

I dette kapittelet presenteres de teoretiske perspektivene som skal tydeliggjøre oppgavens problemstilling og grunnlaget for å gjennomføre denne språklige analysen. Aller først vil jeg presentere grunnleggende perspektiver fra kognitiv lingvistikk. Deretter vil jeg introdusere kritiske tilnærminger til å analysere metaforer og tekst i ulike diskurser, og ta for meg noen retoriske perspektiver som skal brukes til å løfte blikket fra den detaljorienterte metaforanalysen til et mer overordnet tekstlig perspektiv. Helt til slutt viser jeg til annen forskning og teori der man har studert retorikk og metaforer i det visuelle også.

2.1 Kognitiv lingvistikk

På 1970-tallet begynte man å koble perspektiver fra den kognitive vitenskapen med perspektiver fra lingvistikken. Man tenkte seg at språk og kognisjon henger sammen, og at det å undersøke det ene vil gi innsikt i det andre (Evans og Green, 2006, s. 5). Blant de mest innflytelsesrike forskerne innen kognitiv lingvistikk finner man George Lakoff og Mark Johnson. I 1980 ga de ut boken *Metaphors We Live By*, som står som en av de mest banebrytende bøkene innen kognitiv lingvistikk. En av grunntankene deres er at siden man har funnet at vi mennesker veldig ofte benytter oss av metaforer i språket, så mener de at vi også benytter oss av metaforer når vi tenker (Lakoff og Johnson, 2003, s. 7).¹⁴ Dette gjør metaforer til et vesentlig og langt viktigere element i språket enn man tenkte seg før den kognitive lingvistikken. I en norsk oversettelse av boken *Metaphors We Live By* skriver Lakoff og Johnson at «Hvis vi har rett i at begrepssystemet er overveiende metaforisk, er det i høyeste grad et spørsmål om hvordan metaforer påvirker hvordan vi tenker, hva vi erfarer og hva vi gjør i det daglige» (2003, s. 7). Slik sett blir metaforer også et interessant studieobjekt, både for lingvistiske og kognitive vitenskapelige tradisjoner. Kognitiv lingvistikk (heretter KL) blir av Evans og Green kalt for en bevegelse. Dette begrunner de med at KL ikke kan karakteriseres som én spesifikk teori, men heller mange teorier som både overlapper med og konkurrerer mot hverandre. De ulike retningene innenfor kognitiv lingvistikk har likevel noen prinsipper og perspektiver til felles (2006, s. 3). I KL studerer man språket for språkets skyld, slik man også gjør i andre lingvistiske tradisjoner. Men denne bevegelsen skiller seg fra andre lingvistiske tradisjoner ved at man går ut fra at språket også reflekterer tankemønstre i menneskesinnet. Man ser på språket som et slags «vindu» til våre kognitive egenskaper (Evans og Green, 2006, s. 5).

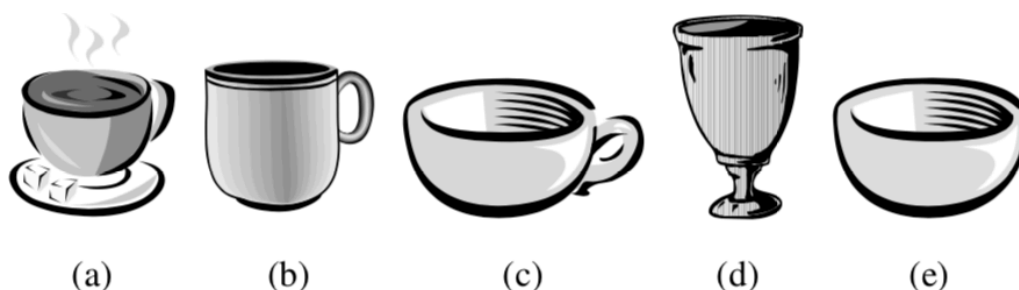
¹⁴ Jeg viser til en norsk oversettelse av Lakoff og Johnson sin *Metaphors We Live By* (1980), oversatt av Mie Hidle, gitt ut i 2003.

2.1.1 Hovedforpliktelser

Det ble i 1990 presentert to hovedforpliktelser (*key commitments*) i KL av George Lakoff. Disse forpliktelsene sier noe om hva oppgaven til kognitive lingvister er når de undersøker språk. Den ene forpliktelsen (*Generalisation Commitment*) handler om å finne generelle prinsipper som vil være gyldige for alle aspekter ved språket. Kognitive lingvister antar at det finnes noen felles strukturingsprinsipper i språket, og at en av deres viktige oppgaver er å identifisere disse. Den andre forpliktelsen (*Cognitive Commitment*) dreier seg om at disse generelle prinsippene skal samsvare med det man vet om sinnet fra andre kognitive tradisjoner (Evans og Green, 2006, s. 27–28). Forpliktelsene vil også gjelde for analysen i denne oppgaven. Det vil kanskje være problematisk å hevde at man finner generelle prinsipper som er gyldige for alle aspekter ved språket når tekstmaterialet mitt er såpass lite som det er (cirka 2700 ord), men analysen kan bygge på og utfylle allerede eksisterende forskning og fungere som en liten brikke i et stort puslespill.

2.1.2 Kategorisering

I tilknytning til generaliseringsforpliktelsen finner man en viktig term, nemlig *kategorisering*. Mennesker danner kategorier ved hjelp av persepsjonen. I kognitiv psykologi har man funnet at kategorier ikke har faste og tydelige kriterier, men at de heller karakteriseres som «fuzzy», eller ulne. Det betyr at kategorier skapt av mennesker vil inneholde medlemmer som er mer eller mindre perifere (Evans og Green, 2006, s. 28). Et eksempel hentet fra Evans og Green er kategorien CUP. Her forklarer de at de fleste engelskspråklige mennesker (i deres eksempel) ville velge kopp (a) som mer representativ enn for eksempel kopp (e). Altså kan man med denne illustrasjonen vise hvordan noen kopper vil være mer sentrale i kategorien, mens andre kopper blir mer perifere. Det illustrerer også at kategorier er ulne. Alle koppene har likevel det som blir beskrevet som familielighet (*family resemblance*) (2006, s. 29).

Figur 2: Medlemmer av kategorien CUP, hentet fra Evans og Green (2006, s. 29)

Et eksempel på en slik kategori som er høyst relevant i denne oppgaven, er ekteskap. Ekteskap utgjør, i likhet med koppene, en kategori med vage grenser. For noen vil ekteskap innebære helt spesifikke krav om at de to som gifter seg er av ulikt kjønn. For andre spiller kjønn ingen rolle, men ekteskapet i seg selv fungerer kanskje mer som en tillitserklæring mellom to som er glade i hverandre. Noen vil heller bry seg mest om de rettslige rammene rundt ekteskapsordningen. Vi ser at grensene for kategorisering trekkes på ulike plasser. De kriteriene som vil være nødvendige for noen, vil ikke alltid gjelde for andre.

2.1.3 Persepsjon

Gestaltpsykologene forsket mye på persepsjon på slutten av 1800-tallet og frem til tidlig på 1900-tallet. Den sensoriske erfaringen kommer gjennom persepsjonsmekanismer. Alt man opplever som menneske, er subjektivt fra verden rundt oss, fordi vi tolker og opplever alt gjennom sanser og persepsjon (Evans og Green, 2006, s. 65). Persepsjon betyr 'sensing, iakttagelse, oppfatning' (BMO, under *persepsjon*). «Vi opplever ikke verda "slik ho verkeleg er". Persepsjonen vår kan spela oss puss (jf. t.d. optiske bedrag) og har artsspesifikke grenser» (Mannsaker, 2010, s. 8). Et viktig prinsipp er at man uten å være seg det bevisst konstruerer såkalte gestalter gjennom persepsjon. Gestaltprinsipper bidrar blant annet til at vi sorterer ting i figur–grunn: En figur er det som utgjør en dominant form, og som får alt rundt til å fremstå som en bakgrunn. I tillegg til figur–grunn sorterer vi etter nærhet og likhet: Ting som står i nærheten av hverandre, vil ses på som en gruppe, og ting som fremstår som like, vil også kunne kategoriseres som en gruppe. Gestaltprinsippene viser evnen vår til å fullføre ufullstendige figurer. Det viser også at små entiteter er lettere å persipere som figurer enn det store entiteter er. Dette indikerer at verden ikke er noe vi kan oppleve og beskrive objektivt, men at inntrykkene vi tar inn gjennom persepsjonen, konstrueres av vår kognitive og mentale representasjon. Våre inntrykk og opplevelser av verden går altså gjennom mange filter, som syn, lukt, følelser, smak osv. Derfor blir det problematisk å påstå at vi på noen som helst måte har evnen til å erfare verden som noe annet enn en subjektiv opplevelse (Evans og Green, 2006, s. 65–67).

2.1.4 Kroppsforankring og bildeskjema

Et annet viktig begrep i KL er kroppsforankring (*embodiment*). Kroppsforankring innebærer at det menneskelige sinnet ikke kan undersøkes isolert fra vår kroppslige erfaring. Siden språket blir sett på som et vindu inn i sinnet, følger det at å studere språket ikke kan gjøres isolert fra kroppen (Evans og Green, 2006, s. 44). Det å være menneske innebærer visse

begrensninger og muligheter. Menneskets erfaring med for eksempel tyngdekraft vil være annerledes enn fuglers erfaring med tyngdekraft, siden fugler har en kropp som kan fly. Menneskets syn, luktesans, hørsel og smak er også annerledes enn andre dyrearter sine sanser. Av den grunn vil mennesker oppfatte og oppleve verden på sin artsspesifikke måte. Vår erfaring og vårt språk reflekterer derfor verden på en subjektiv måte. Erfaringen og opplevelsen av å være menneske, altså den kroppsforankrede erfaring, har ifølge KL påvirkning på kognisjonen og hvordan mennesket tenker. Sinnet og kroppen kan beskrives som «The embodied mind» (Evans og Green, 2006, s. 44).

Et sentralt element i teorien om kroppsforankring er bildeskjemaer (*image schemas*). Mark Johnson foreslo at kroppsforankring viser seg i sinnet som bildeskjemaer. Disse beskrives som helt grunnleggende og kommer av vår prekonseptuelle erfaring, altså erfaring som kommer direkte av det å ha en menneskekropp og av erfaring gjort i tidlig alder (Evans og Green, 2006, s.46). Erfaringen av å ha en kropp med en utside og en innside legger altså grunnlaget for bildeskjemaer i sinnet. Teorien om bildeskjemaer går ut på følgende:

Som resultat av dei grunnleggjande erfaringane vi alle har av å ha ein kropp som interagerer med omverda, gjennom m.a. syn, hørsel, rørsle, balanse, har vi danna oss prekonseptuelle, skjematiske, undermedvitne omgrep. Termen *prekonseptuell* refererer til at desse omgrepa oppstår i dei første leveåra, i såkalla førkonseptuell alder. Det er dei første omgrepa som blir lagra, og dei dannar grunnlaget for resten av omgrepssystemet. (Evans og Green, 2006, sitert fra Mannsåker, 2017, s. 66)

Helt grunnleggende kroppslige erfaringer lagres altså i sinnet vårt og brukes som begreper for å beskrive andre opplevelser og hendelser. Eksempler på slike erfaringer kan være opplevelsen av å være inne i en beholder, å balansere, å føle hva som er opp og hva som er ned, samt å røre ved ulike overflater. Kroppsforankring og bildeskjemaer gjør det mulig å snakke om å være «i et forhold», når vi er sammen med en annen person. Evans og Geen forklarer at abstrakte begreper som KJÆRLIGHET derfor kan bli strukturert og forstått ut fra et helt grunnleggende konsept som BEHOLDER (2006, s.46). Et annet eksempel er kildedomenet REISE, som kommer av noe så enkelt som at vi opplever å bevege oss fra et sted til et annet sted. Denne erfaringen blir lagret som et bildeskjema og brukt til å snakke om andre, mer abstrakte fenomen i verden (Semino, 2008, s. 7). Kildedomenet REISE kan for eksempel tilordnes måldomenet KJÆRLIGHET, KJÆRLIGHET ER EN REISE, der de elskende utgjør de reisende, og hvordan forholdet utvikler seg, er selve reisen (Evans og Green, 2006, s. 295).

2.1.5 Ulike typer erfaring

Kognitive lingvister hevder at språk reflekterer kognitive prosesser, og at det å være menneske i seg selv vil påvirke vår fremstilling av verden. Det kroppslige setter begrensinger for hvordan vi erfarer verden rundt oss, men sier også noe om hva vi har mulighet til å uttrykke i språket. Kroppsforankringen er noe alle mennesker deler, og kan derfor si noe universelt om språk. Vi deler erfaring inn i to kategorier: den sensoriske erfaringen og den subjektive erfaringen. Den første handler om sensorisk persepsjon og hvordan persepsjonen behandler inntrykk fra verden utenfor. Her finner man blant annet grunnlaget for domeneene ROM, BEVEGELSE og TEMPERATUR. Den subjektive erfaringen handler om følelser, bevissthet og erfaring. Blant de mest fundamentale egenskapene til mennesker er at vi kan strukturere inntrykk fra den subjektive erfaringen i form av inntrykk fra den sensoriske erfaringen (Evans og Green, 2006, s. 64–65). Å konseptualisere inntrykk fra subjektiv erfaring, for eksempel følelser, i form av sensorisk erfaring har vist seg å være veldig aktuelt i denne analysen, for eksempel når følelsesdomenet KJÆRLIGHET blant annet struktureres ved hjelp av domenet BEHOLDER. Et eksempel på dette finner vi i setningen «Det betyr, ikke minst, å leve et liv *i* kjærlighet, (...)» (Samlivsutvalget, 2013, s. 50). Her er kjærligheten fremstilt som en beholder som vi kan leve *i*, noe som omgir oss. Det vil si at følelsen, den subjektive erfaringen, som *kjærlighet* utgjør, struktureres i form av sensorisk erfaring, som i dette tilfellet er hentet fra beholderdomenet. Beholdere er noe vi mennesker har konkrete erfaringer med, og som kan brukes for å snakke om mer abstrakte fenomener.

2.2 Metafor-teori

2.2.1 Hva er en metafor?

Det finnes mange forsøk på å definere hva en metafor egentlig er. Elena Semino definerer en metafor som: «**Metaphor** – The phenomenon whereby we talk and think about one thing in terms of another, as when a difficult enterprise is described as a ‘battle’» (2008, s. 228). Dette viser altså at metaforer helt grunnleggende kan sies å handle om å forstå noe ved hjelp av noe annet.

2.2.2 Metaforer i KL: begrepsmetafor-teori

En sentral teori i KL er begrepsmetafor-teorien. Hos Elena Semino blir DISKUSJON SOM KRIG brukt for å definere hva begrepsmetaforer er. Hun forklarer at begrepsmetaforer er

(...) systematic sets of correspondences, or ‘mappings’, across conceptual domains, whereby a ‘target’ domain (e.g. our knowledge about arguments) is partly structured in terms of a different ‘source’ domain (e.g. our knowledge about war). (2008, s. 5)

Semino forteller så at grupper med beslektede språklige uttrykk reflekterer konvensjonelle tankemønstre, og disse tankemønstrene har fått navnet begrepsmetaforer.

Begrepsmetaforteorien går ut på at man forstår et begrepsdomene i form av et annet begrepsdomene. Det først nevnte begrepsdomenet vil utgjøre måldomenet, og det andre et kildedomene. Måldomenet er ofte mer abstrakt enn kildedomenet (2008, s. 5–6). For en begrepsmetafor er det som tidligere vist vanlig å bruke formen A ER B, eller MÅLDOMENE ER KILDEDOMENE.

Det er viktig å skille mellom begrepsmetaforer og metaforiske språklige uttrykk. De metaforiske språklige uttrykkene er konkrete ord og setninger, altså konkrete tilfeller av metaforer manifestert i språket. Begrepsmetaforer derimot forekommer ikke i språket på samme måte, men utgjør en slags begrepsbase med tilhørende metaforiske uttrykk. Det er vanlig å skrive begrepsmetaforene i kapiteler og metaforiske uttrykk i kursiv. Dette er for å vise skillet mellom de (Kövecses, 2010, s. 23–24). For å illustrere hva en begrepsmetafor kan være kan man se på begrepsmetaforen TID ER PENGER, med følgende språklige uttrykk:

Du *kaster bort* tiden min. Du kan *spare* timesvis på dette hjelpemiddelet. Jeg *har* ingen tid å *gi* deg. Hvordan *disponerer* du tiden om dagen? Det punkterte hjulet *kostet* meg en time. Jeg har *investert* en hel del tid i henne. (Lakoff og Johnson, 2003, s. 10)

Eksempelet illustrerer hvordan tid struktureres ut fra noen aspekter man forbinder med penger. Tid får en verdi, tid blir sett på som en begrenset ressurs, og denne ressursen forsøker man å forvalte på best mulig måte. Eksempelet viser ganske tydelig at noe så abstrakt som tid blir snakket om via penger, som vi har en direkte sansbar erfaring med. Før vi går videre til ulike metaforyper, vil jeg ta med et perspektiv på selve formelen for å sette opp begrepsmetaforer. Helga Mannsåker viser i sin doktorgradsavhandling til en innvending mot å skrive begrepsmetaforene på formen «A ER B». Hun skriver følgende:

Sidan denne måten å namngje omgrepsmetaforar på har form som ein påstand, og dermed kan forvekslast med språklege metaforuttrykk som *Akilles er ei løve*, føretrekkjer eg å nytta SOM heller enn ER: PERSONLEGDOM SOM TEMPERATUR. Metafor inneber å snakka om måldomenet *som om* det var kjeldedomenet, (...) ikkje påstå at måldomenet **er** kjeldedomenet. (2017, s. 54)

Jeg slutter meg til Mannsåker sitt resonnement, og bruker heretter A SOM B når jeg presenterer identifiserte begrepsmetaforer, også når jeg refererer litteratur der «A ER B» er brukt.

2.2.3 Konvensjonelle metaforer

Den verste antakelsen om metaforer, skriver Richards, er «that metaphor is something special and exceptional in the use of language, a deviation from its normal mode of working, instead of the omnipresent principle of all its free action» (1936, s. 90). Denne tanken fra Richards setter fingeren på en vanlig oppfatning når det gjelder metaforer. Mange kobler metaforbruk til poesi og litteratur, men som jeg allerede har vært inne på, er også dagligspråk gjennomsyret av metaforer. Charteris-Black forklarer at metaforer er en måte å kommunisere på som gir språkbrukere mange muligheter til å uttrykke seg. Ut fra valgene man tar når man snakker, vil man kunne si at språket, eller metaforene, vil være mer eller mindre konvensjonelle (2004, s. 17). Konvensjonelle metaforer er ord/fraser som kan plasseres en plass mellom bokstavelig og metaforisk språkbruk, som da utgjør ytterpunktene. Konvensjonelle metaforer har blitt så vanlige at man ikke lenger tenker på dem som metaforiske, men heller bokstavelige. De har vært gjennom en diakron prosess, der de i en tidlig fase har blitt sett på som metaforiske, men senere blitt brukt så mye at man ikke lenger tenker over at man bruker metaforer (Charteris-Black, 2004, s.17). Charteris-Black skriver at en konvensjonell metafor er metafor som er «(...) frequently used and is taken up in a language community, thereby reducing our awareness of its semantic tension» (2004, s. 21).

Det finnes allerede en del forskning på metaforbruk i forbindelse med temaer som kjærlighet og samliv. I denne oppgaven har jeg funnet mange konvensjonelle metaforer, men konvensjonaliteten er ikke ensbetydende med at de er uinteressante i analysen og resultatet. De konvensjonelle metaforene sier også noe om språklige valg. Et eksempel på en mye brukt konvensjonell metafor fra analyseteksten i oppgaven er *form*. I teksten brukes sammensetninger som *livsform*, *fellesskapsform* og *samlivsform*. Disse formene kan man ifølge forfatterne av analyseteksten *ta stilling til, leve i, overta fra andre, utvikle, gi en skikkelse som kan forandres og fylle med personlig innhold*. Denne bruken av *form* viser at det å leve sammen i et fellesskap fremstilles som en slags fysisk entitet med geometriske egenskaper. Man kan på grunnlag av analyse materialet hevde at denne konvensjonelle metaforen utvides og gis nye dimensjoner i den aktuelle teksten. Denne typen konvensjonell metafor er interessant å diskutere i analysen fordi den er så vanlig at det er vanskeligere for språkbrukeren å «gjennomskue» at det faktisk er et eksempel på metaforisk språk. Slik sett er kanskje ikke språkbrukeren klar over hvilke assosiasjoner metaforen henviser språkbrukeren til, og hvilke assosiasjoner som utelates.

2.2.4 Begrepsmetaforer fremhever og skjuler

Metaforisk strukturering fra et begrepsdomene til et annet begrepsdomene er delvis, ikke fullstendig. Det å forstå en diskusjon som en krig (DISKUSJON SOM KRIG) betyr at visse aspekter ved krig vil prege hva vi tenker om en diskusjon. Å snakke om en diskusjon som en krig, betyr at fokuset er rettet på krigsaspekter som at man kan *vinne* og *tape* diskusjonen, fremfor at man fokuserer på *samarbeid* for å ha en fruktbar og god diskusjon. Den metaforiske struktureringen er ufullstendig (Lakoff og Johnson, 2003, s. 8–9). Hvis struktureringen hadde vært fullstendig, slik at alle aspekter ved kildedomenet ble tilknyttet måldomenet, ville begrepet faktisk vært et annet begrep, ikke en overføring.

Begrepsmetaforer handler om at man forstår et begrep *ved hjelp av* (noen strukturer fra) et annet begrep (Lakoff og Johnson, 2003, s. 13–15). Lakoff og Johnson oppsummerer med at «når vi sier at et begrep struktureres av en metafor, mener vi at det struktureres delvis og at det kan utvides på enkelte måter» (2003, s. 16).

2.2.5 Strukturelle metaforer

Strukturelle metaforer betyr at et begrep blir strukturert på en metaforisk måte ut fra et annet begrep (Lakoff og Johnson, 2003, s. 17). Mannsåker forklarer at «Kjenneteiknet på strukturelle metaforer er at kjeldedomenet gjev ein relativ rik kunnskapsstruktur til måldomenet» (2010, s. 15). Et eksempel på en strukturell metafor der et begrep blir strukturert fra et annet begrep, er DISKUSJON SOM KRIG. Det vil si at vi forstår diskusjonen gjennom samme strukturer som vi forstår krig, for eksempel ved at argumenter *forsvares*, svake punkter *angripes* og diskusjonen *vinnes* eller *tapes* (Kjeldsen, 2006, s. 257).

2.2.6 Ontologiske metaforer

Vår erfaring med egen kropp og andre fysiske gjenstander legger grunnlaget for de ontologiske metaforene. Denne typen metaforer innebærer at man omtaler abstrakte fenomener (hendelser, aktiviteter og følelser) som noe mer konkret i form av fysiske gjenstander. Ontologiske metaforer kalles også for entitets- og stoffmetaforer (Lakoff og Johnson, 2003, s. 27–30). De ontologiske metaforene gir oss en mulighet til å beskrive abstrakte og lite fysisk tilgjengelige ting. Ved å referere til noe konkret når man skal forklare noe abstrakt, får man en måte å synliggjøre eller forklare en følelse på. Et eksempel på en ontologisk metafor er SINNET SOM MASKIN, med følgende språklige uttrykk: «Hodet mitt *fungerer* bare ikke i dag» og «Nå *koker det under topplokket*» (Lakoff og Johnson, 2003, s. 29). Her ser vi at sinnet, som i seg selv er vanskelig å beskrive, kan omtales som en maskin

for å sette ord på hva som foregår inne i hodet til en person.

En underkategori av de ontologiske metaforene er beholdermetaforer. Fordi vi er mennesker med en fysisk kropp, opplever vi oss selv som beholdere. Kroppen har en utside og en innside, og kan selv gå inn og ut av beholdere, for eksempel et rom eller en bygning. Lakoff og Johnson sier at vi «projiserer vår egen inn-ut-orientering på andre fysiske gjenstander som er avgrenset av overflater» (2003, s. 31). Det viser seg at vi gjør mye i egne omgivelser om til beholdere gjennom språket. Synet, opplevelsen av å ha en egen kropp og omgivelsene våre legger grunnlaget for dette. Vi avgrenser områder, hendelser, handlinger, aktiviteter og tilstander og gjør dem til beholdere (Lakoff og Johnson, 2003, s. 32). Det finnes mange eksempler på beholdermetaforer i analysematerialet i denne oppgaven når *samliv* og *ekteskap* er temaer. Man kan jo for eksempel være *i* et forhold, *i* et ekteskap eller *gå ut av* et forhold.

En annen underkategori til de ontologiske metaforene er personifikasjon. En personifikasjon er når noe ikke-menneskelig får egenskaper eller status som menneskelig. I eksempelet «*Livet har lurt meg*», ser vi at livet som i seg selv ikke kan utføre en handling som å lure et menneske, i dette tilfellet har fått den menneskelige egenskapen å kunne utføre en handling (Lakoff og Johnson, 2003, s. 34). I kognitiv lingvistikk er personifikasjon som regel en ontologisk metafor fordi ikke-menneskelige, ofte abstrakte entiteter blir snakket om ved hjelp av menneskelige handlinger og karakteristika (Semino, 2008, s. 101). Kövecses kategoriserer også personifikasjon som en ontologisk metafor, og definerer personifikasjon som at «human qualities are given to nonhuman entities» (2010, s. 72). I norsk språkvitenskap og litteraturvitenskap er det vanlig å skille mellom personifikasjon og besjeling. Besjeling innebærer at natur og døde ting tillegges menneskelige attributter, mens en personifikasjon finner sted når abstrakte begreper fremstilles som menneskelige vesener (Kittang og Aarseth, 1985, s. 271). Eksempler hos Kövecses viser at personifikasjon i det engelske språket brukes om både besjeling og personifikasjon i norsk. Han viser til eksemplene «His theory *explained* to me (...)» og «the computer *went dead* on me» for å illustrere hva personifikasjon er (2010, s. 72). På norsk kunne vi kategorisert det første eksempelet som personifikasjon, da en teori er et abstrakt begrep som her fremstilles med en menneskelig egenskap. I det andre eksempelet er det en fysisk, død ting som får menneskelige attributter, altså besjeling.

2.2.7 Orienteringsmetaforer

Orienteringsmetaforer (*orientational metaphors*) er en metafortype som har å gjøre med hvordan vi orienterer oss i rom. For eksempel: opp–ned, inn–ut, forside–bakside, på–av, dyp–

grunn og sentral–perifer (Lakoff og Johnson, 2003, s. 17). Orienteringsmetaforene fungerer slik at mange begreper blir systematisk ordnet i relasjon til hverandre. Måten kroppen orienterer seg i den fysiske verden på, spiller en rolle for hvordan begrepene organiseres i systemer. Et eksempel på en orienteringsmetafor er GLAD SOM OPP, med språklige uttrykk som «humøret var *på topp*». Det fysiske grunnlaget for en slik begrepsmetafor er at positive og glade mennesker ofte har en rett og rak holdning som følge av at livet går bra, og at man har det bra. Orienteringsmetaforene grunner seg på kroppens orientering i fysiske omgivelser, og i en kulturell forankring (Lakoff og Johnson, 2003, s. 17–18).

2.2.8 *Metonymi*

Så langt har det kommet frem at begrepsmetaforer går ut på å benytte et kildedomene for å forstå et måldomene. Det vil si at to separate domener knyttes sammen ved hjelp av språklige metaforiske uttrykk. Disse fungerer som tilordninger mellom domenene. Tilordningene, eller struktureringen, gjør at noen aspekter ved kildedomenet fremheves og andre skjules. Metonymi fungerer litt annerledes enn metaforer, og innebærer at man bruker en entitet i ett domene for å referere til en annen entitet i det samme domenet (Lakoff og Johnson, 2003, s. 36-38). Her er det altså snakk om nærhet heller enn å låne strukturer fra et helt annet begrepsdomene.

I likhet med begrepsmetaforer snakker vi om begrepsmetonymier. Referanse og assosiasjoner er to hovedstikkord for å skille metonymi fra metafor. I teoretiske fremstillinger gis ofte metonymier formen B FOR A, der en entitet står for en annen entitet. Vanlige begrepsmetonymier er: DEL FOR HELHET, HELHET FOR DEL, DEL FOR DEL (Evans og Green, 2006, s. 311–314). Et eksempel på del for helhet er «Det er mange *gode hoder* på universitetet». I dette eksempelet står *gode hoder* for intelligente mennesker (Lakoff og Johnson, 2003, s. 37). Hodet fungerer som DEL FOR HELHET, fordi hodet er en del av kroppen. I tillegg er det naturlig at man velger kroppsdelene *hode* fremfor andre kroppsdelene av den grunn at hodet er setet for intelligens hos mennesker (Lakoff og Johnson, 2003, s. 37).

2.2.9 *Metaforer og metonymi*

Så langt har metaforer og metonymi blitt behandlet som to separate fenomener, der begrepsmetaforer knytter to ulike begrepsdomener sammen ved hjelp av tilordninger, mens

metonymier opererer innenfor ett domene. Mannsåker skriver at metaforer og metonymier kan interagere med hverandre (2017, s. 92). Hun skriver også at:

Språkbruk som ved første øyeblikk kan sjå ut som døme på personifikasjon/besjeling, dvs. på metafor, kan ved nærare ettersyn visa seg å heller vera metonymisk, eller å liggja i ei gråson mellom desse to fenomen. (Mannsåker, 2017, s. 95)

Louis Goossens er blant dem som har forsket på hvordan metonymier og metaforer interagerer. Blant hans hovedargumenter for at slik interaksjon kan oppstå, er at grensene til domenene og tilordningene er «*fuzzy*», ulne. I samtaler mellom mennesker vil både den som snakker, og de(n) som mottar et budskap, tolke det som blir sagt ut fra sine egne følelser og erfaringer. Dette, sammen med talerens og mottakernes forståelse av språk, former et komplekst nettverk av strukturer som gjør at domener vil ha ulne avgrensninger. I artikkelen ”Metaphonymy” finner Goossens to hovedtyper interaksjon mellom metaforer og metonymi i sitt tekstmateriale. Det ene er metafor fra metonymi, det andre metonymi inne i metafor (1995, s. 164–170).

Et eksempel på metafor fra metonymi er følgende: «‘Oh dear’, she giggled, I’d quite forgotten’» (Goossens, 1995, s. 164). Uttrykket kan tolkes på flere måter, blant annet som at hun faktisk snakket *mens* hun fniste. Hvis det er tilfellet, vil det ha foregått både snakking og fnising på en gang, men kun fnisingen nevnes eksplisitt. Da kan vi si at har vi med metonymi å gjøre gjennom DEL FOR HELHET. Den andre måten dette kan tolkes på, er at hun snakket *som om* hun fniste. Goossens skriver så at vi i den metaforiske tolkningen fortsatt er klar over den metonymiske basen, og derfor kan vi kalle dette metafor fra metonymi (1995, s. 164).

Det andre hovedfunnet til Goossens er metonymi inne i metafor. Her viser han blant annet til eksempelet «*I should/could bite my tongue off*» for å illustrere (1995, s. 170). Goossens forklarer at uttrykket «*Bite one’s tongue off*» betyr «‘be sorry for what one has just said’». Det er altså ikke snakk om faktisk å bite av seg tungen, men man bruker dette for å uttrykke at man ikke mente det man nettopp har sagt. Metonymien finner vi dersom vi tolker det slik at vi lar tunga stå for taleevnen til mennesket som snakker i eksempelet (1995, s. 170).

2.2.10 Innramming

Som tidligere nevnt handler språklige fremstillinger av ulike fenomener om valg. Når man forklarer, beskriver og diskuterer noe, vil man aktivt velge ord, og derav også utelate en rekke ord. I KL snakker man ofte om innramming (*framing*). Evans og Green skriver at:

Frames thus represent a complex knowledge structure that allows us to understand, for example, a group of related words and that also plays a role in licensing their grammatical behaviour in sentences. (2006, s. 222)

De viser også til Charles Fillmore, som argumenterer for at rammer er detaljerte kunnskapsstrukturer, eller skjemaer, som dannes gjennom det vi erfarer hver dag. Det vil si at kunnskap om hva ulike ord betyr, delvis består av individuelle rammer som fylles med det den enkelte opplever ulike ord og termer som. Semantiske rammer viser derfor et rikt nettverk av ulike betydninger som utgjør vår kunnskap om ulike ord (Evans og Green, 2006, s. 166). En annen, men beslektet teoretisk tilnærming til språklig innramming finner man hos Ronald W. Langacker og hans teori om domener (*domains*). For å forklare hvor kompleks et domene er, viser Langacker blant annet til følgende eksempel:

An uncle is a physical object in three-dimensional space, but it should be obvious that a direct characterization relative to this basic domain is out of the question. A straightforward description of [UNCLE] presupposes more fundamental notions that can themselves be regarded as knowledge systems situated rather far up in the hierarchies of conceptual complexity. Among these notions are the following: the conception of a person; the differentiation of people by gender, and the associated notion of sexual intercourse; the concepts of birth and the life cycle; the parent/child relationship resulting from mating and birth; and the sibling relationship based on sharing of parents. By coordinating these notions in the appropriate manner, a speaker forms the concept of a network of persons linked together through spousal and parent/child relationships. This conceived network is the primary domain for [UNCLE], and it is only when a conceptualization of this order of complexity has been assembled that a plausible and straightforward characterization becomes possible. (Langacker, 1987, s. 184–185)

Langacker antar at den semantiske verdien til et domene utgjøres av to elementer, nemlig en profil (*profile*) og en base (*base*), der profilen «står ut» fra basen (Langacker, 1987, s.183). For å forklare hva dette betyr, vil jeg gå tilbake til Evans og Green (2006) og bruke en av deres forklaringer på Langacker sin teori om profil–base-organisering (*profile–base organisation*). Profilen utgjør den delen av den semantiske strukturen som eksplisitt fremheves, og basen utgjør den delen som trengs for å forstå profilen. Evans og Green illustrerer dette med begrepet *hunter*, som profilerer en deltaker som holder på med en aktivitet der hensikten er å finne og drepe et dyr. Meningen til *hunter* forstås gjennom aktiviteten som knytter seg til deltakeren. Jaktprosessen utgjør derfor basen, og deltakeren/jakteren utgjør profilen (2006, s. 166–167). Poenget med å vise til disse teoretiske tilnærmingene til språk, er at de utgjør et viktig perspektiv for den kritiske og retoriske analysen i kapittel 5. Der stiller jeg kritiske spørsmål til primærmaterialet og til de identifiserte metaforiske uttrykkene/begrepsmetaforene fra kapittel 4. En måte å besvare disse

kritiske spørsmålene på er å se på språklig innramming, for eksempel hvilke metaforiske uttrykk som er valgt fremfor andre, og hvilke andre språklige valg man kunne gjort. Alle disse valgene vil til syvende og sist påvirke leserens inntrykk av fenomenene som beskrives i utredningen.

2.3 Kritisk metaforanalyse og retorikk

Charteris-Black skriver at:

Critical Metaphor Analysis is a way of revealing underlying ideologies, attitudes and beliefs – and therefore constitutes a vital means of understanding more about the complex relationships between language, thought and social context. (2004, s. 42)

Han argumenterer for å bringe en kognitiv tilnærming til metaforer sammen med en pragmatisk tilnærming. En av grunnene til dette er at dersom man undersøker metaforer kun med et kognitivt perspektiv, så gjør man dette med grunnforståelse av metaforbruk som en ubevisst refleks, og dermed utelater man den pragmatiske tilnærmingen, som behandler metaforer som et effektivt middel til å overtale noen ved å kombinere kognitive og språklige ressurser (Charteris-Black, 2004, s. 11). Hensikten med den kritiske metaforanalysen er å få tak i skjulte intensjoner, som språkbrukere, både talere og mottakere, kanskje ikke er klar over selv.

Effectively, what a pragmatic perspective on metaphor does is to take metaphor back to its origin in the branch of philosophy known as rhetoric (...). The rhetorical function of metaphor within the context of public oratory was to persuade the audience of a particular point of view. (Charteris-Black, 2004, s. 10)

Goatly (2007) er inne på den samme tankegangen. Hans teori bygger på to tradisjoner, kognitiv lingvistik og kritisk diskursanalyse. Disse har blitt praktisert separat, men Goatly argumenterer for å kombinere dem. Den nye tradisjonen kalles kritisk metaforanalyse, som ifølge Goatly «demonstrates the importance of metaphorical patterns in the vocabulary and grammar for representing and shaping ideologies and social practices» (2007, s. 2). Goatly forklarer at språket former hva vi tenker, og at de konvensjonelle metaforene i en politisk diskurs, kjønnsdiskurs, miljødiskurs etc. vil være med på å forme tankene, handlingene og bevisstheten vår i disse ulike sosiale settingene (2007, s. 4).

2.3.1 Terminologi fra Jonathan Charteris-Black (2004)

Charteris-Black har en grundig gjennomgang av hva metaforer defineres som, og trekker også frem Aristoteles sin definisjon av metaforer: «giving the thing a name that belongs to something else» (2004, s. 19). Denne definisjonen blir videre kritisert fordi den kun er basert

på det lingvistiske, og utelater det kognitive, pragmatiske og retoriske. Charteris-Black lager en liste med både språklige, pragmatiske og kognitive kriterier for å definere hva en metafor er for noe. I korte trekk ser listen slik ut (i mine ord):

- **Språklig:** En metafor er et ord eller en frase som forårsaker semantisk spenning gjennom tingliggjøring (det vil si å referere til noe som er abstrakt ved å bruke et ord eller en frase som i andre kontekster refererer til noe konkret), personifikasjon og depersonifikasjon (*depersonalization*) (Charteris-Black, 2004, s. 21).
- **Pragmatisk:** En metafor er en inkongruent språklig representasjon med en underliggende intensjon om å påvirke meninger og avgjørelser gjennom overtalelse. Denne intensjonen er ofte skjult (2004, s. 21).
- **Kognitiv:** En metafor er forårsaket av (og kan forårsake) et skifte i begrepssystemet. Dette handler om at det dannes en assosiasjon i hjernen mellom et kjent språklig uttrykk fra en kjent kontekst som tas i bruk i en annen og ny målkontekst (2004, s. 21).

I disse kriteriene til kritisk metaforanalyse ligger det at metaforer er en måte å overtale på og tenke på, like mye som det handler om språk. I tillegg definerer Charteris-Black en rekke nøkkeltermer til bruk i sin forskning (fortsatt i mine ord):

- **Metafor** er en språklig representasjon som er et resultat av at man bruker et ord eller en frase i en annen kontekst eller domene der det ikke er forventet at det skal brukes (2004, s. 21).
- **Konvensjonell metafor** defineres som en metafor som er ofte brukt i et språksamfunn, og derfor reduserer hvor bevisste vi er på at metaforen inneholder semantisk spenning (2004, s. 21)
- **Ny metafor** defineres som en metafor som nylig har blitt tatt opp og brukt i et språksamfunn, og derfor er man ekstra klar over hva den inneholder av semantisk spenning (2004, s. 22).
- **Begrepsmetafor** realiserer mange språklige metaforiske uttrykk gjennom å vise hvordan de er relatert til hverandre, mens en begrepsnøkkel (*conceptual key*) er et uttrykk som er

overordnet begrepsmetaforene igjen, og viser hvordan flere begrepsmetaforer er relatert til hverandre (2004, s. 22).

En begrepsnøkkel dannes altså via mange begrepsmetaforer og utgjør et høyere nivå enn begrepsmetaforene. Et eksempel er begrepsnøkkel A NATION IS A PERSON, som realiseres gjennom flere underbegrepsmetaforer, som for eksempel AMERICA IS A PERSON og AMERICA IS A MORAL LEADER (Charteris-Black, 2004, s. 16).

Når det gjelder å identifisere konvensjonelle metaforer, skriver Charteris-Black at den mest effektive metoden er å sjekke med et stort språkkorpus for å finne ut om det aktuelle metaforiske uttrykket opptrer frekvent (2004, s. 19). Charteris-Black utfører en korpusbasert kritisk metaforanalyse. Han påpeker at det i korpusbaserte analyser er en fordel å sammenligne funn fra det spesifikke korpuset, med et større og mer generelt korpus (2004, s. 31). Dette viser at hans tilnærming til kritisk metaforanalyse er gjort med et annet utgangspunkt enn i denne oppgaven. Det er, som tidligere nevnt, kun én tekst som ligger til grunn for den kritiske analysen i denne oppgaven. Dermed er det ikke like enkelt å med stor sikkerhet si om et metaforisk uttrykk er konvensjonelt. Min løsning på dette har vært å bruke *Bokmålsordboka*, som i mange tilfeller oppgir overførte betydninger av ord, og dermed kan de kategoriseres som konvensjonelle. Der det lar seg gjøre, og virker nødvendig, har jeg også gjort søk i Leksikografisk bokmålskorpus for å se om det finnes flere eksempler på det som fremstår som konvensjonelle metaforiske uttrykk som er identifisert i dette primærmaterialet. I tillegg supplerer jeg med funn fra tidligere, lignende forskning for å styrke tolkninger som gjøres i analysen.

2.3.2 *Kritisk metaforanalyse*

Charteris-Black introduserer kritisk diskursanalyse som en innledning til kritisk metaforanalyse. Han forklarer at man i kritisk diskursanalyse benytter seg av flere disipliner, som sosiologi, politikk, historie og psykologi (2004, s. 29). I en slik diskursanalyse ser man på språket som et helt sentralt element når det gjelder makt i samfunnet. Hovedmålet med å gjennomføre en kritisk diskursanalyse er å gjøre implisitte politiske og ideologiske motivasjoner eksplisitte. En måte å gjøre dette på er gjennom å undersøke metaforene i språket. Man spør hvorfor man i en spesifikk situasjon velger å formulere og benytte akkurat de ordene og metaforiske uttrykkene fremfor noen andre (Charteris-Black, 2004, s. 29–30). Charteris-Black skriver også at metaforer er viktige i kritisk diskursanalyse fordi det handler om å lage et koherent syn på virkeligheten (2004, s. 28). En måte å gjøre dette på er å

identifisere metaforene i en gitt diskurs, for deretter å tolke funnene. Dette handler om å etablere et forhold mellom metaforene og de kognitive og pragmatiske faktorene (2004, s. 38).

Charteris-Black understreker at en viktig del av det å analysere metaforer i denne sammenhengen er å undersøke hvilke aspekter av kildedomenet som ikke blir tilordnet måldomenet (2004, s. 42). Her kan innramming (se avsnitt 2.2.10) trekkes inn igjen. Charteris-Black selv viser til Schon (1979), som forklarer at det finnes et nært forhold mellom metaforer og rammeomstrukturering (*frame restructuring*). Med dette mener han at perspektivet som blir valgt for å snakke om for eksempel et sosialt problem, blir bestemt av hvordan det presenteres metaforisk. Schon foreslår at konflikter kan løses ved at man lager såkalte *generative metaphors*, som setter i gang tenking og en prosess der man konstruerer flere alternative måter å se den samme situasjonen på. Hovedpoenget med dette er at metaforer enten kan brukes til å styrke etablerte normer eller bryte ned de etablerte normene og skape nye. Et eksempel Schon viser til, er at man på 1950-tallet omtalte et boligområde som *slum area*, som automatisk ga mer negative konnotasjoner til befolkningen enn når man på 1960-tallet omtalte det samme området som *natural communities* (Charteris-Black, 2004, s. 22–23). «If metaphor can influence the way we perceive a certain social reality then it is a potent and potentially powerful weapon» (Charteris-Black, 2004, s. 23). Å kommentere den språklige innrammingen og metaforvalgene er altså et viktig steg i den kritiske metaforanalysen.

2.3.3 Retorikk – noen grunnleggende perspektiver

Som vist helt innledningsvis (se kapittel 1.1) definerte Aristoteles retorikk som «evnen til i enhver sak å se hvilke muligheter vi har til å overtale» (2006, s. 27). En klar og entydig definisjon av retorikk som alle er enige i, finnes likevel ikke. Helt siden antikken har mange ulike definisjoner blitt til, og nye perspektiver er tatt i bruk. På 1970-tallet begynte man å benytte seg av en utvidet oppfatning, nemlig der man så på «(...) retorikken som en vitenskap om kommunikasjon og symbolbruk i mer generell forstand» (Kjeldsen, 2006, s.18). Det vil si at man gikk bort fra å se retorikk som kun et studium av talte ytringer, men også som et studium av kommunikasjon som «ikke er bevisst og intensjonelt overbevisende» (Kjeldsen, 2006, s. 18).

En viktig del av retorikken er den retoriske situasjonen en tekst eller tale befinner seg i. Kjeldsen forteller at blant dem som omtaler dette, er Loyd F. Bitzer (1968 og 1980), som skriver at når en situasjon har mangler, utfordringer eller problemer, så inviterer den aktuelle

situasjonen til forandring. Hvis problemene kan løses gjennom reaksjon og ytringer (tale eller skrift), kan det kalles en retorisk situasjon (2006, s. 79–80). Bitzer kaller dette for et påtrengende problem, men det trenger ikke være i negativ forstand. Det handler kun om en situasjon med en mangel som man gjennom språket kan endre på. Viten om at alle skal dø, er ikke noe vi kan diskutere oss vekk fra, og er dermed ikke retorisk i seg selv (Kjeldsen, 2006, s. 79–81). Bitzer sin teori om retorisk situasjon og påtrengende problemer kan trekkes tilbake til Aristoteles. Han argumenterte i sin tid for at det ikke er noe poeng å diskutere noe som ikke har to sider, og dermed ikke kan løses (Kjeldsen, 2006, s. 81). Bitzer snakker også om det han kaller for retorisk publikum. Ifølge Bitzer består det retoriske publikummet av mennesker som:

(...) ved hjelp av retoriske ytringer både (1) *kan påvirkes* og overbevises til å tenke eller handle på en bestemt måte, og som har (2) *mulighet* og (3) *vilje* til å skape den forandringen som kan avhjelpe situasjonens påtrengende problem. (Kjeldsen, 2006, s. 83–84)

2.3.4 Troper og visuell retorikk

I retorikken spiller metaforene en viktig rolle, og som vist innledningsvis er metaforer noe Aristoteles også var opptatt av. I tillegg ble det kommentert at forståelsen av metaforenes rolle har endret seg gjennom mange år med forskning (se avsnitt 1.1). Kjeldsen forteller om troper i retorikken. Han viser til ordet *tropos* (gresk 'dreining' eller 'vending'), og forklarer videre at en «retorisk trope fremkommer nemlig ved å dreie, vende, vri eller skifte ut det vanlige eller «normale» uttrykket og dermed forandre det til noe annet og mer uttrykksfullt» (Kjeldsen, 2006, s. 198). Videre eksemplifiseres dette ved blant annet metaforer og metonymi, som er to retoriske troper. Metaforen forklares som en utskiftning basert på likhet og metonymien som realforbindelser (ved kausal, romlig eller temporal sammenheng) (Kjeldsen, 2008, s. 198–199). I dagens retorikkvitenskap anerkjenner man at troper og figurer har erkjennelsesmessige og argumentative verdier, noe som Kjeldsen forklarer ved blant annet den kognitive semantikken (2006, s. 222). Kjeldsen henviser til to nyretorikere, Perelman og Olbrechts-Tyteca, som mener at tropene er retoriske dersom de fører til at mottakerne endrer perspektiv, samtidig som bruken av tropen virker passende i den gitte situasjonen. De mener også at troper kan bidra til argumentasjon på tre måter, som alle vil være med på å endre mottakerens perspektiv. Tropene kan 1) påtvinge et valg, 2) skape nærvær og 3) skape fellesskap (2006, s. 222).

Det er ikke bare troper og språklig billedbruk man studerer innenfor retorikken. Noe som har blitt stadig mer aktuelt med sosiale medier, TV, strømmetjenester for filmer og serier,

reklame, blogger etc., er visuell retorikk. Kjeldsen skriver at:

Hvis det er riktig at vi forstår og lever verden gjennom retoriske troper, har det så betydning for andre uttrykksformer enn verbalspråket? (...) Kanskje kan vi anta at de tropologiske formene ikke bare gjelder for verbale, men også for visuelle uttrykk. (Kjeldsen, 2006, s. 261)

Overalt ser vi bilder, og som Kjeldsen skriver, kan man i veldig mange tilfeller se at bildene i seg selv fungerer metaforisk eller metonymisk (2006, s. 261). Blant de retoriske funksjonene i visuelle uttrykk nevner Kjeldsen at de kan bevege følelsene våre. Dersom bilder som fremstiller mennesker, dyr eller situasjoner fører til en emosjonell respons på noen måte, kan man si at det involverer både etos- og patosapell (2006, s. 267). Etos, patos og logos er de viktigste appellformene i retorikken. Etos handler om talerens karakter, patos handler om å få tilhøreren i en viss sinnsstemning, og logos handler om å overbevise gjennom «selve det som sies», for eksempel ved å vise til undersøkelser og statistikk for å styrke argumentene sine (Kjeldsen, 2006, s. 33). Visuelle uttrykk som bilder kan vekke følelser gjennom to ting: 1) det de viser, og 2) måten de viser det på (perspektiv) (Kjeldsen, 2006, s. 267). Et annet viktig poeng når det gjelder visuell retorikk, er hvordan nærhet forsterker inntrykk. Kjeldsen skriver at noe som er nær oss, vil være viktigere og berøre oss mer enn noe som er langt unna (2006, s. 281).

Grunnen til at jeg trekker inn disse elementene fra retorikk, er at jeg mener de kan være med på å forsterke den kritiske og mer overordnede språkanalysen. Metaforer og metonymier kan betegnes som former for billedlig språk. I primærteksten finnes det mange bilder som illustrerer teksten underveis. Å trekke inn og kommentere retorisk situasjon, retorisk publikum, troper og visuell retorikk er ment som et supplement og en mulig styrking av tolkningene av de språklige bildene og begrepsmetaforene som blir identifisert.

2.3.5 Andre tilnærminger til kritiske analyser av tekst og bilde

Som nevnt har jeg valgt å bruke en kombinasjon av kritisk metaforanalyse, kritisk diskursanalyse og retoriske perspektiver for å gjennomføre den kritiske analysen i denne oppgaven (se kapittel 5). Blant annet sammenligner jeg funn av billedlig språk med faktiske illustrasjoner i primærmaterialet. Så langt har jeg fremstilt kritisk metaforanalyse hovedsakelig ved perspektiver fra Jonathan Charteris-Black (2004). I det påfølgende vil jeg vise flere tilnærminger til kritiske analyser av språk, bilder og diskurs. Min endelige metode innebærer en kombinasjon av flere teoretiske perspektiver.

Charles Forceville har blant annet skrevet om metaforer i bilder og multimodale representasjoner. Innledningsvis skriver han følgende:

Clearly, if metaphors are essential to thinking (...) it makes sense that they should occur not only in language but also in static and moving pictures, sounds, music, gestures, even in touch and smell – and in their various permutations. (Forceville, 2008, s. 463)

Videre viser han ulike metoder og tilnærminger til hvordan man kan identifisere og analysere metaforer i ulike typer bilder og multimedia. Forceville forklarer at alle mulige manifestasjoner av en trope må undersøkes for å unngå at visse viktige aspekter ved tropens natur misforstås ved at man kun fokuserer på et aspekt ved uttrykket (2008, s. 463). I denne oppgaven velger jeg å benytte visuell retorikk for å undersøke illustrasjonene sammen med billedlig språk, men perspektivene fra Forceville er med på å etablere et teoretisk grunnlag for denne tilnærmingen ved å understreke at bildene også spiller en viktig rolle i betydningen som kommer frem.

En tilnærming til kritisk diskursanalyse (heretter KDA) som også kan være nyttig i denne sammenhengen, finner man hos David Machin og Andrea Mayr. De skriver følgende: «CDA assumes that power relations are discursive. In other words, power is transmitted and practised through discourse» (2012, s. 4). Videre forklarer de at man i KDA typisk analyserer nyere tekster som reklamer, politiske taler og skolebøker. Dette er tekster som kan være ideologiske, og inneholde et ønske om å forme mottakerens inntrykk av noe (Machin og Mayr, 2012, s. 5). Machin og Mayr påpeker også at når noen for første gang utfører KDA: «what they will realise is that it is often in the smallest linguistic details where power relations and political ideology can be found» (Machin og Mayr, 2012, s. 5). At små og tilsynelatende ubetydelige språklige detaljer kan være av betydning, har vist seg i denne oppgaven, blant annet ved preposisjoner som utgjør metaforiske uttrykk (som diskuteres i avsnitt 5.1.2 og 5.4.3). Et eksempel på dette er der en type kjærlighetsrelasjon beskrives som kjærlighet *mellom* to mennesker, og andre relasjoner beskrives som kjærlighet *til* en person. Disse to preposisjonene uttrykker forskjellige perspektiver på kjærligheten i parforhold, og tillegger dem ulik verdiladning, men på en måte som man som leser mest sannsynlig ikke er klar over ved første øyekast. Machin og Mayr presenterer også det de kaller for en multimodal kritisk diskursanalyse (*Multimodal critical discourse analysis*), og forklarer at man i denne typen analyse er interessert i å undersøke hvordan bilder, diagrammer etc. også kan skape mening. Man ønsker å knytte betydningen av visuelle effekter med tekstlig betydning (2012, s. 9). Videre skriver Machin og Mayr følgende:

Both text and image can be thought of as being composed of communicative choices by authors to seek to do certain kinds of work for them. The job of Multimodal Critical Discourse Analysis is to identify and reveal these choices through a careful process of description guided by the tools provided (2012, s. 9)

Det vises til flere steg i analysene som Machin og Mayr presenterer. Det første, og mest grunnleggende, er å gjøre en leksikalsk analyse av teksten, der man undersøker hvilke ord som brukes ofte, og hvilke ord forfatteren av teksten kanskje unngår. Når det gjelder å analysere bilder i en diskurs, handler det om å utforske individuelle elementer i bildet, som for eksempel objekter og situasjon, og finne ut om dette signaliserer diskursen på måter som kanskje ikke er åpenbare ved første øyekast (2012, s. 31).

2.4 Oppsummering

Teorikapittelet ble innledet med en kort introduksjon av kognitiv lingvistikk, der man tenker seg at språk og kognisjon henger tett sammen. George Lakoff og Mark Johnson ble presentert som banebrytende, og deres fokus på at metaforer er noe vi lever ut fra, ble spesielt vektlagt. Videre viste jeg til kategorisering og persepsjon, og ikke minst hvordan kropp og språk henger tett sammen. Jeg kom inn på metafor-teori, begrepsmetafor-teorien, kritisk metaforanalyse og retorikk. Mange ulike typer metaforer ble presentert, som konvensjonelle metaforer, strukturelle metaforer, ontologiske metaforer og orienteringsmetaforer. Jeg forklarer også hva metonymi er, og ulike forhold mellom metaforer og metonymier.

Noe av det viktigste fra teorikapittelet for den videre analysen er at metaforer både fremhever og skjuler, og at valg av språklig perspektiv betyr at man utelater noe annet. I analysen vil det for eksempel være sånn at begrepsmetaforene som foreslås, kan være med på å vise tendensene til språkvalgene som er tatt av forfatterne av primærteksten. Hvilke tilordninger og perspektiver som dukker opp i analysen, peker også på hvilke tilordninger som er utelatt. Av den grunn at spesielt (*likekjønnede*) *ekteskap* og *seksualitet* på mange måter er sensitive temaer i kristne samfunn, kan det tenkes at innrammingen vil være preget av dette. Den kritiske metaforanalysen og de utvalgte perspektivene fra retorikken kan sånn sett bidra til å avdekke eventuelt underliggende ideologier i språkbruk.

3 MATERIALVALG OG METODER

I dette kapittelet skal jeg presentere materialvalg og fremgangsmåter for analysene og tolkningen av primærmaterialet. Jeg vil først legge frem kriteriene og prosessen for utvelgelsen av primærmaterialet. Deretter vil jeg presentere metodiske valg, som i hovedsak bygger på Pragglez-gruppen (2007) sin *Metaphor Identification Procedure* og Jonathan Charteris-Black (2004) sin tilnærming til kritisk metaforanalyse. I tillegg har jeg tatt med utvalgte perspektiver fra retorikken, det vil si kommentert den retoriske situasjonen, det retoriske publikummet og visuell retorikk. Til slutt vil jeg oppsummere med å beskrive den konkrete fremgangsmåten og prosessen, slik den har foregått i arbeidet med denne oppgaven. Problemstillingen som ligger til grunn for påfølgende analyser og tolkninger, er: ***Hvilken forståelse av ekteskap, samliv, drifter og følelser kommer til uttrykk, enten direkte eller indirekte, i språkbruken til Bispemøtets utvalg som har hatt i oppgave å utrede ekteskaps- og samlivsspørsmål i Den norske kirke?***

3.1 Prosessen med å velge primærtetekst og gjøre avgrensninger

Følgende hovedkriterium er brukt for å finne primærmaterialet: Teksten skulle redegjøre for hva samliv og (likekjønnede) ekteskap innebærer i en kristen, kirkelig diskurs. Med det mener jeg at teksten skulle være skrevet av mennesker som på en eller annen måte er representanter for kirken, og at kirkens syn på ekteskap blir beskrevet og diskutert i teksten.

Å finne tekst som passet kriteriene, var en tidkrevende prosess. Jeg leste blant annet innlegg fra debatten om likekjønnet vigsel som gikk i tiden før og etter den nye ekteskapsloven av 2009. I tillegg fikk jeg tips av Skeivt arkiv i leting etter mulige primærtetekster, og jeg leste møteprotokoller og utredninger fra Bispemøtet. Teksten som ble valgt for videre studier, er: *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv* (Samlivsutvalget, 2013). Dette er en utredning som ble bestilt av Bispemøtet som følge av den nye ekteskapsloven, med mål om å drøfte kirkens syn på spørsmål om samlivsformer og ekteskapsinstitusjonen.

3.1.1 Mandat og utvalgets medlemmer

Samlivsutvalget, utnevnt av Bispemøtet, skrev utredningen blant annet med følgende mandat: «Utvalget bes om å utrede Den norske kirkes forståelse av ekteskapet som institusjon i et teologisk, kulturelt og rettslig perspektiv.» (Samlivsutvalget, 2013, s. 3). Selv om det i utredningen påpekes at utvalget i betydelig grad har en felles forståelse av de diskuterte fenomenene, finnes det en del uenigheter (Samlivsutvalget, 2013, s. 88). De ulike tilrådingene

presenteres hver for seg i slutten av utredningen, ved at de har formulert flere forskjellige tankerekker for å svare på spørsmålene om for eksempel kirkens syn på likekjønnet ekteskap.

Denne utredningen er den nyeste i en rekke utredninger fra Den norske kirke om ekteskap og samliv. Blant annet kom Den norske kirke i 1995 med utredningen *Homofile i kirken. En utredning fra Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili*, og noen år senere kom dokumentet *Homofile i kirken. Betenknninger til Bispemøtet høsten 1997*. Utredningen som er valgt som primærmateriale, har som mål å fungere som førende for kirken og dens ståsted i spørsmål knyttet til samliv og samlivsformer. Utredningen er bygd opp på en systematisk og kronologisk måte, der bakgrunnen for utvalgets arbeid er det første som beskrives, før de går gjennom utviklingen både i samfunnet, lovgivningen og kirken. Til slutt kommer utvalgets tilrådinger og ulike vedlegg. Til tross for at dette har form som en formell tekst og en slags offentlig utredning, bærer den preg av et rikere billedlig språk enn det man kanskje vil forvente å finne i en utredning fra for eksempel departementer og andre statlige instanser.

Utvalget bestod av følgende medlemmer: Tre biskoper: Helga Haugland Byfuglien (leder), Halvor Nordhaug og Tor B. Jørgensen. I tillegg var professor Svein Åge Christoffersen (Teologisk fakultet, UiO), professor Svein Olaf Thorbjørnsen (Menighetsfakultetet), generalsekretær Adelheid Firing Hvambsal (Norges KFUK-KFUM), barne- og ungdomsprest Elise Ottesen Søvik (Bekkelaget menighet), stipendiat Åste Dokka (Teologisk fakultet, UiO) og førsteamanuensis Marianne Skjortnes (Misjonshøgskolen) med (Samlivsutvalget, 2013, s. 10). Hvambsal er utdannet psykolog (Sandefjord helsepark, 2018). Dette viser et bredt utvalg av medlemmer med forskjellige verv og ulike bakgrunner, der alle har en tilknytning til en kristen, kirkelig bakgrunn.

3.1.2 Avgrensning innenfor primærteteksten

Ettersom den valgte utredningen er på 97 sider, og følgelig for stor som primærmateriale i denne typen oppgave, har jeg måttet gjøre et tekstutvalg innenfor 2013-teksten. Denne prosessen foregikk ved at jeg på forhånd valgte ut noen fenomener jeg ønsket å undersøke nærmere. Selve utvelgelsen av kapitler og avsnitt innenfor 2013-teksten ble gjort i flere steg. Først leste jeg hele utredningen for å få et helhetlig inntrykk, for så å velge ut noen kapitler i utredningen som skilte seg ut som ekstra relevante med tanke på fenomenene *samliv* og *ekteskap*. Etter flere nærlesinger av teksten fant jeg at de beslektede fenomenene *seksualitetsdrift* og *kjærlighet* også var relevante å undersøke. Valget falt på følgende kapitler:

Kapittel 2, *Liv, samliv, ekteskap*. I dette kapitlet gir utvalget en introduksjon av hva samliv er, og hvilke former det kan ta, både i samfunnet og i et kirkelig perspektiv. I

tillegg tar utvalget for seg ekteskapet som institusjon og andre samlivsformer.

Kapittel 5, *Grunnleggende tolkningsperspektiver*. Her kobler samlivsutvalget sammen synet på ekteskap og samliv i kirken med tolkningsperspektiver fra Bibelen.

Kapittel 6, *Samliv og ekteskap i dag*. Her tar utvalget for seg hvordan samliv og ekteskap fungerer i dagens samfunn, og går inn på temaer som skilsmisse, samboerskap og likekjønnet ekteskap. Helt til slutt presenteres ulike tankerekker som er utarbeidet for blant annet å svare på spørsmålet om hvordan kirken skal vurdere likekjønnet ekteskap.

Disse kapitlene ble også for mye tekst for oppgavens omfang, dermed ble det gjort enda et tekstutvalg innenfor kapitlene. Hovedfokuset var å velge avsnitt som eksplisitt handlet om *samliv, ekteskap, kjærlighet* og *seksualdrift*. Et viktig, overordnet prinsipp har vært å hente ut så lange tekstutdrag som mulig. Dette har jeg sett på som viktig ikke bare i forbindelse med metaforanalysen, men også for å ha mulighet til å undersøke teksten på et mer overordnet språklig nivå. Det har mange steder vist seg at jeg har trengt mer kontekst fra utredningen for å underbygge tolkningene som gjøres, spesielt i kapittel 5. Dette informerer jeg om der det er aktuelt. Primærteksten kan leses i vedlegg 1. Jeg har også valgt å ta med illustrasjoner fra utredningen (se vedlegg 2), som blant annet brukes i den retoriske analysen.

3.2 Metodevalg og -tilpasninger

Jonathan Charteris-Black sin tilnærming til kritisk metaforanalyse utgjør hovedsakelig grunnlaget for å gjennomføre de språklige analysene i denne oppgaven. I sin bok *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis* (2004) utfører Charteris-Black som tittelen sier, korpusbaserte analyser av metaforer. Selv om jeg ikke bruker korpus som primærmateriale i denne oppgaven, tar jeg i bruk mange av hans metoder og tilnærminger til kritisk metaforanalyse, med noe tilpasning.

I all hovedsak er min analyse kvalitativ, med tolkninger og diskusjoner rundt språkbruken til Bispemøtets Samlivsutvalg både på metafornivå og på et mer retorisk, overordnet nivå. Charteris-Black skriver at kvalitative tilnærminger kan bidra til å svare på spørsmål som: Hvilken betydning/mening ligger i de enkelte ordene/frasene som brukes? Er de metaforiske eller bokstavelige? Og ikke minst, hva slags evalueringer ligger i det som analyseres? (2004, s. 32). Når Charteris-Black skal slå fast hva som er konvensjonell språkbruk, støtter han seg som tidligere nevnt blant annet på søk i eksterne korpus, som

sammenlignes med funn fra korpuset han analyserer. I og med at jeg ikke har et korpus med store mengder data, avgjør jeg om noe er konvensjonelt ved å se til ordboksdefinisjoner (fra *Bokmålsordboka*). Et eksempel på at ordboka har bidratt til å bekrefte at et metaforisk uttrykk er konvensjonelt, er da jeg analyserte følgende setning: «Tema for denne utredningen er synet på samliv og ekteskap *i lys* av kristen tro» (Samlivsutvalget, 2013, s. 40). Når man søker på *lys* i ordboka, får man blant annet opp disse betydningene: ‘1 fys. utstråling fra en lyskilde; motsatt mørke; fys. strøm av elektromagnetisk stråling som fremkaller synsinntrykk’ og ‘2 åpenbar kunnskap; klarhet, oppklaring, skinn, skjær’ (BMO, under *lys*). I setningen fra utredningen kan man forstå at *kristen tro* i seg selv ikke er en fysisk utstråling fra en lyskilde, men at *i lys av* kan tolkes som betydning 2, *åpenbar kunnskap; klarhet, oppklaring* etc. At ordboka oppgir flere mulige betydninger, forteller at dette er en vanlig, *konvensjonell* metafor i språket vårt. I tillegg til å se til ordboksdefinisjoner, har jeg trukket inn lignende funn fra tidligere forskning, og enkelte steder gjort søk i Leksikografisk bokmålskorpus for å styrke tolkningene.

Charteris-Black sin fremgangsmåte til kritisk metaforanalyse består av tre steg: Metaforidentifisering, metafortolkning og metaforforklaring (2004, s. 35–39). Charteris-Black siterer blant annet Cameron og Low sin beskrivelse av metaforanalyser:

The methodology of metaphor analysis typically proceeds by collecting examples of linguistic metaphors used to talk about the topic ... generalising from them to the conceptual metaphors they exemplify, and using the result to suggest understandings or thought patterns which construct or constrain people's beliefs and actions.
(Cameron og Low, 1999, sitert etter Charteris-Black, 2004, s. 34)

Metaforidentifiseringen består hovedsakelig av en nærlesing av teksten der man forsøker å identifisere mulige metaforiske uttrykk (Charteris-Black, 2004, s. 35). Metafortolkningen handler om å etablere et forhold mellom metaforene og de kognitive og pragmatiske faktorene som bestemmer dem, og identifisere begrepsmetaforer. Metaforforklaringen dreier seg om å identifisere den sosiale agendaen og metaforenes rolle i å overtale (Charteris-Black, 2004, s. 37–39). Charteris-Black mener at det er metaforenes rolle i diskursen som gjør at vi kan si noe om ideologiske og retoriske motivasjoner, og at disse motivasjonene kommer fra korpuset som metaforene opptrer i, fremfor fra intuisjonen til den som analyserer (2004, s. 39). Jeg har i min oppgave valgt noenlunde samme fremgangsmåte, med Charteris-Black sine tre steg til grunn. Det er likevel gjort enkelte tilpasninger og trukket inn andre teoretiske perspektiver i den endelige fremgangsmåten i denne oppgaven. Blant annet har jeg benyttet retorikk i den

kritiske analysen, ved å kommentere den retoriske situasjonen, det retoriske publikummet og visuell retorikk.

3.2.1 *Metaphor Identification Procedure*

For å identifisere metaforiske uttrykk har jeg valgt å benytte *Metaphor Identification Procedure* (heretter forkortet MIP), utarbeidet av Pragglejaz-gruppen. Dette valget er tatt fordi MIP er anerkjent og mye brukt, og fordi det gir en metodisk fremgangsmåte for å identifisere metaforiske uttrykk. Gruppen skriver selv at «The procedure aims to establish, for each lexical unit in a stretch of discourse, whether its use in the particular context can be described as metaphorical» (Pragglejaz Group, 2007, s. 2). Hva som utgjør en leksikalsk enhet, finnes det ikke et helt tydelig fasitsvar på. Elena Semino¹⁵ forklarer at ulike forskere kan definere leksikalske enheter på ulike måter, ut fra sine mål og hensikter med analysen. Hva som kategoriseres som metaforiske uttrykk, kan også variere fra individuelle ord til uttrykk bestående av mange ord (Semino, 2008, s.11). Av den grunn at det finnes mange eksempler på metaforisk språkbruk i utredningen, har jeg måttet gjøre en avgrensning i arbeidet med å identifisere metaforiske uttrykk. Jeg har derfor sortert ut setningene som omhandler *samliv, ekteskap, seksualdrift og kjærlighet*, og brukt MIP-metoden på disse setningene. Metoden i sin helhet ser slik ut:

1. Les gjennom hele teksten for å få en generell forståelse av hva teksten handler om.
2. Finn de leksikalske enhetene i teksten (ord og flerordsuttrykk)
3. For hver enhet, finn:
  - a. kontekstuell betydning (hva betyr ordet eller uttrykket i denne teksten)
  - b. eventuell grunnbetydning som er:
    - i. mer konkret (det ordet eller uttrykket fremkaller, er lettere å forestille seg, se, høre, føle, lukte eller smake)
    - ii. relatert til kroppslige handlinger
    - iii. mer presis (mindre vag)
    - iv. eldre (hadde en annen betydning før)
4. Dersom ordet eller uttrykket har en mer grunnleggende betydning, avgjør om den kontekstuelle betydningen kontrasterer med den grunnleggende, men kan forstås i sammenligning med den. Hvis det er tilfellet, marker som metaforisk. (Pragglejaz Group, 2007, oversettelse hentet fra Nesse, 2017, s. 51)

Jeg vil nå illustrere denne metoden med et eksempel: For å finne metaforiske uttrykk knyttet til fenomenet *samliv*, søkte jeg på *samliv* i teksten, og fikk blant annet treff på følgende

---

¹⁵ Elena Semino er blant annet medlem av Pragglejaz-gruppen og dermed en av forskerne som var med på å utarbeide MIP.

setning: «Grunnleggende sett lever et menneske alltid *i* en eller annen *form* for samliv med andre mennesker» (Samlivsutvalget, 2013, s. 14, min kursivering). For å markere om ordene var metaforiske eller ikke, slo jeg opp alle ordene i *Bokmålsordboka*. Preposisjonen *i* har for eksempel grunnleggende betydning: ‘1 med betydning : omgitt, omsluttet av noen’ (BMO, under *i*), og *form*, har grunnleggende betydning ‘omriss, skikkelse, fasong, preg’ (BMO, under *form*). Det er åpenbart at å være *i en form for samliv* ikke handler om fysisk å være omsluttet av noe med en fasong. Man kan dermed slå fast at den grunnleggende betydningen av ordene kontrasterer med den kontekstuelle betydningen, men at man likevel kan forstå hva som menes. Dermed har vi med metaforiske uttrykk å gjøre. Denne typen fremgangsmåte ble benyttet på alle setninger som inneholdt *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet*, jamfør utvalg som forklart i kapittel 3.1.2.

3.2.2 Tilpasninger

Som tidligere nevnt er det en spesifikk tekst som utgjør primærmaterialet, ikke et korpus. Dermed har jeg tilpasset og avgrenset enkelte aspekter ved metoder og fremgangsmåter til det jeg mener passer denne oppgavens problemstilling. Jeg har blant annet:

- avgrenset metaforanalysen til kun å identifisere metaforiske uttrykk/begrepsmetaforer som knytter seg til fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet*.
- hentet inn ordboksdefinisjoner, funn fra tidligere forskning og gjort korpussøk for å begrunne og styrke ulike tolkninger.
- benyttet tidligere forskning og eksisterende metoder for å legitimere og underbygge funn og tolkninger.
- koblet retoriske perspektiver til den kritiske analysen.

Disse valgene kommer av at prosessen i en analyse som dette i noen grad er intuitiv og forholdsvis subjektiv. At det i noen grad er en intuitiv metode kan selvfølgelig kritiseres, men utgjør et faktum jeg har vært bevisst på hele tiden. Det understrekes uansett at jeg ikke påstår å vite med sikkerhet hva tekstforfatterne har ment når de har tatt i bruk ulike språklige, retoriske virkemidler og metaforiske uttrykk i teksten.

3.3 Den endelige fremgangsmåten

1. Metaforidentifisering og metafortolkning (se kapittel 4). I denne delen av prosessen benyttet jeg MIP-metoden for å identifisere metaforiske uttrykk som knyttet seg til de abstrakte fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet*. Metafortolkningen har i

denne oppgaven handlet om å sortere de identifiserte metaforiske uttrykkene i semantiske grupper, for deretter å identifisere begrepsmetaforer, og til dels diskutere dem underveis.

2. (Metafor)forklaring (se kapittel 5). (Metafor)forklaringen har jeg valgt å skrive med parentes rundt *metafor*, av den grunn at forklaringen ikke bare er av metaforene, men også av andre språkvalg og funn i primærmaterialet. En fremgangsmåte for å realisere denne delen av analysen er at jeg har formulert flere kritiske spørsmål som utgangspunkt for en diskusjon rundt hvilke inntrykk primærteksten gir av ulike fenomener. Blant annet har jeg sett på om det er en negativ eller positiv forståelse av ulike samlivs fenomener som kommer frem, og jeg har kommentert om metaforvalg/andre språkvalg ligger så nedfelt i språket at det ikke er noen andre naturlige språkvalg tilgjengelig. Det vil si om språket har «valgt» enkelte formuleringer for utvalget, eller om de kunne brukt alternative formuleringer og metaforiske uttrykk for å beskrive de aktuelle fenomenene.

3.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg beskrevet hvordan jeg kom frem til det valgte primærmaterialet, og ulike fremgangsmåter og metoder som ligger til grunn for metaforanalysen (gjennomført i kapittel 4) og den kritiske og retoriske analysen (gjennomført i kapittel 5). Hovedsakelig er det Pragglez-gruppen (2007) sin MIP-metode, samt Jonathan Charteris-Black sine tre steg i kritisk metaforanalyse, som danner grunnlaget for den videre undersøkelsen. Jeg har også understreket at disse metodene har fungert som veiledende, og at jeg enkelte steder har måttet ta andre valg enn Charteris-Black, blant annet fordi mitt materiale er en tekst og ikke et korpus.

4 METAFORANALYSE

Denne delen fremstiller identifiserte metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer (metaforidentifisering og metafortolkning). Det vil si funn knyttet til de abstrakte fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet*. Kapittelet er delt i to hoveddeler: Den ene tar for seg identifiserte metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer som knytter seg til *samliv* og *ekteskap*, og den andre hoveddelen viser funn som knytter seg til *seksualdrift* og *kjærlighet*. Setninger fra primærmaterialet er inkludert for å vise konkrete eksempler på metaforiske uttrykk. Disse blir markert med *kursiv*. Eksemplene er også grunnlaget for identifiseringen av begrepsmetaforene. Flere steder vil de samme setningene bli vist gjentatte ganger, men med fokus på ulike språklige metaforiske uttrykk.

Gjennom hele analysen henvises det til *Bokmålsordboka*, som sørger for den grunnleggende betydningen av ordene som er analysert. Ordboksbetydningene bidrar altså til å bestemme om den kontekstuelle betydningen av det aktuelle språklige uttrykket kontrasterer med den grunnleggende ordboksbetydningen, som gjør at man kan bestemme om det er et metaforisk uttrykk eller ikke (jamfør MIP-metoden, kapittel 3.2.1). I og med at materialet ikke er i korpusformat, og derfor ikke stort nok til å formulere store antakelser om generell språkbruk, vil bruk av ordboka også utgjøre metoden for å bestemme hva som eventuelt fremstår som konvensjonelle metaforer og ikke, der det er aktuelt. Konvensjonelle metaforiske uttrykk kan være interessante å kommentere da de ofte er vanskelige for leseren å identifisere som metaforer, og dermed kan påvirke budskapet og inntrykket uten at man er klar over det (jamfør kap 2.3.1, *konvensjonelle metaforer*).

4.1 Abstrakte eller konkrete kildedomener?

En utfordring ved å gjøre en slik analyse er å bestemme grensen mellom konkret og abstrakt. I teorikapittelet kom det frem at metaforer typisk handler om å snakke om noe abstrakt i form av noe mer konkret (se kapittel 2.2). Det er likevel ikke gitt at kildedomenet er noe fysisk som man kan ta og føle på. Det understrekes derfor at kildedomenene ikke nødvendigvis vil være konkrete, fysiske objekter, men at de uansett vil fremstå som *mere* konkrete enn de aktuelle måldomenene.

Det finnes grader av hvor generelle og spesifikke begrepsmetaforene fremstår. Kövecses skriver at begrepsmetaforer kan klassifiseres ut fra grad av generalitet. Her nevnes bildeskjemaer (*image-schemas*), som er strukturer med lite detaljer. Et eksempel på dette er «bevegelsesskjemaet», som kun inneholder en startposisjon, bevegelse langs en vei og en

endeposisjon, og karakteriseres som et generisk bevegelseskjema. Dette lite detaljerte bildeskjemaet kan utfylles med begrepet *reise*, som vil gjøre det mer spesifikt, og fylle inn med en reisende, et returpunkt, et mål med reisen, vanskeligheter underveis etc. (2010, s. 80). Det betyr altså at metaforer kan være på generisk nivå (*generic-level*) eller spesifikt nivå (*specific-level*). Metaforer på spesifikt nivå er for eksempel LIVET SOM REISE og DISKUSJON SOM KRIG, der 'liv', 'reise', 'diskusjon' og 'krig' utgjør begreper på et spesifikt nivå fordi de har tilhørende detaljrike skjematiske strukturer. Metaforene på generisk nivå kan derimot karakteriseres som «extremely skeletal structures» (Kövecses, 2010, s. 80).

I metaforanalysen i denne oppgaven har det vist seg i mange tilfeller å være lite grunnlag for å foreslå veldig spesifikke begrepsmetaforer. Ta for eksempel denne setningen fra primærmaterialet: «Det vi har sett i nyere tid, er en *forskyvning fra* ekteskap *til* kjærlighet som legitimerer grunnlag for sex.» (Samlivsutvalget, 2013, s. 18, min kursivering). Her er de metaforiske uttrykkene markert i kursiv. Her utgjør *ekteskap* og *kjærlighet* to romlige plasseringer, eller steder. Preposisjonen *fra* betyr '1 ved utgangspunkt for bevegelse' (BMO, under *fra*) og preposisjonen *til* betyr '1 om bestemmelsessted eller mål' og '2 om bevegelse i retning av noe' (BMO, under *til*). Det ser altså ut som at en endring er fremstilt som en romlig bevegelse, og gir grunnlag for begrepsmetaforen ENDRING SOM BEVEGELSE. Denne begrepsmetaforen beskrives av Goatly som veldig grunnleggende (2007, s. 170). Dette ligner også på bevegelseskjemaet som ble beskrevet tidligere i avsnittet, og kan karakteriseres som et eksempel på lite detaljrik strukturering. Gjennom hele analysen er det mange eksempler der det er vanskelig å si noe spesifikt om de metaforiske språklige uttrykkene. For å unngå å gjøre tolkninger som det ikke finnes godt grunnlag for, holdes analysen på et nivå som ikke er mer spesifikt enn nødvendig.

4.1.1 Fellesnevnerne for de utvalgte abstrakte fenomenene som skal undersøkes

De utvalgte fenomenene jeg ønsker å undersøke, er som nevnt *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet*. De to første fenomenene (*samliv* og *ekteskap*) kan begge karakteriseres som en form for forhold mellom to eller flere mennesker. De to siste (*seksualdrift* og *kjærlighet*) kan karakteriseres som følelser. Analysen deles inn på denne måten. Først presenteres funn fra steder i primærmaterialet der ulike relasjoner mellom mennesker diskuteres, deretter kommer funn fra primærmaterialet der følelser diskuteres. Helt til slutt fremstilles funn av FORM og FORMBAR som kildedomener.

4.2 Forhold/relasjoner mellom mennesker

Mennesker lever sammen i mange typer forhold og relasjoner. Det kan være samboerskap, familier, ekteskap, vennskap osv. Felles for de fleste mennesker er at man tar del i et eller flere fellesskap, og at man må forholde seg til andre mennesker. Forhold mellom mennesker kan karakteriseres som et abstrakt fenomen, og ordet *forhold* har blant annet betydningen ‘2 innbyrdes stilling, forbindelse, **ha et forhold** om par’ (BMO, under *forhold*). En slik innbyrdes stilling mellom mennesker er vanskelig å sanse direkte. To mennesker kan bestemme seg for at de er sammen, og kan for eksempel vise det gjennom kjærtegn, men når alt kommer til alt er selve forholdet av abstrakt karakter. Dermed er det naturlig å tenke seg, i tråd med de teoretiske perspektivene fra den kognitive lingvistikken, at det tas i bruk metaforisk språk for å danne seg begrep om hva et forhold er. Metaforfunnene presenteres hierarkisk ved at de minst spesifikke metaforene presenteres først, og deretter å kommer mer spesifikke tilfeller.

4.2.1 SAMLIV OG EKTESKAP SOM FYSISK OBJEKT

Her presenteres funn der måldomenene SAMLIV og EKTESKAP blir fremstilt som en type fysisk objekt. FYSISK OBJEKT er det mest uspesifiserte kildedomenet som er identifisert. Disse metaforene kan kategoriseres som ontologiske metaforer. Ontologiske metaforer kalles av Lakoff og Johnson også for entitets- og stoffmetaforer, og innebærer at hendelser, aktiviteter og følelser omtales som om de var fysiske gjenstander (jmfør avsnitt 2.2.6).

Eksempel på SAMLIV SOM FYSISK OBJEKT

1 Mennesket kan *tilrettelegge* og *organisere* sitt samliv på forskjellige måter (...)

Eksempler på EKTESKAP SOM FYSISK OBJEKT

2 Men kjærlighet og ekteskap er ikke *kongruente størrelser*.

3 Ekteskapet som sosial institusjon er betinget *av* tid og sted og er ingen *uforanderlig størrelse* historisk sett.

I setning 1 blir *samlivet* blir fremstilt som *noe* som kan tilrettelegges og organiseres.

Tilrettelegge betyr ‘legge til rette, bearbeide’ (BMO, under *tilrettelegge*), og *organisere* betyr blant annet ‘1 ordne, innrette hensiktsmessig’ (BMO, under *organisere*). *Samlivet* kan da tolkes som et objekt som man kan flytte rundt, og som en kompleks ting som kan organiseres i forhold til andre ting.

Setning 2 og 3 kan tolkes slik at *ekteskapet* fremstilles som en fysisk entitet, da det omtales som en *størrelse*. *Størrelse* betyr ‘1 det å være (så eller så) stor’ og ‘2 noe som kan

måles og uttrykkes med tall'. I den første setningen er *kjærlighet* og *ekteskap* ulike fysiske entiteter med tanke på størrelsesforhold, mens det i den andre setningen ser ut til at *ekteskapet* som sådan kan være en størrelse som kan endre seg til å bli større eller mindre.

4.2.2 SAMLIV OG EKTESKAP SOM STED

I flere setninger fra primærmaterialet blir abstrakte fenomener fremstilt som et sted. Det vil igjen si som noe fysisk og sansbart. Både *samliv* og *ekteskap* fremstilles på denne måten, enkelte steder i samme setning.

Eksempel på SAMLIV/EKTESKAP SOM STED

4 Men i forlengelsen av det som er sagt ovenfor, kan det som en innledning være nærliggende å påpeke noen viktige trekk angående forholdet *mellom* ekteskap, sex og samliv også *under en* etisk og moralsk *synsvinkel*.

Eksempel på EKTESKAP SOM STED

5 Det vi har sett i nyere tid, er en *forskyvning fra* ekteskap *til* kjærlighet som *legitimerer grunnlag* for sex.

I eksempel 4 omtales *samliv*, *ekteskap* og *sex* som steder. Denne tolkningen motiveres av preposisjonen *mellom*, som blant annet har den grunnleggende betydningen '1 på et sted som på to eller alle sider er avgrenset av det som styringen nevner, ikke langt fra' (BMO, under *mellom*). *Ekteskap*, *sex* og *samliv* utgjør altså tre steder, som står i et forhold til hverandre. Det at disse også er *under* en synsvinkel, kan forsterke tolkningen av at dette dreier seg om en romlig plassering, eller et sted.

I setning 5 skjer det en forskyvning *fra* ekteskap *til* kjærlighet. *Forskyvning* indikerer at det er snakk om bevegelse mellom to punkter. Preposisjonen *fra* har blant annet betydningen '1 ved utgangspunkt for bevegelse' og preposisjonen *til* betyr blant annet '1 om bestemmelsessted eller mål' (BMO, under *fra* og *til*). En logisk følgeslutning av dette er å tenke at det som *legitimerer*, kun kan befinne seg på ett sted om gangen. Enten vil *kjærlighet legitimere*, eller så vil *ekteskap legitimere*. Dermed ser det ut til at *kjærlighet* og *ekteskap* utgjør to steder, som *legitimeringen* forflytter seg mellom. Dette eksempelet kan også utdypes med begrepsmetaforen FORANDRING SOM BEVEGELSE. Denne metaforen skrives om i Lakoff og Johnson sin bok *Philosophy in the flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought* (1999). De viser til denne metaforen som representativ for primære metaforer, og skriver følgende:

Change Is Motion

Subjective Judgement: Experiencing a change of state

Sensorimotor Domain: Moving

Example: "My car has *gone from* bad *to* worse lately"

Primary Experience: Experiencing the change of the state that goes with the change of location as you move. (Lakoff og Johnson, 1999, s. 52)

I denne forklaringen kan man argumentere for at *ekteskapet* utgjør posisjonen (*location*) i sitatet over, altså at man opplever forandring ved å endre posisjon. Motivasjonen for EKTESKAP SOM STED kan man altså finne igjen i en så grunnleggende opplevelse som beskrives i sitatet over.

4.2.3 SAMLIV OG EKTESKAP SOM BEHOLDER

En undertype av ontologiske metaforer, er beholdermetaforen. Som tidligere omtalt er beholdermetaforene mye brukt, fordi de tar utgangspunkt i noe så grunnleggende som opplevelsen av å være menneske. Alle mennesker har en kropp med en innside og en utside, og kroppen i seg selv kan gå inn og ut av bygninger. Det betyr at vi kan oppleve oss selv som beholdere, og vi kan oppleve å selv gå inn og ut av andre beholdere.¹⁶ Beholdermetaforen utgjør en mer spesifikk variant av kildedomenet FYSISK OBJEKT.

Eksempler på SAMLIV SOM BEHOLDER

6 At en offentlig ordning for homofilt samliv vil gi en form for legitimitet til seksualiteten *i* dette samlivet sier seg selv, på samme måte som ekteskapet gir en legitimitet til seksualiteten *i* det heterofile samlivet.

7 Grunnleggende sett lever et menneske alltid *i* en eller annen *form* for samliv med andre mennesker.

8 (...) og fratas det privilegium det er å være hverandres pårørende, fordi de *i* dette samlivet kan komme til å ha sex med hverandre

Eksempler på EKTESKAP SOM BEHOLDER

9 Det er ikke ekteskapet *i* og for seg, men kjærligheten *i* ekteskapet som er avgjørende.

10 Det Bibelen sier om ekteskapet må – for det tredje – prøves på om det er gagnlig og godt for de menneskene som lever *i* ekteskap og for samfunnet *i* det hele.

11 Sagt på en annen måte: når det er kjærlighet som legitimerer sex *i* ekteskapet, kan de verdien som er knyttet til kjærlighet også knyttes til forhold *utenfor* ekteskapet.

12 Det finnes ekteskap *uten* kjærlighet (som for mange legitimerer skilsmisse) og kjærlighet *uten* ekteskap (som for mange legitimerer samboerskap og sex *utenfor* ekteskapet).

13 Sex har vært *begrenset til* ekteskapet (...)

¹⁶ Jamfør kapittel 2.2.6, *Ontologiske metaforer*.

I de fleste funnene fra primærmaterialet er det preposisjonen *i*, som blant annet har betydningen ‘1 omgitt, omsluttet av noen’ (BMO, under *i*), som indikerer at SAMLIVET og EKTESKAPET blir fremstilt som beholdere.

I tilfellene der SAMLIV blir fremstilt som BEHOLDER, viser det seg at flere abstrakte og tingliggjorte fenomener kan befinne seg i beholderen, for eksempel *seksualitet* og *mennesker* (se setning 6 og 7). Det samme finner man i eksemplene der EKTESKAP omtales som en BEHOLDER. Her er det *kjærlighet* (setning 9), *mennesker* (setning 10) og *sex* (setning 11) som kan være *i* ekteskapsbeholderen.

I setning 12 tar *ekteskapet* og *kjærligheten* form som *noe* som *mangler noe*. Den mest relevante betydningen av ordet *uten* i denne sammenhengen er: ‘1 som ikke har, som mangler’ (BMO, under *uten*). At noe kan knyttes til forhold *utenfor* ekteskapet, indikerer at dette er en beholder. En logisk følgeslutning av at noe kan være *utenfor*, er at det også kan være *innenfor*. Beholderne eksisterer ifølge setningen hver for seg, men ser også ut til å kunne fungere med den ene beholderen i den andre beholderen.

I setning 13 ser man at *sex* har vært *begrenset til* ekteskapet. *Begrenset* har betydningen ‘avgrenset, innskrenket, knapp’ (BMO, under *begrenset*). Slik kan det virke som at *sex* tidligere kun har hørt til *ekteskapet*, og derfor har måttet være innenfor den grensen som *ekteskapet* har. *Ekteskapet* kan da tolkes som fremstilt som en beholder, der ‘veggene’ i beholderen utgjør grensen som *sex* kan befinne seg *kun* innenfor, eller etter hvert flyte ut over.

4.2.4 EKTESKAP SOM RØRLEDNING

En metafor som er ofte identifisert i den kognitive lingvistikken, er rørledningsmetaforen (*conduit metaphor*). Lakoff og Johnson kommer med en rekke eksempler på slike metaforer, og forklarer at rørledningsmetaforene utgjør så konvensjonelle måter å tenke om språk på, at det vanskeliggjør at mottakeren blir klar over at det er metaforiske uttrykk. Et eksempel er «Det er vanskelig å få den tanken *igjennom*» (Lakoff og Johnson, 2003, s. 14). I setning 14 skjer handlingen å *lovregulere* noe, *via* ekteskapsinstitusjonen. Preposisjonen *via* betyr ‘om, over, gjennom’ (BMO, under *via*). Altså er det noe som skjer *via/gjennom* noe annet, som motiverer EKTESKAP SOM RØRLEDNING.

Eksempel på EKTESKAP SOM RØRLEDNING

14 Den vanligste måten å gjøre dette på [lovregulere seksualdriften], har vært å gjøre det *via* ekteskapsinstitusjonen.

4.2.5 SAMLIV OG EKTESKAP SOM SYNLIG OBJEKT

Samliv og ekteskap har ikke bare til felles at de fremstilles som FYSISK OBJEKT, BEHOLDER og STED. De fremstilles også som et synlig objekt, som er relatert til både FYSISK OBJEKT og BEHOLDER.

Eksempel på SAMLIV OG EKTESKAP SOM SYNLIG OBJEKT

15 Tema for denne utredningen er *synet på* samliv og ekteskap *i lys av* kristen tro.

Dette kommer blant annet av de språklige metaforiske uttrykkene *synet på* og *i lys av*. Den mest grunnleggende betydningen av *lys* er 'fys. utstråling fra en lyskilde; motsatt av mørke; fys. strøm av elektromagnetisk stråling som framkaller synsinntrykk' (BMO, under *lys*). Den grunnleggende betydningen er altså at det eksisterer en faktisk lyskilde et sted, mens den kontekstuelle betydningen er at noe må vurderes og forklares med spesifikk bakgrunnskunnskap/et spesielt perspektiv. *Samlivet* og *ekteskapet* utgjør det som lyses på, mens kristen tro utgjør lyset/kunnskapsbasen. At *syn* og *lys* kobles sammen med *forståelse*, kan knyttes til med begrepsmetaforen FORSTÅ SOM Å SE. Motivasjonen for denne metaforen beskrives av Joseph Grady som «The correlation between visual perception and the conscious awareness of information» (1997, s. 296). Deler av eksempelet kan tolkes som metafor med metonymisk base, altså metafor fra metonymi (jamfør avsnitt 2.2.9). Grunnlaget for denne tolkningen er at betydningen er metonymisk motivert gjennom sanseorganet øye, som står for synssansen. Synet blir altså knyttet til FORSTÅELSE (og kan stå for DEL FOR HELHET, med syn som en del av kroppen som utgjør helheten). Det kommer likevel tydelig frem at dette er metaforisk av den grunn at *samliv* og *tro* ikke er noe vi faktisk kan se, eller som kan lyse.

4.2.6 EKTESKAP SOM FORBINDELSE

Ekteskapet fremstilles også som en sammenbinding i utredningen. I dette tilfellet ved preposisjonen *mellom*, med betydningen '1 på et sted som på to eller alle sider er avgrenset av de som styringen nevner, ikke langt fra' (BMO, under *mellom*). Det er ikke så tydelig hva denne forbindelsen egentlig er, men det kan uansett tolkes som noe som forbinder to personer og befinner seg mellom disse to.

Eksempel på EKTESKAP SOM FORBINDELSE

16 Men betyr dette også at kirken har mandat til å utvikle liturgier for å innstifte eller velsigne ekteskap *mellom* homofile?

4.2.7 EKTESKAP SOM MENNESKE

I setning 17 og 18 fremstilles *ekteskapet* som en handlende agens, ellers som et menneske. Verbet *gjøre* har blant annet betydningene ‘1 forårsake, få til; arbeide, lage, skape’ og ‘2 få til å bli’ (BMO, under *gjøre*). Det er som regel mennesker som har muligheten til å gjøre noe *legitimt*. Slik sett kan disse eksemplene tolkes som at *ekteskapet* fremstilles som et MENNESKE.

Eksempler på EKTESKAP SOM MENNESKE

17 Tidligere var det ekteskapet som *gjorde* sex *legitimt*.

18 At en offentlig ordning for homofilt samliv vil gi en form for legitimitet til seksualiteten i dette samlivet sier seg selv, på samme måte som ekteskapet *gir* en *legitimitet til* seksualiteten i det heterofile samlivet.

4.3 Følelser

Innledningsvis ble *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet* delt inn i to hovedkategorier, nemlig *forhold/relasjoner mellom mennesker* og *følelser*. Til nå er metaforiske uttrykk knyttet til *samliv* og *ekteskap*, altså relasjoner, analysert og kommentert. Videre skal jeg ta for meg metaforiske uttrykk som knytter seg til *seksualdrift* og *kjærlighet*, altså til følelser. Kövecses skriver at «(...) we have only a general idea of what emotions are like: there are certain causes that lead to emotions, and the emotions we have make us produce certain responses» (2010, s. 168). Med andre ord kan *følelser* være et resultat av noe, og de kan forårsake noe. Denne prosessen skisseres av Kövecses på følgende måte: cause of emotion → emotion → (controlling emotion →) response (2010, s. 167). Kövecses har også funnet grunnlag for å hevde at følelser primært forstås gjennom begrepsmetaforer, og typisk involverer kraft av noe slag (2010, s. 50). I første del av dette kapittelet ble det identifisert at SAMLIV og EKTESKAP blir omtalt via mange felles kildedomener, men måldomenene SEKSUALDRIFT og KJÆRLIGHET har vist seg å bli snakket om på ganske ulike måter. Den eneste felles kilden i denne sammenhengen er at SEKSUALDRIFT/KJÆRLIGHET blir fremstilt som et MENNESKE. Av den grunn fremstilles SEKSUALDRIFT først, og KJÆRLIGHET til slutt. Også her presenteres funnene hierarkisk, slik at de minst spesifikke kildedomenene kommer først.

4.3.1 Seksualdrift: mange tolkninger

Til måldomenet SEKSUALDRIFT finnes det mange eksempler på språklige metaforiske uttrykk i primærmaterialet. Disse har vist seg å være såpass komplekse at analysen er delt inn i flere

deler. I den første delen blir selve ordet *seksualdrift* problematisert, og det gis en presentasjon av funn der seksualdriften kan sies å være metonymisk. Den andre delen skal vise hvilke kildedomener som er brukt for å snakke om SEKSUALDRIFT som måldomene.

4.3.2 Det sammensatte ordet *seksualdrift*

Seksualdrift er et sammensatt ord som dukker hyppig opp i primærteksten, og kan behandles både som et metaforisk uttrykk i seg selv, og som et abstrakt fenomen og måldomene. Ordet består av forleddet *seksual* og substantivet *drift*. *Seksual* kan ses på som en variant av adjektivet *seksuell*, med betydningen ‘som gjelder kjønnslivet, kjønnslig’ (BMO, under *seksuell*). Substantivet *drift* er avledet av verbet *drive*, og får følgende betydninger ‘1 virksomhet’, ‘2 lyst, instinkt, medfødt drivkraft for atferd’, ‘3 flokk som blir drevet av sted’, ‘4 drift av tømmer’, ‘5 det å drive, miste festet’, ‘6 horisontal gruvegang’ (BMO, under *drift*). De aller fleste nevnte betydningene av ordet *drift* viser at noe(n) gir kraft til noe(n), og at det er snakk om bevegelse. At det dannes verb av substantiv, altså fra å beskrive en hendelse til en ting, betyr at det aktuelle fenomenet tingliggjøres. Dette kan i denne sammenhengen fremstilles ved følgende tilordninger:

Kilde	Mål
Noe som driver noe(n)	Seksualitet
Drive (få til å røre seg)	«Driver» (få til å handle)
Noe(n) som blir drevet	Mennesker

Tabell 1: Seksualitet som tingliggjort, ontologisk metafor

Denne fremstillingen kan gjøres mer generell, slik at den får følgende form:

Kilde	Mål
Noe(n) som påvirker noe annet fysisk	Følelse
Påvirker fysisk	Påvirker psykisk
Noe som blir påvirket fysisk	Mennesket

Tabell 2: Generalisering av tabell 1, seksualitet som tingliggjort

Denne prosessen ligger til grunn for at *seksualdrift* som måldomene kan innta rollen som for eksempel et menneske, og dermed utgjør *seksualdriften* et metaforisk uttrykk i seg selv, og følgelig en ontologisk metafor.

Aleksander Szwedek har forsket på denne prosessen og på det han kaller for *objectification*, altså tingliggjøring. Han argumenterer for at ontologiske metaforer er primære, og at strukturelle metaforer og orienteringsmetaforer er sekundære. Dette viser han blant annet ved å påpeke at man må ha et *objekt* før man kan snakke om *struktur* og *orientering*. Gjennom en rekke eksempler viser han at objektifisering er en metaforisk grunnprosess. Før man kan snakke om noe abstrakt, må det få status som et objekt. Slik sett blir den ontologiske metaforen en slags grunnmetafor, som igjen kan føre til andre typer metaforer (Szwedek, 2008, s. 312–314).

Altså betyr *drift* blant annet ‘2 lyst, instinkt, medfødt drivkraft for atferd’ (BMO, under *drift*). At *drift* kan handle om en indre drivkraft, og at dette oppgis i overført betydning, kan vitne om at det har skjedd en forskyvning i betydningen av ordet, fra noe som handler om fysisk kraft og bevegelse, til et indre driv. Hans Kurath skrev om dette fenomenet i *The semantic sources of the words for the emotions in sanskrit, greek, latin, and the germanic languages*. Han viser til mange tilfeller der det har skjedd en slags betydningsglidning fra det observerbare til tanke og atferd. For eksempel har uttrykket «stretch out towards» fått betydningen «long for, hope», og «attack, pursue» har fått betydningen «grow angry, hate» (1921, s. 24). Vi ser at et uttrykk der man bruker krefter på en konkret handling som *å strekke seg ut mot*, har fått en overført og abstrakt betydning ved *å lengte* og *håpe*. Vi kan si at *drift* i dette tilfellet har gjennomgått en lignende prosess: fra å være konkrete og fysiske handlinger der man ved hjelp av krefter forflytter noe(n), til å bli en indre drivkraft i mennesket som får oss til å gjøre noe.

4.3.3 Metonymisk bruk av seksualdrift

I enkelte setninger i primærmaterialet kan *seksualdriften* tolkes metonymisk, gjennom begrepsmetonymien DEL FOR HELHET. I begge disse eksemplene er det flere mulige tolkninger av *seksualdriften*, men jeg velger å hovedsakelig tolke dem som metonymiske.

Eksempel på metonymisk bruk av seksualdrift:

- 19 (...) at samfunnet på en eller annen måte har forsøkt å *lovregulere* seksualdriften.
20 Seksualdriften *kan åpne* for kjærlighet (...)

I setning 19 står *seksualdriften* som direkte objekt i setningen, og utgjør det som skal lovreguleres. Vanligvis lovreguleres *handlingene* til menneskene i et samfunn. Dette bekreftees ved å gjøre et søk i Leksikografisk bokmålskorpus på ordet *lovregulere*. Da får man opp

mange treff som viser at handlinger lovreguleres, for eksempel: *utvikling av bioteknologi, tjenester og skilsmisse* (Leksikografisk bokmålskorpus, treff på *lovregulere*). I dette eksempelet finnes det flere metonymier: *samfunnet* (helhet) står metonymisk for de menneskene som utgjør den lovgivende makt (del). *Seksualdriften* står metonymisk som del av mennesket (helhet). *Seksualdriften* handler her egentlig om de menneskelige handlinger som kan skje som følge av driften. Eksempelet forklares dermed etter min mening best med enda en metonymi: ÅRSÅK FOR EFFEKT, og kan knyttes til Kövecses (2010) som fant at følelser kan være et resultat av noe, og følelser kan forårsake ulike responser og handlinger (jmfør avsnitt 4.3).

I setning 20 fremstår *seksualdriften* som en handlende person som åpner for noe(n) (kjærligheten). Det er som regel mennesker som åpner noe for andre mennesker. *Seksualdriften* tolkes som personifikasjon fordi den har fått egenskapen å *kunne* utføre handlinger som vanligvis utføres av mennesker, men den kan også tolkes metonymisk som en del av mennesket (helhet), der den slipper inn andre ”ting” i mennesket. I og med at *seksualdriften* ikke bare kan åpne, men faktisk åpne *for* noe, vil det være mest naturlig å tenke at seksualdriften befinner seg på *innsiden* av en beholder av noe slag. En mulig tilnærming til dette er at mennesket (helheten) utgjør beholderen som seksualdriften (del) befinner seg på innsiden av. *Kjærligheten* utgjør et *noe* som kan slippe inn som en del av mennesket. Et søk i Leksikografisk bokmålskorpus viser mange eksempler på at både mennesker og hjertet kan bli fylt med kjærlighet (Leksikografisk bokmålskorpus, treff på *fylt med kjærlighet*). Dermed er det kanskje mest nærliggende å tolke seksualdriften som en del av mennesket. Dette eksempelet kan typisk karakteriseres som i en ”gråsoner”. Helga Mannsåker skriver at:

Det kan av og til vera problematisk å skilja mellom metafor og metonymi, sidan dei interagerer på ymse vis, og sidan det er vanskeleg å trekkja klare domenegrenser. Språkbruk som ved første augekast kan sjå ut som døme på personifikasjon/besjeling, dvs. på metafor, kan ved nærare ettersyn visa seg heller å vera metonymisk, eller å liggja i ei gråsoner mellom desse to fenomen. (2017, s. 95)

4.3.4 SEKSUALDRIFT som måldomene

Heretter skal jeg behandle *seksualdriften* det som et måldomene. Som tidligere nevnt er måldomener ofte karakterisert som abstrakte, og forstås gjennom mere konkrete kildedomener. *Seksualdrift* kan beskrives som et abstrakt fenomen. Vi kan ikke ta på eller se *seksualdriften*. Som vist kan *seksualdrift* ta form som en grunnmetafor ved tingliggjøring av en prosess/hendelse, og dermed kan opptre i ulike roller, som for eksempel et menneske

(jæmfør avsnitt 4.3.2). Kövecses fant at de mest typiske begrepsmetaforene for å karakterisere følelser er EMOTION IS A NATURAL FORCE, EMOTION IS A PHYSICAL FORCE og EMOTION IS AN OPPONENT (2010, s. 165). Han forklarer at disse begrepsmetaforene er en del av et kraftdynamisk (*force-dynamic*) mønster, som karakteriseres av to kraftfulle entiteter som interagerer. Han argumenterer videre for at dette mønsteret utgjør en stor del av begrepsstrukturen som er assosiert med følelser, og at følelsesbegreper derfor konstitueres av kraftdynamikk (Kövecses, 2010, s. 165). I primærmaterialet kommer flere av kraftbegrepsmetaforene tydelig frem i forbindelse med *seksualdrift* som måldomene.

4.3.5 SEKSUALDRIFT SOM NATURKRAFT

Det finnes i alle fall ett eksempel som kan tolkes som at seksualdriften fremstilles som en naturkraft.

Eksempel på SEKSUALDRIFT SOM NATURKRAFT

21 (...) den [seksualdriften] kan også *rive opp* og *ødelegge* fellesskap.

FØLELSER SOM NATURKRAFT er, som tidligere vist, et av eksemplene som Kövecses beskriver som vanlige i forbindelse med metaforer som omhandler følelser. De aller fleste har kjennskap til sterke naturkrefter som kan rive opp for eksempel trær og jord, og ødelegge byer og steder. Dette er noe man gjerne har sett i media, og som mange har en opplevelse av ved storm og uvær i eget hjemland.

Seksualdriften tillegges her sterke krefter. *Rive* har blant annet betydningen '4 rykke, slite', og *ødelegge* har betydningen '1 gjøre ende på, utslette, knuse, spolere, skade' (BMO, under *rive* og *ødelegge*). Den kontekstuelle betydningen er ikke at fellesskap bokstavelig talt knuses, men heller et fellesskap som oppløses og ikke lenger er et fellesskap. Man kan forstå den kontekstuelle betydningen gjennom den grunnleggende betydningen fra ordboka.

SEKSUALDRIFT SOM NATURKRAFT er ikke den eneste mulige tolkningen, det kan også være mulig å tolke det som SEKSUALDRIFT SOM MENNESKE.

4.3.6 SEKSUALDRIFT SOM MENNESKE

Det er mange tilfeller der *seksualdriften* fremstilles som menneske ved at den tillegges menneskelige egenskaper og evner. Et tegn på personifikasjon i disse setningene er at *seksualdriften kan gjøre noe og være noe*. Dette kommer tydeligst frem når den kan være *egoistisk*, som er en menneskelig egenskap, eller når den kan utføre handlinger som å *stifte fellesskap*, som også utgjør en menneskelig handling.

Eksempler på SEKSUALDRIFT SOM MENNESKE

22 Seksualdriften *stifter* ikke bare fellesskap (...)

23 (...) men den [seksualdriften] *kan* være *egoistisk*, *destruktiv* og *ødeleggende* (...)

24 (...) den [seksualdriften] *kan* også *kan rive opp* og *ødelegge* fellesskap.

25 Den [seksualdriften] *kan* ikke bare *åpne vårt blikk* for den andre, den *kan* også *få oss* til å *lukke øynene* for andre mennesker.

I setning 22 står det at *seksualdriften kan stifte fellesskap*. Bokstavelig talt er det mennesker som stifter noe i den virkelige verden, som for eksempel når det stiftes et lag, en forening, en familie eller en bank.

Det er også mennesker som kan være egoistiske (setning 23). *Egoistisk* har betydningen 'egenkjær, selvisk, som tenker mest på seg selv' (BMO, under *egoistisk*). Denne betydningen fordrer et tenkende selv. *Seksualdriften* som sådan har ikke en egen, tenkende hjerne og et forhold til seg selv. I samme setning står det at *seksualdriften* kan være *destruktiv* og *ødeleggende*. *Destruktiv* har betydningen 'nedbrytende, ødeleggende, oppløsende' og *ødelegge* har betydningen '1 gjøre ende på, utslette, knuse, spolere, skade' (BMO, under *destruktiv* og *ødelegge*). Både *ødelegge* og *destruktiv* har med ødeleggende kraft å gjøre. Av den grunn at *ødelegge* og *destruktiv* står sammen med *egoistisk*, velger jeg i dette tilfellet å tolke alle tre som menneskelige egenskaper, og dermed at seksualdriften er personifisert.

I setning 24 kan *seksualdriften rive opp og ødelegge fellesskap*. Både mennesker og naturkrefter kan rive opp og ødelegge ting, derfor er eksempelet nevnt i begge avsnitt. Dette eksempelet ble også tolket som SEKSUALDRIFT SOM NATURKRAFT, men jeg vil argumentere for at det også kan tolkes som menneske. Å ødelegge eller rive opp et fellesskap kan skje helt fysisk ved at en naturkraft står for store ødeleggelse, der mennesker kanskje dør. Men det er antakelig i dette tilfellet snakk om at det som den handlingen som seksualdriften utløser, forårsaker at mennesker ikke lenger ønsker å ha noe med hverandre å gjøre.

I setning nummer 25 er det ikke snakk om fysisk å få noen til å åpne eller lukke øynene, men heller om en kognitiv forståelse av våre medmennesker. Øynene våre er åpne og

lukket uavhengig av hvordan vi forstår noe, og hva vi tenker om et fenomen, og dermed fremstår dette som metaforisk. Når *seksualdriften* blir tillagt evnen å påvirke noe(n), altså å forårsake en virkning, er det grunnlag for å tolke det som personifisering. Dette eksempelet kan også sies å være en metafor fra metonymi (jamfør avsnitt 2.2.9). Grunnlaget for denne tolkningen er at betydningen er metonymisk motivert gjennom sanseorganet øye, som står for synssansen. SYNET blir altså benyttet som kildedomene for måldomenet FORSTÅELSE. Når seksualdriften oppå dette får egenskapen å *kunne* få mennesker til å bry seg, eller ikke bry seg om andre, taler det igjen for en ontologisk metafor, og personifikasjon. Helga Mannsåker viser til et lignende eksempel der det er snakk om uttrykket *under fire øyne*. Dette kan ifølge Mannsåker være metonymi fordi man bruker øyne (del) fra menneske (helhet). Hun forklarer at det i slike tilfeller ikke er tilfeldig hvilken kroppsdel man bruker, og at når man velger syn, vil det ofte kunne kobles til forståelse. Uttrykket i eksempelet er ifølge Mannsåker likevel ikke metaforisk, siden man faktisk *har* fire øyne når to personer snakker sammen (2017, s. 129).

4.4 Måldomenet KJÆRLIGHET

Kjærlighet er det siste abstrakte fenomenet jeg vil undersøke. *Kjærlighet* har betydningen ‘1 varm, hengiven følelse for noe(n)’, ‘2 erotisk følelse, hengivenhet for en annen person’ og ‘3 gjenstand for kjærlighet’ (BMO, under *kjærlighet*). Det kan derfor slås fast at *kjærlighet* er et abstrakt fenomen, og at det i likhet med *seksualdrift* kan kategoriseres som en følelse.

Kövecses nevner *kjærlighet* som en av følelsene som ofte struktureres gjennom begrepsmetaforer (2010, s. 166). En ganske vanlig begrepsmetafor som brukes om kjærlighetsforhold mellom mennesker, er KJÆRLIGHET SOM REISE. Her fremstilles de to som er i forholdet ofte som to reisende, kjærlighetsforholdet som fremkomstmiddelet, hendelser underveis som selve reisen og mål i forholdet som målet for reisen (Kövecses, 2010, s. 30). *Kjærlighet* skiller seg også en del fra tidligere funn i denne analysen. Så langt har de mest vanlige kildedomenene vært FYSISKE OBJEKTER, BEHOLDERE og MENNESKER. Men ved å identifisere metaforiske språklige eksempler knyttet til *kjærlighet*, har også kildedomener som FUNDAMENT, FORBINDELSE og MÅLRETTET BEVEGELSE dukket opp.

4.4.1 KJÆRLIGHET SOM FYSISK OBJEKT

Kjærligheten fremstilles i likhet med SAMLIV og EKTESKAP som et fysisk objekt. Blant annet gjennom å bli omtalt som en *størrelse*, og ved å befinne seg *i* beholdere.

Eksempler på KJÆRLIGHET SOM FYSISK OBJEKT

29 Men kjærlighet og ekteskap er ikke *kongruente størrelser*.

30 Det er ikke ekteskapet *i* og for seg, men kjærligheten *i* ekteskapet som er avgjørende.

31 Det finnes ekteskap *uten* kjærlighet (som for mange legitimerer skilsmisse, og kjærlighet *uten* ekteskap (som for mange legitimerer samboerskap og sex *utenfor* ekteskapet).

I setning 29 omtales *kjærligheten* og *ekteskapet* som størrelser. *Størrelse* betyr ‘1 det å være så eller så stor’, ‘2 noe som kan måles og uttrykkes med tall’ og ‘3 kjent person’ (BMO, under *størrelse*). Det vil si at *kjærligheten* må være noe målbart og noe man kan se størrelsen til.

Kövecses (2010) forklarer at vanlige kildedomener inkluderer ulike egenskaper ved objekter og substanser. Disse egenskapene kan være formen, fargen, størrelsen, graden av hardhet og vekten (s. 49). I denne sammenhengen er det størrelsen til et objekt som er i fokus.

Preposisjonen *i* har hele veien vært en indikator på at vi har med en beholdermetafor å gjøre. I setning 30 ser det ut til at *kjærligheten* fremstilles som noe fysisk, som kan være inne i en beholder. Enkelte steder blir både *kjærlighet* og *ekteskap* fremstilt som fysiske objekter. I eksempel 31 er det snakk om at *kjærlighet* og *ekteskap* kan være *uten* noe. Den mest relevante betydningen av ordet *uten* i denne sammenhengen er ‘1 som ikke har, som mangler’ (BMO, under *uten*). Igjen er det *utenfor* som gir mest inntrykk av at dette er en beholder, i og med at man logisk sett da også kan være *innenfor*. Dette kan settes opp som at *noe(n) mangler noe(n)*. Hva slags *ting* disse noe(n) utgjør, er det vanskelig å si noe om.

4.4.2 KJÆRLIGHET SOM BEHOLDER

Som en spesifisering av forrige begrepsmetafor finnes det setninger der KJÆRLIGHET fremstilles som noe litt mer enn en konkret ting, nemlig som en BEHOLDER. Setning 32 og 33 er eksempler på dette. Preposisjonen *i* indikerer denne tolkningen, og det kan i begge setninger tolkes som at *kjærligheten* er en beholder man kan leve i.

Eksempler på KJÆRLIGHET SOM BEHOLDER

32 Fellesskapet spenner fra det personlige, intime forholdet mellom to mennesker i vennskap og *i* kjærlighet, til det store fellesskapet i et land og, globalt sett, i verden.

33 Det betyr, ikke minst, å leve et liv *i* kjærlighet, glede, fred, (...)

4.4.3 KJÆRLIGHET SOM FUNDAMENT

Kjærligheten fremstilles også som et slags fundament, eller en basis for livet som sådan, i denne utredningen.

Eksempler på KJÆRLIGHET SOM FUNDAMENT

34 Selv om sex som oftest hører med både til et homofilt og et heterofilt samliv, omfatter samlivet i begge sammenhenger mer enn sex, for så vidt som det er *basert* på kjærlighet.

35 Vi må ta stilling til om homofile skal nektes muligheten til å forme sitt samliv i en ordning *basert på* kjærlighet (...)

Setning 34 og 35 sier at noe kan være *basert på* kjærlighet. *Basere* har betydningen ‘1 bygge på, til grunnlag’ og ‘2 stasjonere (i base)’ (BMO, under *basere*). *Kjærligheten* fungerer i begge setninger som et fundament/en grunnflate. Kövecses viser blant annet begrepsmetaforen FORHOLD ER BYGNINGER, eksemplifisert med «You can help *lay the foundations* for a good relationship between your children (...)» (2010, s. 205). Kövecses sin begrepsmetafor, FORHOLD ER BYGNINGER, kan foreslås som en mer generell metafor for disse eksemplene. Dersom et forhold tilordnes ved hjelp av bygninger, vil man kunne si at kjærlighet utgjør en del av bygningen, i disse tilfellene selve grunnflaten, som må være der for at noe annet skal kunne bygges trygt oppå.

4.4.4 KJÆRLIGHET SOM FORBINDELSE

I denne sammenhengen er det preposisjonen *mellom* som ligger til grunn for tolkningen. *Mellom* har blant annet betydningen ‘1 på et sted som på to eller alle sider er avgrenset av de som styringen nevner, ikke langt fra’ (BMO, under *mellom*). *Kjærligheten* kan sies å være det som befinner seg mellom de to i forholdet, og er på en måte det som knytter eller binder dem sammen. I avsnitt 4.2.6 viste jeg eksempel på at EKTESKAP SOM FORBINDELSE, som også var tolket slik på grunn av preposisjonen *mellom*.

Eksempel på KJÆRLIGHET SOM FORBINDELSE

36 Heterofili dreier seg ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften mellom mann og kvinne, men om kjærligheten *mellom* en mann og en kvinne.

4.4.5 KJÆRLIGHET SOM STED

Kjærligheten fremstilles også som endestasjonen for en bevegelse, eller som et sted/punkt man stopper på.

Eksempel på KJÆRLIGHET SOM STED/MÅLRETTET BEVEGELSE

37 Det vi har sett i nyere tid er en *forskyvning fra* ekteskap *til* kjærlighet som legitimerer grunnlag for sex

Setning 37 har flere språklige metaforiske uttrykk og mulige lesemåter. Preposisjonene *fra* og *til*, samt *forskyvningen* som blir beskrevet at skjer mellom disse punktene, kan tolkes som at *ekteskapet* utgjør utgangspunktet for en bevegelse, og *kjærligheten* utgjør bestemmelsesstedet eller målet. Fordi det eksplisitt nevnes at det finner sted en forskyvning *fra* noe *til* noe annet, konseptualiseres *ekteskapet* og *kjærligheten* som henholdsvis utgangspunkt og mål for bevegelsen. Lignende eksempler finner man hos Kövecses, som forklarer at begrepsmetaforer kan klassifiseres ut fra nivå av generalitet. Et eksempel på dette er bevegelsesskjemaet (*motion-schemas*), som inneholder lite strukturdetaljer. Bevegelsesskjemaet innebærer en første lokasjon, en bevegelse langs en vei og en siste posisjon. Dette skjemaet kan bli fylt med mer detalj dersom det struktureres ut fra begreper som REISE, og få tilordninger som reiseplaner, vanskeligheter på veien, destinasjoner og reisende osv. (2010, s. 79). Setning 37 ser ut til å inneholde det samme bevegelsesskjemaet som Kövecses beskriver. Dette eksempelet ble også analysert innledningsvis i dette delkapittelet (se avsnitt 4.1), der utgangspunktet var bevegelsen som skjedde i setningen, og begrepsmetaforen ENDRING SOM BEVEGELSE ble foreslått.

4.4.6 KJÆRLIGHET SOM MÅLRETTET BEVEGELSE

I setning 38 og 39 handler det om kjærligheten *til* noe. *Til* har blant annet betydningene ‘1 om bestemmelsessted eller mål’, ‘2 om bevegelse i retning av noe, også om det å vente mot’ og ‘6 om forbindelse, tilhørighet’ (BMO, under *til*). Derfor tolkes det som at kjærligheten *til* en person konseptualiseres som en bevegelse som retter seg mot et mål.

Eksempler på KJÆRLIGHET SOM MÅLRETTET BEVEGELSE

38 Det er altså ikke kjærligheten *til* den ene elskede i parforholdet mellom mann og kvinne som står i fokus.

39 På samme måte handler homofili ikke bare om den seksuelle tiltrekningen til en person av samme kjønn, men om kjærligheten *til* en person av samme kjønn.

4.4.7 KJÆRLIGHET SOM MENNESKE

Kjærlighet fremstilles som menneske, gjennom personifikasjon, flere steder. *Seksualdriften* er i setning 40 fremstilt som noe(n) som kan åpne for noe(n), *kjærligheten*. Det kan derfor tolkes som at *seksualdriften* er mennesket som befinner seg inne, og kan åpne for *kjærligheten*, som er mennesket utenfor. Det kan også tolkes som metafor fra metonymi, ved at både *kjærligheten* og *seksualdriften* blir sett på som deler av mennesket (helhet) (som diskutert i avsnitt 4.3.3).

Setning 41 tolkes på følgende måte: Dersom *kjærlighet legitimerer sex*, kan kjærligheten tolkes som personifisert. Handlingen å *legitimere* noe involverer en menneskelig, handlende person. I dette eksempelet fremstilles *kjærligheten* som denne personen.

Eksempler på KJÆRLIGHET SOM MENNESKE

40 Seksualdriften kan *åpne for* kjærlighet (...)

41 I dag er det for mange kjærligheten som *legitimerer sex*.

4.4.8 Oppsummering om SAMLIV, EKTESKAP, SEKSUALDRIFT OG KJÆRLIGHET

I denne metaforanalysen har jeg benyttet MIP-metoden for å identifisere metaforiske og metonymiske uttrykk knyttet til måldomenene SAMLIV, EKTESKAP, SEKSUALDRIFT og KJÆRLIGHET. Funnene fra MIP-analysen er samlet i det jeg mener utgjør semantiske grupper, og danner grunnlaget for begrepsmetaforene. De abstrakte fenomenene jeg skulle undersøke, var valgt på forhånd, da jeg ønsket å studere metaforiske språklige eksempler som knyttet seg direkte til disse. Flere av måldomenene omtales med de samme kildedomenene. De aller fleste funnene så langt kan generaliseres i begrepsmetaforen SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK eller enda mer generelt som ABSTRAKT SOM KONKRET. At så mange eksempler er ontologiske,

der handlinger/prosesser gjøres om til ting, er en naturlig følge av at måldomenene er omtalt med substantiv.

4.5 FORM og FORME som kildedomener

Både substantivet *form* og verbet *forme* dukker opp i primærmaterialet mange ganger. Av den grunn ønsker jeg å behandle dem i et eget avsnitt i analysen. En form er noe alle har erfaring med og kunnskap om. Vi vet at former kan forandre seg og ha ulike størrelser. Noen former kan endre fasong, mens andre former er faste, og vil ikke endre seg. Selve substantivet *form* har blant annet betydningene '1 omriss, skikkelse, fasong, preg', '3 måte noe trer fram på, art' og '6 hult legeme, beholder til å forme, støpe noe i' (BMO, under *form*). Den mest grunnleggende betydningen til *form* ser altså ut til å være noe fysisk og avgrenset. Verbet *forme* har blant annet grunnleggende betydning '1 gi en viss form, lage, danne' (BMO, under *forme*). Både SAMLIV og LIV er måldomener som ofte snakkes om gjennom FORM og FORME som kildedomene. Eksempler på dette viste jeg innledningsvis, ved følgende setninger fra primærmaterialet: «mennesker lever *i en form* for samliv» og «vi må ta stilling til om homofile skal nektes muligheten til å *forme* sitt samliv» (se avsnitt 1.1). De språklige metaforiske uttrykkene er markert i kursiv av meg, og ut fra disse foreslo jeg begrepsmetaforen SAMLIV SOM FYSISK (FORMBART) OBJEKT. Dette på grunnlag av at *form* i ordboka blant annet betyr skikkelse/fasong/måten noe trer frem på, der alle kan karakteriseres som noe fysisk. Det er ingen som kan påstå at *samliv* og *livet* er fysiske former, men vi kan likevel forstå de som en form. I analysen vises et utvalg av eksempler for å vise hvordan kildedomenene FORM og FORME brukes i primærmaterialet.

4.5.1 LIVET SOM FORM(BART OBJEKT)

Så langt har ikke det abstrakte fenomenet *livet* blitt viet mye oppmerksomhet i denne oppgaven. Men *livet* er noe det snakkes mye om, spesielt innledningsvis, i utredningen. Kapittel 2 i utredningen (se vedlegg 1) har tittelen: *Liv, samliv, ekteskap*, og det første underkapittelet heter *Liv er samliv*. Samlivsutvalget skriver blant annet: «Livet er ikke noe vi har for oss selv. Livet er noe vi på den ene eller andre måten deler med hverandre. Liv er fellesskap. Liv er samliv.» (Samlivsutvalget, 2013, s. 14). I mange setninger dukker det opp eksempler på metaforiske uttrykk som brukes for å sette ord på hva livet egentlig er.

Eksempler på LIV SOM FORM(BART OBJEKT)

- 42 Alle disse forskjellige *formene for fellesskap* er også *livsformer*. De er måter å *forme livet* på som et menneskelig fellesskap.
- 43 Men ingen begynner *organiseringen* av *livsformene* på bar bakke.
- 44 Alle overtar vi de *livsformene* som er *utviklet* i den kulturen vi fødes inn i, eller vokser opp i.
- 45 *Livsformene* våre er også i *forandring*.
- 46 At *livsformene* er *noe* vi *overtar* fra dem som har levd før oss, betyr ikke at vi ikke kan *ta stilling til dem, forandre dem* og eventuelt også *utvikle nye*.
- 47 Noen av disse *livsformene* er viktigere og mer *grunnleggende* enn andre, noen er mindre viktige og kan unnværes.
- 48 Og fremfor alt sparer det oss ikke for å måtte *fylle livsformene* med personlig *innhold*.

Livet beskrives som en slags *form*, og som noe *formbart*. I de viste eksemplene kommer det frem at *livet* blant annet kan *formes, organiseres, utvikles, forandres, overtas* og *fylles med innhold*. Alle er eksempler på språklige metaforiske uttrykk der *livet* tingliggjøres.

Eksemplene der Samlivsutvalget beskriver at *livet* er noe som kan *formes, organiseres* og *utvikles*, er relativt enkle å forstå. Alle mennesker har i større eller mindre grad mulighet til å bestemme over og endre sitt eget liv. Mennesket kan til en viss grad *forme* og *organisere livet*, ved for eksempel å velge selv hvordan og hvor man ønsker å leve. At mennesket kan *ta stilling til* og *forandre livsformene* er også metaforiske uttrykk. Er man misfornøyd med måten man lever på, så har man muligheten til å endre rutiner (setningene 42–47). I setning 48 er bildeskjemaet BEHOLDER aktuelt, der man kan *fylle livsformene med innhold*. Lakoff og Johnson skriver blant annet at tilstander typisk begrepsliggjøres som beholdere. De eksemplifiserer dette med et løp: «Løpet eksisterer i rom og tid, og det har klart definerte grenser» (2003, s. 32). Dermed kan løpet i seg selv være en BEHOLDER, som inneholder deltakere som er gjenstander, hendelser i løpet som er metaforiske gjenstander og selve løpingen som er metaforisk stoff (Lakoff og Johnson, 2003, s. 32). I likhet med dette kan livet betraktes som en BEHOLDERGJENSTAND, som inneholder ulikt innhold fra person til person. I setning 48 er innholdet noe hver enkelt må bestemme selv.

4.5.2 SAMLIV SOM FORM(BART OBJEKT)

Samliv er det andre eksempelet på et abstrakt fenomen som ofte blir begrepsliggjort som *former* og som noe *formbart*. Den mest grunnleggende betydningen av å *forme*, er '1 gi en viss form, lage, danne' (BMO, under *forme*). Den kontekstuelle meningen til å *forme* i denne sammenhengen er sannsynligvis at individene som lever i et samliv, selv skal kunne

bestemme hva dette skal innebære. I setningene kommer det frem at samlivsformer kan *formes, utformes, leves i og ha en varierende, historisk skikkelse.*

Eksempler på SAMLIV SOM FORM(BART) OBJEKT

49 Vi må ta stilling til om homofile skal nektes muligheten til å *forme* sitt samliv i en ordning basert på kjærlighet, troskap og tillit (...)

50 Tvert imot blir det viktig å fremheve betydningen av at også homofile får mulighet for å *utforme* sitt samliv (...)

51 Grunnleggende sett lever et menneske alltid i en eller annen *form for samliv* med andre mennesker.

52 Enkelt sagt betyr dette at *samlivsformene* våre *har en historisk skikkelse* som *varierer* med tid og sted.

Handlingen å *forme samlivet* i eksempel 49, skjer i en *ordning*, der *ordning* fremstår som en beholder. Lakoff og Johnson skriver at «vi bruker ontologiske metaforer for å forstå hendelser, handlinger, aktiviteter og tilstander» (2003, s. 32). Videre gir de et eksempel på at en HENDELSESGJENSTAND kan finne sted i en BEHOLDERGJENSTAND via det språklige eksempelet «Den siste *spurten* i løpet var virkelig spennende» (Lakoff og Johnson, 2003, s. 32). Det samme kan man si at skjer i denne setningen.

I setning 50 får homofile mulighet til å *utforme samlivet*. Verbet *få* har blant annet betydningene ‘1 ta imot, bli gitt, (oppnå å) skaffe seg’ og ‘4 bli forunt: få tillatelse, få lov til’. (BMO, under *få*). *Utforme* har betydningen ‘gi form, utvikle’ (BMO, under *utforme*). Altså fremstår *samlivet* som *noe* fysisk som kan *formes* av *noen*. Her er det også interessant at det ser ut til at denne muligheten er noe som *gis* av noen andre, omtrent som en gave.

I setning 51 kommer det frem at *samlivet* omtales som *former* som mennesker kan leve i. Her kan man altså mer spesifikt tolke det som en beholdermetafor.

I setning 52 blir *samlivet* gitt en skikkelse. Skikkelse betyr ‘1 ytre form, skapning’ og ‘2 person’ (BMO, under *skikkelse*). I dette eksempelet vil jeg argumentere for at det er mest nærliggende å tolke dette som at *samlivet* omtales som en *ytre form*, som kan endre seg.

4.5.3 Formmetaforen i tidligere forskning

Formmetaforen kan sies å være ganske konvensjonell, og er også identifisert og skrevet om i tidligere forskning. Helga Mannsåker fant eksempler på formmetaforer i sin masteroppgave. Blant annet blir sinnet i mange sammenhenger omtalt som et fysisk objekt med fasonger som kan endre seg (2010, s. 77). Hun skriver videre at «det finnes ei typisk form for dei fleste

objekt, også for sinnet» (Mannsåker, 2010, s. 77). Mannsåker forklarer også at ifølge St. Clair (2002) «er formmetaforen ein metafor om relasjonen mellom objekt, ikkje om objektet i seg sjølv. Ei vurdering av forma til eit objekt er eigentleg ei implisitt samanlikning med andre objekt» (Mannsåker, 2010, s. 77). Dette passer også til funnene i denne oppgaven. Så langt har bådet *livet*, *kjærligheten*, *ekteskapet* og *samlivet* blitt begrepsliggjort som fysiske objekter. På mange måter er det, i likhet med St. Clair sitt perspektiv, hele tiden relasjonene mellom disse objektene man forsøker å beskrive. For eksempel i dette avsnittet:

Men i forlengelsen av det som er sagt ovenfor, kan det som en innledning være nærliggende å *påpeke* noen viktige trekk angående *forholdet mellom* ekteskap, sex og samliv også *under en* etisk og moralsk *synsvinkel*. (Samlivsutvalget, 2013, s. 18, min kursivering)

Denne setningen er tidligere tolket slik at *ekteskap, sex og samliv* utgjør *steder* (jamfør avsnitt 4.2.2). Her snakkes det også om *forholdet* mellom disse «stedene». Utredningen gjør en vurdering av ulike måter å leve sammen med andre mennesker på. En naturlig følge av dette er da i henhold til St. Clair sin teori at alle samlivsformene konkretiseres og begrepsliggjøres som objekter, og stilles i forhold til hverandre.

4.5.4 Geometri og gestaltprinsipper

SAMLIV/LIVET SOM FORM(BART OBJEKT) kan på mange måter knyttes til geometrien. Store norske leksikon forklarer at geometri handler om følgende: «Geometri, gren av matematikken som opprinnelig omhandlet romstørrelser, dvs. punkter, linjer, kurver, flater og legemer, og deres beliggenhet, form og størrelse» (Geometri, 2018).¹⁷ At *samlivet* omtales som ulike og foranderlige former, og at *livet* kan være ulike former som vi kan *fylle, ta stilling til, organisere (flytte rundt?), forandre* og *utvikle*, ser alle ut til å passe domenet geometri. *Livet* og *samlivet* som former, på ulike steder og med ulike skikkelser, tegner i seg selv et slags landskap, der de ulike *samlivene/livene* vil se ulike ut, ha ulike størrelser, være flyttbare og foranderlige. Samtidig innebærer det å kalle *livet* og *samlivet* for *former* også å påpeke at de fremstår som noe fast, og som noe som innebærer grenser. Uansett om en form er stor eller liten, om den rommer mye eller lite, om den endrer seg eller ikke, så utgjør den en avgrenset enhet.

Dette mønsteret av metaforbruk kan også knyttes til persepsjonen og gestaltprinsippene (se avsnitt 2.1.3). Gestaltprinsippene handler blant annet om at vi

---

¹⁷ Hentet 23.08.2018 fra: <https://snl.no/geometri>

konstruerer gestalter gjennom persepsjonen, som blant annet vil si at vi sorterer i figur–grunn, der en figur er det dominante, som får alt annet til å fremstå som en bakgrunn. Vi sorterer etter nærhet og likhet, der ting som står nær hverandre, eller fremstår som like, ses på som en gruppe. Ikke minst har vi evnen til å fullføre ufullstendige figurer. Vårt inntrykk av verden filtreres gjennom persepsjonen, og dens mange filter, som syn, lukt, følelse og smak (jamfør avsnitt 2.1.2). Det kan se ut som at det å snakke om *samliv* og *liv* har noe med det mest grunnleggende å gjøre, altså persepsjonen vår, og vårt behov for kategorisering. Som vist innebærer de aller fleste funnene i denne oppgaven at noe abstrakt begrepsliggjøres via fysiske objekter. Det kan se ut som at disse fenomenene sorteres etter prinsipper som nærhet/likhet og figur/grunn. Blant annet har vi sett at noen samlivsformer anses som *grunnleggende og viktigere enn andre*, disse kan altså fremstå som en slags figur mot de andre samlivsformene som da blir i bakgrunnen. I tillegg samles ekteskapene med ulikekjønnede par i en gruppe, og likekjønnede par i en annen gruppe. Altså at de samlivene som fremstår som like (på grunn av for eksempel kjønn på de to i paret, eller juridisk status på forholdet), snakkes om som én type samliv. Denne kategoriseringen er veldig generell. Men de ulike typene av samliv er likevel kategorisert ut fra en del av gestaltprinsippene, for i det hele tatt å kunne snakke om dem.

4.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg gått detaljert gjennom identifiserte metaforiske uttrykk som knytter seg til de abstrakte fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift*, *kjærlighet* og *livet*. Jeg har benyttet meg av *Bokmålsordboka* og tidligere forskning som tolkningsgrunnlag. De identifiserte begrepsmetaforene er i stor grad vanlige, og utvalget har brukt mange av de samme kildedomenene for å snakke om forskjellige måldomener. Innenfor *forhold/relasjoner mellom mennesker* (se kap. 4.2), med måldomenene SAMLIV og EKTESKAP, viste det seg å være en god del felles kildedomener, blant annet FYSISK OBJEKT, STED, BEHOLDER og SYNLIG OBJEKT. Under *følelser* (se kap. 4.3), med måldomenene SEKSUALDRIFT og KJÆRLIGHET, var det ulike funn i kildedomenene. Hovedfunnene presenteres i tabellen under.

Et hovedfunn er at FORM/FORME brukes mye som kildedomene i teksten. I avsnitt 4.5 fremstilles ulike setninger fra primærmaterialet der måldomenene LIV og SAMLIV snakkes om som FORM/FORMBART OBJEKT. Et hovedfunn som ikke er særlig overraskende i og med at det stort sett er substantiv/tingliggjøring som utgjør måldomenene, er at de fleste funnene kan oppsummeres i begrepsmetaforen SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK, eller enda mer generelt

ABSTRAKT SOM KONKRET. Aleksander Szwedek sin teori om tingliggjøring som en grunnmetafor for veldig mange andre typer av metaforer, bekreftes ut fra funnene i denne oppgaven (se avsnitt 4.3.2).

Oversikt over identifiserte kildeomener til de ulike måldomenene

KILDEDOMENER	MÅLDOMENER
FYSISK OBJEKT STED BEHOLDER SYNLIG OBJEKT	SAMLIV og EKTESKAP
RØRLEDNING FORBINDELSE MENNESKE	EKTESKAP
NATURKRAFT MENNESKE	SEKSUALDRIFT
FYSISK OBJEKT BEHOLDER FUNDAMENT FORBINDELSE STED MÅLRETTET BEVEGELSE MENNESKE	KJÆRLIGHET
FORM(BART OBJEKT)	LIVET og SAMLIVET

Tabell 3: fremstilling av funn fra metaforanalysen

...all knowledge is perspectival: Anything we know is known as something; it is construed from some point of view. ...In the broadest sense, metaphor is seeing something from the viewpoint of something else, which means, in terms of the arguments presented so far, that all knowledge is metaphoric. (Brown, 1977, s. 77)

5 RETORISK OG KRITISK (METAFOR)ANALYSE

Så langt er metaforiske og metonymiske uttrykk og begrepsmetaforer med tilknytning til fenomenene *samliv, ekteskap, seksualdrift, kjærlighet og livet* identifisert i primærteksten ved hjelp av MIP-metoden. I dette kapittelet skal jeg benytte teori og metoder fra kritisk metaforanalyse og utvalgte retoriske perspektiver for å ta analysen og tolkningene opp på et mer overordnet tekstlig nivå. I teorikapittelet, der jeg introduserte kritisk metaforanalyse og noen forskere på området (blant annet Charteris-Black, 2004), kom det frem at mange tidligere studier er gjennomført med korpus som analysegrunnlag. Av den grunn at jeg har valgt kun én tekst, hentet fra én diskurs, velger jeg å trekke inn noen perspektiver fra retorikken som et supplement til kritisk metaforanalyse. Jeg vil undersøke det som i nyere retorikk kalles den retoriske situasjonen, det retoriske publikummet og visuell retorikk. At jeg velger å inkludere visuell retorikk i den kritiske analysen, betyr at jeg har tatt med flere av illustrasjonene fra utredningen. Dette gjelder kun de bildene som fremstiller mennesker/menneskelige figurer som ser ut til å være i en relasjon med hverandre, enten det er en stor familie, eller to personer som tilsynelatende lever i et forhold. Illustrasjonene fra utredningen finnes i vedlegg 2.

Som vist i kapittel 2.3 handler kritisk metaforanalyse blant annet om å gjøre implisitte politiske og ideologiske motivasjoner eksplisitte. Dette kan gjennomføres ved å stille spørsmål ved hvorfor man i denne situasjonen velger å benytte seg av ett spesifikt sett med metaforer fremfor et annet. Valg av metaforer og språklige rammer vil ofte påvirke hvordan publikum tar imot et budskap, og kan være med på å føre mottakeren i den ene eller den andre retningen. Semino forklarer dette gjennom et eksempel fra en tale holdt av politikeren Tony Blair, hvor han blant annet sier følgende «(...) Forward or back. I can only go one way. I've got no reverse gear» (2008, s. 81). Semino forklarer at JOURNEY-metaforer er blant de vanligste i engelsk språk, og at bevegelse fremover (i denne kulturen) blir sett på som positiv forandring og som positiv utvikling. Måten Blair bruker motsetningsparet *forward or back* på, impliserer at bakover er noe negativt (2008, s. 81). Semino argumenterer videre for at politikeren Blair antakeligvis, ut fra den gitte diskursen, ønsker å knytte «forward» og de

positive konnotasjonene ved dette til sitt parti, og «movement backwards» til motstanderpartiene. At Blair bruker «forward or back» fremfor andre motsetningspar, kan også vitne om et mulig taktisk språkvalg. Han unngår for eksempel å bruke «gammel/ny», «tradisjonell/moderne» og «regressiv/progressiv». Semino forklarer at disse parene er mer åpenbart evaluerende, og at å bruke disse kunne vært mer risikabelt og støtende for deler av publikum (2008, s. 82). På samme måte som Semino går frem for å analysere mulige taktiske språkvalg i talen til Tony Blair, skal jeg se på hvordan metaforvalg og andre språkvalg som er identifisert så langt når det snakkes om *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift*, *kjærlighet* og *livet*, påvirker inntrykket som kommer frem i primærteksten. Preposisjonsbruken i utredningen kan være med på å illustrere noe av det samme som i Blair-eksempelet. Ta for eksempel dette avsnittet (jeg markerer de metaforiske eksemplene jeg fokuserer på med kursiv og understreking):

Heterofili dreier seg ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften *mellom* mann og kvinne, men om *kjærligheten mellom* en mann og en kvinne. På samme måte handler homofili ikke bare om den seksuelle tiltrekningen *til* en person av samme kjønn, men om *kjærligheten til* en person av samme kjønn. (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

Når det snakkes om ulikekjønnede par, er det forhold *mellom*, og når det snakkes om likekjønnede par, beskrives det som et forhold fra en person *til* en annen person. Dette er detaljer, men likevel utgjør preposisjonene språkvalg som fremstiller menneskelige relasjoner på to ganske ulike måter. *Mellom* peker på fellesskap, gjensidighet og på at to mennesker står som likeverdige i et forhold. *Mellom* kan også stå for en sammenbinding eller forbindelse av to elementer. *Til* derimot, peker på at noe går fra den ene til den andre, fremfor å fokusere på samholdet, som er helt grunnleggende i et samliv.

Slike språklige tendenser skal jeg forsøke å avdekke og kommentere gjennom kritisk metaforanalyse og retoriske perspektiver. Jeg har valgt først å ta for meg retoriske perspektiver, for deretter å stille kritiske spørsmål til utvalgte deler av primærmaterialet. Primærmaterialet og metaforanalysen er for store til at alt kan kommenteres, derfor har jeg valgt å fokusere på noen funn. Til slutt i kapittelet vil jeg oppsummere ved å kommentere funnene i oppgaven opp mot hovedproblemstillingen (se avsnitt 1.4).

5.1 Retoriske perspektiver

5.1.1 Retorisk situasjon og retorisk publikum

Som vist i avsnitt 2.3.3 handler den retoriske situasjonen om en situasjon med mangler, utfordringer eller problemer, som inviterer til at noen kan skape en forandring gjennom en språklig reaksjon eller ytring. Jeg ser på det som nyttig å igjen tegne et bilde av situasjonen teksten er skrevet inn i før denne delen av analysen. Dette gjøres ved å kommentere den retoriske situasjonen og det retoriske publikummet. Grunnen er at det kan bidra til å få frem og friske opp et overordnet bilde av tekstdiskursen, og danne et grunnlag for den kritiske analysen.

Det kan argumenteres for at utredningen som utgjør denne oppgavens primærmateriale, inngår i en retorisk situasjon. Utredningen kan beskrives som en reaksjon eller ytring i en nylig oppstått situasjon. Som tidligere sagt ble endringer i ekteskapsloven vedtatt i 2009, som ga to personer rett til å inngå ekteskap uansett kjønn. Som følge av denne lovendringen hadde Den norske kirke behov for å diskutere og ta stilling til hva ekteskap og samliv nå skulle bety. Dermed dannet de et utvalg som skulle drøfte ekteskapsinstitusjonens innhold på nytt. Utvalget måtte blant annet ta stilling til hvordan kirken skulle forholde seg til ulike moderne samlivsformer, og diskutere om Den norske kirke har mandat til å innstifte likekjønnet ekteskap. Dette endte i en lang utredning, der det til slutt ble presentert en delvis todelt tilråding til Den norske kirke. Utvalget forsøkte altså med denne teksten å overbevise Den norske kirke om å ta den ene eller den andre retningen i spørsmålene om samliv og ekteskap. Dermed kan dette kategoriseres som en retorisk situasjon, der et problem (en ny ekteskapslov som delvis kolliderer med kirkens syn på ekteskapet) møtes ved å produsere en tekstlig ytring for å løse problemet (gjennom selve utredningen).

Det kan argumenteres for at det retoriske publikummet finnes på flere ulike nivåer i denne retoriske situasjonen. Man kan si at det retoriske publikummet på en måte innebærer alle norske statsborgere, i og med at lovendringer omfatter alle, og ikke minst fordi kirkelig vigsel er ganske normalt i den norske befolkningen. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det i 2017 8164 vigsler i den norske kirke, mens det ble gjennomført 7824 borgerlige vigsler (Statistisk sentralbyrå, 2018).¹⁸ Kirkelig vigsel er dermed noe som antakelig opptar langt flere norske statsborgere enn dem som er mest aktive i Den norske kirke. Mer spesifikt kan vi si at det retoriske publikummet utgjør kirkens egne medlemmer, både dem som har verv og jobb i kirken, og medlemsmassen som bryr seg om og er ekstra interesserte i hvilken retning kirken

---

¹⁸ Statistikken ble hentet ut 29.08.2018 fra <https://www.ssb.no/statbank/list/ekteskap/>

tar i ulike spørsmål. Den norske kirke som institusjon forsøker med utredningen å diskutere hva de har vært, og hvem de skal være fremover. Vi har også sett, i gjennomgangen av historisk bakgrunn (kap. 1.2), at ekteskapet har vært en institusjon som lenge har stått sterkt, både i det norske samfunnet og i kirken. Der kom det frem at ekteskapets form og innhold, og tilnærmingen til denne tematikken (ulike samlivsformer og ekteskapsinstitusjonen), har forandret seg mye underveis. Loven har endret seg fra kriminalisering av homoseksuelle handlinger mellom menn til en ekteskapslov som i dag tillater både likekjønnede og ulikekjønnede par å gifte seg. I kirken har man gått fra sjelesorg der den homofile får beskjed om «Ikke si det til noen, det skaper bare problemer for deg selv. Ikke søk kontakt med andre homofile» (Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili, 1995, s. 17), til en drøfting der man blant annet kommer frem til at:

Det er ikke bare slik at vi har behov for en annen som er vår nærmeste pårørende, men også slik at det er et privilegium å kunne være den nærmeste pårørende for et annet menneske. Slik er det også for homoseksuelle mennesker, og det kan ikke være noen grunn til å nekte homoseksuelle mennesker dette privilegiet (...). (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

Utviklingen vitner om en endring innad i kirken i dens møte med spørsmålet om samlivet generelt, og om kirkens møte med spørsmålet om ekteskap mellom to av samme kjønn spesielt. Det vil være viktig for kirken å ha medlemmene sine med seg når store endringer vedtas. Man kan derfor anta at språkvalg og fremstillingen i utredningen vil preges av at kirken er nødt til å omstille seg i tråd med lovendringen og samfunnsendringer (retorisk situasjon), samtidig som de må bevare og beholde verdigrunnet sitt og tilfredsstille de medlemmene de allerede har (retorisk publikum). Hvilke inntrykk av fenomenene *samliv* og *ekteskap* som kommer frem i primærmaterialet, skal jeg forsøke å sette lys på videre i kapitlet.

5.1.2 Visuell retorikk: menneskelig versus ikke-menneskelig

Fellesnevneren til fenomenene *ekteskap*, *samliv*, *kjærlighet* og *seksualdrift* kan sies å være at alle handler om menneskelige følelser og relasjoner, enten i form av indre drifter i mennesket, eller i form av forhold mellom to eller flere mennesker. Dette kommer til syne i metaforbruken, og det kommer til syne gjennom illustrasjonene i utredningen. Språklig sett fant jeg at det spesielt er følelser som snakkes om i form av personifikasjon, blant annet gjennom begrepsmetaforen SEKSUALDRIFT/KJÆRLIGHET SOM MENNESKE. De aller fleste bildene som illustrerer det tekstlige budskapet, fremstiller mennesker i ulike situasjoner.

Som vist i avsnitt 2.3.5 er illustrasjoner, film, TV og andre visuelle medier viktigere enn noen gang. Disse mediene har naturligvis blitt en viktig del av den retoriske analysen og kalles visuell retorikk. Det tidligere sitatet fra Kjeldsen kan illustrere hvor viktig bildene faktisk kan være sammen med tekst, nemlig at:

Hvis det er riktig at vi forstår og lever verden gjennom retoriske troper, har det så betydning for andre uttrykksformer enn verbalspråket? Kanskje kan vi anta at de tropologiske formene ikke bare gjelder for verbale, men også for visuelle uttrykk. (Kjeldsen, 2006, s. 261)

En viktig egenskap ved den visuelle retorikken er at de ulike mediene (her bilder/illustrasjoner) kan bevege følelser, og dermed implisitt inneholde patos- og etosapell.

Det er mye man kan si om bildene i utredningen. Gjennom hele utredningen er det gjort plass til store illustrasjoner av ulike typer parforhold og forskjellige familier. Det aller første man legger merke til, er at det hele veien er bilder av både tilsynelatende likekjønnede og ulikekjønnede par, som kanskje ved første øyekast vil komme som en positiv overraskelse for leseren. Med grunnlag i den historiske gjennomgangen av kirkens behandling av og syn på det likekjønnede ekteskapet (se avsnitt 1.2.2.) kan det være overraskende at man i kirken har kommet så langt at likekjønnede par inkluderes i illustrasjonene. I utredningen er det bilder av det man kan anta er ulike familietyper, som for eksempel kvinne og mann med barn (se bilde 1 og 8), kvinne og kvinne med barn (se bilde 6) og mann med barn (se bilde 7). Det man ikke finner, er to menn med barn. Alle bildene som fremstiller ulikekjønnede par, viser det jeg vil karakterisere som tilsynelatende harmoniske forhold (se bilde 1, 2, 4, og 8). Disse bildene er av levende mennesker som klemmer/kysser, og flere bilder er tatt i hyggelige omgivelser med fin natur rundt. Når det gjelder bildene av likekjønnede par, da spesielt av to menn, er tonen noe annerledes. I hele utredningen er det kun to bilder som viser to menn sammen. Det ene bildet er av to papirmenn som er klippet ut (se bilde 3), men henger sammen ved hender. Det andre er av to plastikkmenn på en bryllupskake i bryllupsklær (se bilde 5). Når det gjelder to kvinner sammen, så finnes det ett bilde der to kvinner og et barn er smilende sammen (se bilde 6). Dette bildet er, i motsetning til illustrasjonene av to menn sammen, av levende mennesker. Dette er mulige tolkninger av hva bildene fremstiller. Det er ikke bildetekst, så man kan ikke vite med sikkerhet at det er familier, fedre, mødre og kjærestepar som fremstilles. Men i lys av tematikken og utredningens innhold er det rimelig å tolke det slik.

Når menneskelige forhold fremstilles med illustrasjoner av faktiske mennesker som ser ut til å være glade i hverandre, forsterkes budskapet om at disse relasjonene er noe godt,

bra og ekte. Når relasjoner fremstilles ved illustrasjoner av papirmenn og plastikkmenn derimot, kan man si at det tar bort noe av det menneskelige ved det, og skaper avstand mer enn nærhet. Dermed kan inntrykket man får gjennom illustrasjonene, gjøre noe med hvordan man ser på parforhold mellom to menn versus parforhold mellom mann og kvinne, eller kvinne og kvinne. Enkelte setninger i utredningen kan forsterke dette inntrykket. For eksempel (Samlivsutvalget sine markeringer i kursiv):

Heterofili dreier seg ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften mellom mann og kvinne, men om *kjærligheten* mellom en mann og en kvinne. På samme måte handler homofili ikke bare om den seksuelle tiltrekningen til en person av samme kjønn, men om *kjærligheten* til en person av samme kjønn. (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

Dette sitatet ble også kommentert innledningsvis i kapittel 5. Vi ser at forholdet til ulikekjønnede par beskrives som *kjærlighet mellom mann og kvinne*, altså med preposisjonen *mellom*. Forholdet til likekjønnede par derimot, beskrives som *kjærligheten til en person av samme kjønn*, med preposisjonen *til*. Som tidligere vist har preposisjonen *mellom* blant annet betydningen '1 på et sted som på to eller alle sider er avgrenset av de som styringen nevner, ikke langt fra' (BMO, under *mellom*). Setningen med preposisjonen *mellom* ble også analysert i metaforanalysen og kategorisert under begrepsmetaforen KJÆRLIGHET SOM FORBINDELSE (se avsnitt 4.4.4). Den andre setningen ble også analysert, med preposisjonen *til* som hovedfokus, der den foreslåtte begrepsmetaforen er KJÆRLIGHET SOM STED (se avsnitt 4.4.5). Det er ganske stor forskjell på å fremstille *kjærligheten* hos et par som noe som binder dem sammen, fremfor noe som overføres/går fra den ene til den andre. Det er vanskelig å si om dette er gjort med en bakenforliggende agenda, eller om det mer tilfeldig har blitt sånn for variasjon i språket. Det finnes steder i utredningen der det snakkes om *kjærlighet mellom* homofile. For eksempel i den andre tankerekken «(...) drøfter han [Paulus] ikke homofili som et *kjærlighetsforhold mellom to mennesker*» (Samlivsutvalget, 2013, s. 72). Likevel viser dette eksempelet at likekjønnede og ulikekjønnede samliv ikke fremstilles på den samme måten over alt i utredningen. Denne fremstillingen av ulike relasjoner gir en ulik verdiladning i fremstillingen, og den visuelle retorikken bringer inn et nytt perspektiv og forsterket grunnlag til de tidligere tolkningene som er gjort av metaforiske uttrykk. I dette tilfellet forsterker den visuelle retorikken og illustrasjonene budskapet i metaforiske uttrykk som er brukt i teksten. Dette er små detaljer, og vil være implisitte inntrykk, som leseren kanskje ikke er klar over at man påvirkes av.

Den visuelle retorikken innebærer også en teori om at det visuelle kan bevege følelser, og dermed inneholde en patos- og etosappell. Bilder av ekte mennesker versus plastikk- og papirmennesker kan være en måte å bevege følelsene til leseren på, i den ene eller den andre retningen, uten at man som leser er klar over det. Det som kanskje vil fremstå som aller mest overraskende for de fleste leserne (med den historiske gjennomgangen av kirkens ståsted i spørsmålet om spesielt likekjønnet ekteskap til grunn), er at det faktisk er tatt med illustrasjoner av alle typer parforhold. Det er tross alt to menn i dress på en bryllupskake som illustreres i bilde 5, og det er to kvinner med barn som illustreres i bilde 6. Mottakelsen av dette grepet vil nok være blandet i det retoriske publikummet. For enkelte medlemmer av kirken vil nok dette føles som at kirken har gått altfor langt vekk fra sitt tidligere ståsted (se historisk bakgrunn, avsnitt 1.2), mens det for andre vil anses som en positiv overraskelse og utvikling. Det er umulig å vite sikkert hvilke følelser og patosappell bildene vekker i det retoriske publikummet. Man kan se tendenser til at bildene, sammen med en del tekstlige momenter, legger et grunnlag for å si at utvalget viser et ønske om å fremstille alle typer forhold. Likevel er det en del tegn, flest skjulte, på at de kanskje ikke er klare for å vise for eksempel to gifte menn på lik linje med en gift mann og kvinne. Det er små, til dels skjulte detaljer i språk og bildebruk som kan underbygge en slik tolkning, og som gjør inntrykket av *samliv* og *ekteskap* i denne kirkelige, kristne diskursen litt mer nyansert enn ved første øyekast og gjennomlesing.

5.2 Kritisk blikk på utvalgte deler av primærteteksten

Så langt har jeg brukt retoriske perspektiver for på nytt å sette utredningen inn i en kontekst, og jeg har utvidet tolkningsgrunnlaget med teori om visuell retorikk. Jeg har kommentert hvordan illustrasjonene fremstiller likekjønnede og ulikekjønnede forhold og familier, og knyttet dette sammen med et språklig, metaforisk eksempel fra metaforanalysen. Jeg skal fortsette denne analysen ved å diskutere hva slags inntrykk teksten gir av fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet* gjennom å stille en rekke kritiske spørsmål. Som beskrevet i metodekapittelet (se avsnitt 3.2) utgjør (metafor)forklaringen det siste steget i analysen. Da mitt primærmateriale består av utdrag fra en sammenhengende tekst, og ikke et korpus, har jeg valgt å løse denne delen ved å stille noen kritiske spørsmål som vil bli diskutert og kommentert ut fra funn fra analysearbeidet så langt. I tillegg til metaforfunn kommenterer jeg andre språkvalg som jeg anser som interessante for analysen. Denne delen av analysen er som tidligere nevnt delvis intuitiv, derfor vil jeg igjen understreke at jeg på

ingen måte påberoper meg å vite hva noen har tenkt eller ment, men at tendensene som er identifisert, sammen med tidligere forskning og teoretiske og historiske perspektiver til grunn, muliggjør at jeg kan kommentere forståelsen av ekteskapsinstitusjonen og samlivsformer i denne diskursen.

Et argument for å trekke inn både metaforanalyse, kritiske tilnærminger til metaforer og diskurs og retorikk som jeg ikke har nevnt enda, er at denne teksten ikke klart fremstår som én spesifikk og tydelig sjanger. Det omtales som en utredning, og er gjort av et utvalg oppnevnt av Den norske kirkes Bispemøte. Ved å gå til den grunnleggende betydningen av ordet *utredning*, finner man blant annet følgende definisjon: '1 det å bringe klarhet i, det å undersøke', '2 skriftlig (eller muntlig) klargjøring eller forklaring' (BMO, under *utredning*). Samlivsutvalget har helt klart undersøkt og kommentert hva ekteskap og samliv er og kan være, fra mange vinkler og ståsteder. Det er likevel brukt billedlig og metaforisk språk i mye større grad enn man kanskje ville forvente i en slik utredning. Mange metaforer (i teksten som helhet, ikke bare i eksemplene fra metaforanalysen og det utvalgte primærmaterialet) fremstår for meg som ganske poetiske og «fargerike». For eksempel når utvalget skriver at: «Men noen ganger er livets *landskaper* slik at det å følge en ferdig *opptrukket* og *snorrett kurs* fører mennesker til ulykke. Å *lukke øynene* for dette er uansvarlig» (Samlivsutvalget, 2013, s. 71, min kursivering). Dette er eksempler på språkvalg som mange ikke ville forvente seg av det man vil se på som en ganske formell utredning. Enkelte steder er setningene i utredningen lange og termbruken inkonsekvent. Hva som egentlig menes, kommer ikke alltid tydelig frem, slik jeg leser teksten. Av den grunn mener jeg at mange perspektiver kan være nyttige; både metaforiske, retoriske og kritiske innfallsvinkler.

Jeg søker først og fremst å peke på positive og negative fremstillinger av fenomenene *samliv*, *ekteskap* (både likekjønnede og ulikekjønnede), *kjærlighet* og *seksualdrift*, og få frem hvordan ulike språkvalg kan bidra til å skape en viss oppfatning av de gitte fenomenene. Jeg gjør dette ved at hvert delkapittel fra 5.4 til 5.9 innledes med et spørsmål, som jeg vil forsøke å diskutere ved å bruke konkrete språklige eksempler fra primærmaterialet.

5.3 Kommentarer til metaforfunnene

Som vist i metaforkapittelet ble følgende kildeomener identifisert i tilknytning til tekstlige steder som omhandlet de abstrakte fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *kjærlighet* og *seksualdrift*: FYSISK OBJEKT, STED, BEHOLDER, RØRLEDNING, SYNLIG OBJEKT, FORBINDELSE, MENNESKE, NATURKRAFT, FUNDAMENT, STED, MÅLRETTET BEVEGELSE. En fellesnevner for de fleste

kildedomenene er at de fremstår som lite spesifikke, og at de kan kategoriseres som noe fysisk. Man kan argumentere for at begrepsmetaforene som er identifisert, kan samles under SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK eller ABSTRAKT SOM KONKRET.

Begrepsmetaforene er også kategorisert som ontologiske. De fleste er konvensjonelle og ganske «normale». Oppsummert kan man derfor konkludere med at metaforbruken i utredningen i alle fall til en viss grad dreier seg om skjulte metaforer, som vanskeliggjør at leseren er bevisst på alle de metaforiske uttrykkene i teksten. Blant annet forklarte jeg, gjennom Lakoff og Johnson sin forskning, at de konvensjonelle metaforene er de vanskeligste å oppfatte og være klar over fordi de er uttrykk for grunnleggende måter å tenke på (2003, s. 14). Siden metaforiske uttrykk skjuler og fremhever ulike aspekter ved det som omtales, fordrer det at man som leser er klar over de for å kunne forstå hvilke budskap og inntrykk teksten egentlig gir av de ulike fenomenene. At mange metaforiske uttrykk kan karakteriseres som konvensjonelle betyr ikke at de ikke utgjør kontroversielle språkvalg. Funnene fremstår derfor som interessante å studere nærmere, i en kritisk analyse av språk i diskurs, uansett om de kanskje ikke i første omgang fremstår som veldig overraskende og nye.

5.4 Hva slags inntrykk gir teksten av samlivet som fenomen?

Selve mandatet til Samlivsutvalget var (jmfør avsnitt 3.1.1.), følgende:

1. Utvalget bes om å utrede Den norske kirkes forståelse av ekteskapet som institusjon i et teologisk, kulturelt og rettslig perspektiv.

2. Utvalget skal redegjøre for endringer i befolkningens holdninger og praksis i samlivsspørsmål, samt endringer i lovgivningen. Utvalget skal videre drøfte andre samlivsformer. Utvalget skal i denne sammenheng utrede premisser for en kirkelig samlivsetisk tenkning og veiledning. (Samlivsutvalget, 2013, s. 10)

Jeg konkluderte med at Sammen-teksten passet til de kriteriene jeg hadde, og hovedproblemstillingen i denne oppgaven har vært å undersøke hvordan ekteskap, samliv og følelser snakkes om i en kirkelig, kristen diskurs. Når mandatet til utvalget er å utrede Den norske kirke sin forståelse av ekteskapet og drøfte ulike samlivsformer, så vil det si at de prøver å gi leseren den samme forståelsen av samliv som fenomen. Utvalget beskriver samliv og fellesskap (se vedlegg 1, kapittel 2) som noe universelt. Alle lever ifølge Samlivsutvalget i en eller annen type relasjon og samliv med andre mennesker. Hvilket inntrykk og hvilke nyanser som kommer frem når de beskriver og drøfter disse ulike samlivsformene, er det jeg ønsker å tydeliggjøre videre.

Samliv fungerer i utredningen som en slags paraplybetegnelse for mange samlivsformer. Utvalget nevner blant annet samlivsformene ekteskap og samboerskap, samt andre fellesskapsformer som vi alle deltar i, som nabolag, foreninger og arbeidsplasser (Samlivsutvalget, 2013, s. 14). Det er hovedsakelig i kapittel 2 at Samlivsutvalget eksplisitt beskriver fenomenet samliv. Det første stikkordet om deres syn på samlivet er at de ser på det som et universelt fenomen, altså noe som vil gjelde alle mennesker på en eller annen måte. Alle mennesker lever i et eller annet felleskap og samliv med andre mennesker. Samlivsutvalget beskriver også samlivet som noe helt *grunnleggende*, som alle mennesker må være en del av for å kunne overleve, og for å kunne «utfolde våre liv som mennesker» (2013, s. 14). Disse betraktningene gjøres helt innledningsvis i utredningen. Samliv er altså fra deres perspektiv viktig og helt nødvendig for menneskets trivsel og overlevelse, og det utgjør en fellesnevner for alle mennesker i verden. Så langt ser altså fenomenet samliv ut til å inneha en rent grunnleggende positiv evaluering, ut fra Samlivsutvalgets beskrivelse. Samliv omfatter alle og er nødvendig for alle mennesker.

5.4.1 «Grunnlaget for samlivet er selvfølgelig biologisk gitt»

Utvalget kommenterer at det finnes et «uoverskuelig antall fellesskapsformer», der noen blir karakterisert som «viktigere og mer grunnleggende enn andre, noen er mindre viktige og kan unnværes» (Samlivsutvalget, 2013, s. 14). I fortsettelsen av denne beskrivelsen kommer det frem at grunnlaget for samliv er biologisk gitt, men at skikkelsen vi gir samlivet ikke trenger å ha noe med biologien å gjøre. I dette kan man lese implisitt at barn og reproduksjon ikke kan unnværes, men at en del andre måter å leve sammen på ikke er nødvendige. *Grunnlag* er et ord som kan karakteriseres som en nokså konvensjonell metafor, med betydningen ‘noe som ligger til grunn, basis, utgangspunkt, forutsetning’ (BMO, under *grunnlag*). Det vil si at det biologiske aspektet, altså reproduksjon og det seksuelle forholdet mellom mann og kvinne, er en forutsetning for alt samliv. Et godt *grunnlag* assosieres ofte som en nødvendighet for at noe skal kunne bygges og stå trygt, også i metaforforskningen. Kövecses undersøker blant annet kildedomenet BYGNING, som han viser at er gjeldende for en rekke måldomener. Et eksempel på en begrepsmetafor med dette kildedomenet, er FORHOLD ER BYGNINGER. Dette illustrerer han med følgende eksempelsetninger: «Since then the two have *built a solid* relationship» og «You can help *lay the foundations* for a good relationship between your children (...)» (Kövecses, 2010, s. 204–205). Eksemplene illustrerer blant annet en tendens til at *foundation*/grunnlag/grunnmur etc., er vanlige å assosiere med et trygt og solid forhold. At *grunnlaget for samlivet* knyttes sammen med det biologiske, kan derfor implisitt og kanskje

uten at man er klar over det selv, gi et mer positivt inntrykk av det ulikekjønnede parforholdet enn det likekjønnede parforholdet.

Det biologiske aspektet er et grunnleggende perspektiv i utredningen, som kommer igjen flere ganger. Blant annet skriver de i avsnitt 5.2, *Skapelsestanken som utgangspunkt*, at:

Gud skjenker oss livet gjennom andre mennesker, og han vil at andre mennesker skal få skjenket livet gjennom oss. (...). Vi er den hånden, kanalen eller middelet som Gud bruker for å gi vår neste liv. Det vi gjør skal altså prøves på om det er til gagn for andre menneskers liv og livsutfoldelse. (Samlivsutvalget, 2013, s. 41–42)

Det kan se ut til at det i dette avsnittet snakkes om skapelse (og biologi) som en plikt. At vi fremstilles ved de metaforiske uttrykkene *hånden*, *kanalen* eller *middelet*, kan peke på at mennesket skal være en brikke i et spill for å bringe menneskeheten videre. *Hånd* brukes ofte metonymisk som DEL FOR HELHET, der hånden står metonymisk for arbeidskraft. Helga Mannsåker beskriver dette i sin masteroppgave, med eksempelet «vi treng fleire hender i eldreomsorga». At hender brukes metonymisk, er fordi hender ofte står for, og assosieres med, praktisk arbeid (2010, s. 18). At Gud *bruker* oss, gir også et hint om at vi ikke har noe valg, eller at det *er sånn det skal være*. Dersom mennesket skal være den praktiske arbeideren, eller kanalen/middelet, for å gi vår neste liv, er det reproduksjon, det biologiske aspektet det er snakk om. Mennesket er skapt og lever på grunn av Gud, og mennesker må også skape nye mennesker. Et annet eksempel på at reproduksjon er et viktig premiss for Samlivsutvalget når de drøfter hva samliv er, finner vi mer eksplisitt uttrykt i den ene tankerekken som er utarbeidet i spørsmålet om likekjønnet ekteskap. I den første rekken skrives det bl.a.:

Gjennom hele Bibelen finner vi en grunnleggende skapelsesteologisk forståelse av at seksualiteten er ment å leves ut mellom mann og kvinne. Denne forståelsen av seksualitetens retning og innhold, bekreftes også ut fra en allmenn betraktning av menneskets kjønnskarakter, familieliv og slektens videreføring. (Samlivsutvalget, 2013, s. 70)

Her kommer det helt tydelig frem at det ut fra et kirkelig og bibelsk ståsted er mann og kvinne som skal være sammen. Så langt kan det se ut som at Samlivsutvalget er enige om at samliv er viktig, og noe som gjelder for alle, men at deler av utvalget mener at samliv bør innebære det biologiske aspektet, nemlig muligheten for reproduksjon. Dette argumenterer de for gjennom både henvisninger til bibeltekster og biologiske argumenter. I seg selv gir ikke dette et rent negativt eller positivt bilde av ulike samlivsformer. Samlivsformene som innebærer mann og kvinne med mulighet for å reprodusere seg, er så langt utelukkende positivt omtalt,

da de innebærer både det *grunnlaget* som må til (biologi, muligheten til å gi andre livet). De samlivsformene der naturlig reproduksjon ikke er mulig, har implisitt mistet grunnlaget sitt (det biologiske). Dette tegner et mer negativt bilde, på en forholdsvis skjult og implisitt måte, av for eksempel likekjønnet samliv, og samliv der man av en eller annen grunn velger eller ikke klarer å bringe slekten videre.

5.4.2 *Samlivet som noe man må «passe inn i»*

Det er mange nyanser som man kan merke seg ved å studere teksten litt nærmere. Et interessant aspekt ved Samlivsutvalgets beskrivelse av fenomenet *samliv* er at de i stor grad omtaler både samliv, fellesskap og levemåter som *former/noe som kan formes/noe som kan fylles med innhold*. Dette er metaforiske språklige uttrykk som jeg har vært inne på tidligere. I avsnitt 4.5 ble LIVET/SAMLIV SOM FORM(BART OBJEKT) identifisert. Jeg skrev da at former er noe alle har en viss kroppslig erfaring med og kunnskap om. Det kom frem at LIVET SOM FORM(BART OBJEKT) kunne *formes, organiseres, utvikles, forandres, overtas, tas stilling til og fylles med innhold*. Og at SAMLIVET SOM FORM(BART OBJEKT) kan *leves i, ha en skikkelse, ha en varierende skikkelse, formes og utformes*. Videre foreslo jeg at begrepsmetaforen kan knyttes til geometrien, da det ut fra de metaforiske uttrykkene dannes et slags landskap med ulike former og fasonger, som kan stå i et forhold til hverandre, ha ulikt innhold og forandres underveis. Det kanskje viktigste poenget i den delen av analysen var at en form har fysiske grenser, som alltid må være der for at det skal utgjøre en faktisk form. Dette kan danne et inntrykk av *samlivet* som noe fast og regelbundet. Samtidig får man en viss frihet i at Samlivsutvalget hele tiden snakker om at samlivet kan *formes* og endre seg. Disse metaforene og beskrivelsene i seg selv vil jeg ikke si gir et negativt inntrykk av samlivet. Former og grenser gjør at man har noe å forholde seg til. At man samtidig (til en viss grad) kan bestemme hvordan samlivet skal være, gir mennesket en medbestemmelse i eget liv, noe som også er positivt. Det mest negative inntrykket man kan få ved å beskrive *samlivet* som fysiske former (og da faste grenser/regler), dukker først opp når noen føler de ikke passer inn i *samlivsformene* som Samlivsutvalget beskriver. I forlengelsen av dette kan det være interessant å merke seg følgende setninger:

Noen av disse livsformene er viktigere og mer grunnleggende enn andre, noen er mindre viktige og kan unnværes. Men fellesskapet som sådan kan ikke unnværes. Livet er ikke noe vi har for oss selv. Liver er noe vi på den ene eller den andre måten deler med hverandre. Liv er fellesskap. Liv er samliv. (Samlivsutvalget, 2013, s. 14)

Av de ulike livsformene/fellesskapsformene nevner de blant annet familier, nabolag, arbeidsplasser, vennskap og kjærlighet mellom to personer. Igjen mener de at noen er viktige og grunnleggende, mens andre er mindre viktige og ikke nødvendige. Hvorvidt de mener at *nabolaget* er mindre viktig enn for eksempel en familie, eller hvorvidt de mener at likekjønnede par eller samboerskap gjelder som de mindre viktige, er vanskelig å si noe om ut fra dette avsnittet. Det er likevel en tydelig rangering av ulike samlivsformer, der Samlivsutvalgets oppfatning er at noen er viktige, nødvendige og bra, mens noen samliv er mindre viktige og ikke nødvendige. I avsnittene som jeg har trukket frem så langt i dette kapitlet, er tendensen at Samlivsutvalget har en rimelig *tydelig* oppfatning av samliv som universelt og viktig, men de tydeliggjør at dette ikke gjelder alle typer samliv. På samme tid er det *utydelig* hvilke former for samliv som er gode, og hvilke de mener ikke er nødvendige. Da må det heller tolkes hva som sies implisitt, både gjennom metaforbruk og på tvers av avsnitt og kapitler.

5.4.3 *Samlivets «grunnlag, innhold og retning»*

Et funn som kan diskuteres, er hvilket inntrykk man får av ulike former for samliv når samliv og relasjoner gis en *retning*. Et eksempel på dette ble diskutert i avsnitt 5.1.2, der Samlivsutvalget velger å beskrive kjærligheten *mellom* en mann og en kvinne, og kjærligheten fra en person *til* en annen person når de snakker om et likekjønnet par. Å gi forholdet en retning kan, når det gjøres i sammenheng med relasjoner mellom mennesker, gi et negativt inntrykk av den ene samlivstypen. Det samlivet som beskrives ved at kjærligheten går fra en person *til* en annen, kan kanskje uten at vi er det bevisst, påvirke oss til å verdsette det ene forholdet over det andre. Preposisjonene *mellom* og *til* kan sies å være metaforiske uttrykk som peker på henholdsvis gjensidighet og ensidighet. Samlivsutvalget gir også seksualiteten en retning. De forklarer at Bibelen gir en forståelse av at seksualiteten er ment mellom mann og kvinne, og at «denne forståelsen av seksualitetens *retning* og *innhold* bekreftes også ut fra en allmenn betraktning av menneskets kjønnskarakter, familieliv og slektens videreføring» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70, mine markeringer i kursiv). At seksualiteten har en retning, vil kunne tolkes som at den har en fastlagt kurs, som i denne sammenhengen er ment å være mellom mann og kvinne. *Retning* betyr blant annet ‘1 lei, vei’ og ‘kurs’ (BMO, under *retning*). Det ligger altså noe fastlagt i at seksualiteten gis en retning, som igjen sier noe om hvilke forhold som favoriseres og beskrives som de *riktige*. Tidligere så vi at grunnlaget for samlivet er biologisk gitt, og nå at seksualitetens retning og innhold er mellom mann og kvinne. Dermed er det ganske mange trekk ved teksten som favoriserer det

ulikekjønnede samlivet, og som uttrykker, i flest tilfeller implisitt, at det likekjønnede forholdet mangler grunnlag for å eksistere (biologi) og retning og innhold (gjennom seksualiteten selv).

5.4.4 *Samlivet som alles rett, «liv er samliv»*

I de foregående avsnittene har det ikke kommet frem et rent positivt eller rent negativt bilde av *samliv*. Man kan med sikkerhet si at Samlivsutvalget mener at *samliv* er viktig, universelt og nødvendig for menneskets trivsel og overlevelse. Likevel har jeg pekt på mange delvis skjulte og implisitte tegn på at enkelte samliv ikke anses som like verdifulle. Det er også vist mange helt tydelige standpunkt til hva som anses som viktig og godt for mennesket og samfunnet. Et aspekt vi har vært innom, men som jeg ønsker å kommentere nærmere, er hvordan samlivet ses på som *alles rett*. Dette kommer spesielt tydelig frem i den andre tankerekken (se vedlegg 1). Her skriver Samlivsutvalget blant annet dette:

Også mennesker av samme kjønn kan elske hverandre og ønske å leve i tillit, troskap og samhold livet ut. Vi har i det foregående knyttet et slikt ønske til menneskets livsvilkår: det er ikke godt for et menneske å være alene (1 Mos 2,18). Det gjelder både for heteroseksuelle og homoseksuelle mennesker. Det handler ikke bare om den enkeltes behov for anerkjennelse, tillit og støtte, men også om behovet for å kunne vise tillit og være til hjelp og støtte for et annet menneske. Det er ikke bare slik at vi har behov for en annen som er vår nærmeste pårørende, men også slik at det er et privilegium å være den nærmeste pårørende for et annet menneske. Slik er det også for homoseksuelle mennesker, og det kan ikke være noen grunn til å nekte homoseksuelle mennesker dette privilegiet, dette ansvaret og denne tilliten. (Samlivsutvalget, 2013, s. 72)

Av dette avsnittet kommer det frem et syn på at ekteskap og samliv mellom likekjønnede par er like nødvendig og viktig som det er for ulikekjønnede par, uavhengig av biologi og muligheten for å få barn. Alle mennesker, uavhengig av seksuell orientering, har altså det samme behovet for å ha og være en nærmeste pårørende. Det er interessant at utvalget velger formuleringen «å nekte» noen et samliv. Senere i den samme tankerekken, skriver de også at det er vanskelig ut fra dette resonnementet å «*avvise* homofilt samliv», og at utvalget må ta stilling til om «homofile skal *nektes* muligheten til å utforme sitt samliv» og ikke minst «*fratas* det privilegium å være hverandres nærmeste» (Samlivsutvalget, 2013, s. 72–73, mine markeringer). Disse to uttalelsene fremhever urettferdigheten i kirkens praksis gjennom mange år: Dersom seksualiteten utgjør en *dyptgripende form for menneskelig nærhet og fellesskap*, så er det ganske urettferdig at man har nektet enkelte mennesker denne

opplevelsen. Medlemmene som står for innholdet i tankerekke 2, kaster dermed et negativt lys på denne tankerekkens meningsmotstandere, og på kirkens praksis gjennom mange år.

I den *første* tankerekken ser de også ut til å være klar over at samlivet er viktig for alle mennesker. De skriver blant annet at man må sette seg inn homofile sin situasjon ved å stille seg spørsmålet «ville jeg selv ha *maktet* å være *henvist* til å leve alene?» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70, min kursivering), og de fremhever at Jesus la vekt på kjærlighet som det største budet (Samlivsutvalget, 2013, s.71). At alle skal ha rett til og behov for et samliv ser derfor ut til å være noe begge tankerekker (det vil si hele utvalget) er enige om, men likevel er det uenigheter om hvorvidt dette egentlig lar seg gjøre.

5.4.5 *Hvilke inntrykk av fenomenet samliv kommer frem i primærteteksten?*

Samlivsutvalget ser ut til å være enige om noen punkter ved samlivet, blant annet at det omfatter og er viktig for alle mennesker. Uenighetene oppstår i spørsmål om hvilke typer samliv som kirken kan godta og har mandat til å støtte opp om. Enkelte steder kommer det frem, delvis eksplisitt og delvis implisitt, at kirken og utvalget favoriserer enkelte samlivsformer, med grunnlag i bibelske argumenter, og antakeligvis som et resultat av en lang tradisjon for ekteskapet mellom mannen og kvinnen som det styrende i samfunnet. Det kommer også tydelig frem, i flere deler av utredningen, at biologi og videreføring av menneskeslekten er ansett som grunnlaget for samlivet. Samtidig som at utvalget påpeker viktigheten av biologiske aspekter, og seksualitetens retning som ment mellom mann og kvinne, ser det hele veien ut til å være en diskusjon om at samliv og kjærlighet mellom to mennesker bør få gjelde alle, uansett kjønn. Blant annet skrives det i den første tankerekken som skal svare på kirkens syn i spørsmålet om likekjønnede samliv, at:

Jesus kunne noen ganger bryte med Guds bud om sabbaten fordi han sto overfor mennesker i en vanskelig livssituasjon, og både han og Paulus viser til kjærlighetsbudet som det største bud, det som gir retning til og begrunnelse for de andre forskrifter, bud og idealer i Skriften. Samtidig gjør også kjærlighetsbudet at andre bud under særlige forhold kan måtte vike. (Samlivsutvalget, 2013, s. 71)

Her kan det se ut til at diskusjonens kjerne på mange måter handler om hvorvidt kirken skal la kjærlighetsbudet stå øverst og trumfe andre bibelske og historiske argumenter for ikke å godta det likekjønnede samlivet. I denne tankerekken trekker også utvalget frem at Jesus kunne bryte med Guds bud, dersom han sto ovenfor mennesker i en «vanskelig livssituasjon». Om man skal overføre dette argumentet, vil det kunne tolkes til at utvalget må ta stilling til om det

likekjønnede samlivet er et lignende eksempel, der den homofile utgjør et menneske i en «vanskelig situasjon», og at kirken bør følge Jesu eksempel og bryte med budene de mener taler mot det likekjønnede samlivet. Dette avsnittet viser også tendensene som er identifisert gjennom metafor- og retorikkanalysen. Det ulikekjønnede samlivet omtales stort sett eksplisitt med klart positive trekk, mens det likekjønnede samlivet hovedsakelig diskuteres gjennom resonnementer der det er uklart hva som egentlig er konklusjonen, og der en del av de negative evalueringene av det likekjønnede ekteskapet kun kommer frem implisitt eller underliggende (f.eks. gjennom preposisjonsbruk og illustrasjoner).

Oppsummert vil jeg si at det ikke kommer frem en entydig positiv eller negativ evaluering av *samliv* i utredningen. Enkelte steder gir utvalget i stor grad positive inntrykk av samlivet som fenomen, men flere steder, gjennom hele utredningen, er det utydelig og delvis skjult hva de egentlig mener. Opptil flere steder gis det også inntrykk av at kirken, ut fra biologiske argumenter og bibelske perspektiver, ikke kan godkjenne alle typer samliv. Samliv er altså noe godt og noe som gjelder alle, men det ser ikke ut til å være en klar enighet om å godta alle former for samliv i en kirkelig, kristen kontekst. Sett i lys av den historiske gjennomgangen er det skjedd en stor endring i hvordan samliv og følelser snakkes om og evalueres i Den norske kirke. Det dannes, eksplisitt og implisitt, både positive og negative inntrykk av samliv. Det er mest positive evalueringer av samliv, og da spesielt i favør av ulikekjønnet samliv. De negative evalueringene rundt samliv dannes i større grad implisitt, og spesielt når det gjelder de likekjønnede samlivene.

5.5 Hvilket inntrykk av likekjønnet ekteskap kommer frem i de to tankerekkene?

I slutten av utredningen kommer Samlivsutvalget med to tankerekker. Disse er utarbeidet for å svare på hvordan likekjønnet ekteskap skal vurderes i Den norske kirke. De to tankerekkene er ulike i sitt syn på hva ekteskapsinstitusjonen er, og på hvordan kirken skal tilnærme seg inngåelsen av likekjønnet ekteskap. I introduksjonen av tankerekkene skriver utvalget at den felles ekteskapsloven som kom i 2009, er «en nyhet i vår kulturhistorie» og at den «finnes bare svært unntaksvis i andre land» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70). Deretter oppsummerer de det de kaller for «hovedlinjene» i det som tidligere er sagt om ekteskap. Samlivsutvalget skriver blant annet følgende for å introdusere de to tankerekkene (avsnittet er ikke med i selve primærmaterialet som er analysert):

Malen for et ekteskap i vårt samfunn er det heterofile, monogame ekteskapet mellom to voksne, selvstendige mennesker som velger å gi offentlig uttrykk for at de vil leve

sammen livet ut. At de vil gjøre dette, og hvordan de vil gjøre det, er deres eget valg. Et slik samliv vil selvfølgelig også involvere sex på en eller annen måte. På hvilken måte, det er partenes eget ansvar. Går vi til de borgerlige og til de kirkelige vigselførelserne – som vel må regnes som de mest offisielle uttrykkene i dag for hva et ekteskap er – så handler disse vigselførelserne først og fremst om kjærlighet. I det borgerlige tales det overhodet ikke om partenes seksuelle forhold. I det kirkelige kommer det seksuelle indirekte til uttrykk gjennom tekstene som leses. Det dreier seg både om den erotiske kjærlighet og reproduksjonen. (Samlivsutvalget, 2013, s. 70)

Her beskrives malen for ekteskapet som det heterofile, og det kommenteres at kirkens ekteskapsinngåelse og den borgerlige ekteskapsinngåelse gjennomføres med litt ulikt innhold. Man kan legge merke til at avsnittet ekskluderer aseksuelle mennesker, og at man tar det for gitt at alle som gifter seg ønsker å ha sex.¹⁹ Til felles er uansett at kjærligheten skal stå i sentrum. Etter introduksjonen kommer de to tankerekke, som er utarbeidet for å svare på følgende spørsmål: «Hvordan skal så likekjønnet ekteskap vurderes?» (Samlivsutvalget 2013, s. 70). I primærmaterialet har jeg som tidligere nevnt ikke tatt med begge tankerekke i sin helhet, men de første avsnittene av hver tankerekke.

Den første tankerekken (se vedlegg 1) ser ut til å være den mest «tradisjonelle» i et kirkelig perspektiv, med bakgrunn i blant annet den historiske gjennomgangen av hvordan ekteskapsinstitusjonen har endret seg i kirken, samfunnet og lovgivningen. Det er også denne tankerekken som går mest til bibelske argumenter for å påpeke hva som er «Guds skapervilje for seksualiteten». Det konkluderes blant annet med at likekjønnede par som velger å leve sammen, skal møtes med ivaretagelse og respekt, men likevel stilles det spørsmålstegn ved om kirken egentlig har «mandat» til å velsigne slike ekteskap. Utredningen formulerer denne tvilen som et spørsmål, «Men betyr dette også at kirken har mandat til å utvikle liturgier for å innstifte eller velsigne ekteskap mellom homofile?» (Samlivsutvalget, 2013, s. 71). Dette spørsmålet kan på mange måter karakteriseres som retorisk, der svaret ut fra tidligere resonneringer i tankerekken, er nei. Denne måten å avslutte et avsnitt på blir uansett til ettertanke for leseren, og er på en måte en ansvarsfraskrivelse i og med at de ikke eksplisitt skriver ja eller nei. Den første tankerekken innledes også med å understreke at Bibelen er tydelig om at seksualitet er noe som gjelder mann og kvinne, og forsterker dette ved å skrive at denne forståelsen «bekreftes ut fra en *allmenn* betraktning av menneskets kjønnskarakter» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70, min kursivering). Argumentet om *allmenn betraktning* er en

---

¹⁹ Aseksuell: «ingen interesse for seksuell kontakt, manglende seksuell lyst, likegyldighet overfor sex» (Malt, 2017).

måte å appellere til leserens logikk/logos på. Formuleringen kan se ut som et forsøk på å overbevise leseren om at dette er noe *alle mener*, og fremstår som sannhet og et logisk resonnement. Hovedbudskapet i den første tankerekken ser ut til å være et ganske tydelig standpunkt om at kirken ikke har mandat til å velsigne eller innstifte likekjønnet ekteskap, men likevel bør menneskene dette gjelder, møtes med respekt.

En annen formulering man kan peke på i denne tankerekken, er følgende setning: «En etisk refleksjon må også på en allmenn og medmenneskelig måte sette seg inn i livssituasjonen for den enkelte som *opplever seg* som homofil» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70, min kursivering). Her kan spørsmålet være hvorvidt mennesker *opplever seg* som homofile, eller *er* homofile. *Opplive* har betydningen ‘1 være med på, erfare’ og ‘2 føle, oppfatte’ (BMO, under *opplive*). Det er gjort mye forskning og finnes mange meninger rundt om homofil legning er genetisk, arvelig, avhengig av miljø etc. Hvorvidt det ene eller det andre er riktig, ønsker ikke jeg å gå inn på i denne sammenhengen, men at ‘føle’ er en betydning av *opplive*, kan gi inntrykk av at dette av utvalget oppfattes som noe man *føler*, og som følelser flest fort kan gå over og endre seg. Dersom homofili i hovedsak vurderes som en følelse, kan dette tyde på en noe negativ oppfatning av det likekjønnede ekteskapet. Følelser kan ofte gå fort over, og derfor gli utover den stabiliteten (formen?) som ekteskapet gjerne skal utgjøre. Man kan også gå nærmere inn på følgende formulering:

Men noen ganger er livets *landskaper* slik at det å følge en ferdig *opptrukket* og *snorrett kurs* fører mennesker i ulykke. Å *lukke øynene* for dette er uansvarlig. Kirken har tradisjonelt henvist homofile til å måtte avstå fra å leve ut sin seksualitet. Dette er fortsatt en nærliggende løsning å velge for den som ønsker å leve i bibelsk basert etikk. (Samlivsutvalget, 2013, s. 71, min kursivering)

Her ser vi mange eksempler på metaforiske og metonymiske uttrykk. Utvalget antyder i denne tankerekken at livet, «slik det bør være», altså den ferdige og «snorrette» kursen, ikke er for alle. Her kan man argumentere for at utvalget fremstiller LIVET SOM EN REISE GJENNOM LANDSKAP. Dette vekker en del assosiasjoner hos leseren. I avsnittet kommer det altså frem flere egenskaper ved et *landskap*, som for eksempel: *en ferdig opptrukket og snorrett kurs, kursen kan føre mennesker til ulykke* og i tillegg skriver utvalget at *vi må trå varsomt i landskapet*. Landskap som kan føre noen i ulykke, og som man må trå varsomt i, gjør gjerne at man tenker på *farlige* landskap. Det kan for eksempel vekke assosiasjoner til bratte landskap med skarpe steiner og bratte stup, eller det kan i mer moderne tid vekke assosiasjoner til landskap som er fulle av landminer. Utvalget kommer inn på at kirkens tradisjonelle henvisning om at homofile skal avstå fra å leve ut sin seksualitet, fortsatt er

nærliggende. De skriver også at kirken må ha forståelse for at ikke alle ønsker å avstå fra muligheten til å oppleve den «dyptgripende form for menneskelig nærhet og fellesskap som seksualiteten utgjør» (Samlivsutvalget, 2013, s. 71). I dette kan man skimte et slags paradoks: Samtidig som de beskriver seksualiteten som *dyptgripende, nærhet og fellesskap*, skriver de at dette er noe likekjønnede par bør *avstå* fra. Det samme skjer når utvalget forsøker å sette seg inn i de homofile sin situasjon ved å stille seg spørsmålet «ville jeg selv ha *maktet* å være *henvist* til å leve alene?» (Samlivsutvalget, 2013, s. 70, min kursivering), samtidig som de skriver at Jesus fremhevet kjærlighet som det største bud. Utvalget er altså klar over at å be noen om å *avstå* fra å leve med et annet menneske er mye å be om, men at denne formen for samliv uansett ikke kan godtas. De metaforiske uttrykkene om *livets landskaper* virker, slik jeg leser det, å være et ganske vagt uttrykk om at kirken egentlig ikke kan være med på å innstifte likekjønnet ekteskap. Som tidligere nevnt, og som vist i den historiske gjennomgangen (se kap. 1.2), har tematikken *likekjønnet ekteskap* vært et sensitivt tema i kirken gjennom mange år. Faktum er også at likekjønnede par *har* blitt nektet å inngå ekteskap i kirken (og samfunnet), dermed er *avstå* kanskje et naturlig ordvalg for å beskrive situasjonen. At utvalget her foreslår at den tradisjonelle løsningen til kirken fortsatt er aktuell, viser at likekjønnet ekteskap i denne tankerekken ikke fremstår som noe positivt. «Avvise» og «måtte avstå» er som regel ikke handlinger man har positive assosiasjoner til. Det kommer ganske tydelig frem at det i denne tankerekken, med Bibelen og tradisjonelle, kirkelige holdninger til grunn, ikke er rom for det likekjønnet ekteskapet i kirken. Men at denne delen av utvalget har reflektert over hva det innebærer å nekte noen et samliv.

Man kan konkludere med at den første tankerekken, i et kirkelig historisk perspektiv, kan karakteriseres som tradisjonell. Den gir et utelukkende positivt inntrykk av det ulikekjønnet ekteskapet, og et mer negativt inntrykk av det likekjønnet ekteskapet. Dette grunnis blant annet med Bibelsk etikk, og argumenter om menneskets ansvar for å føre slekten videre og hva som fremstår som «normalt». Det kommer likevel sterkt gjennom at menneskene som likevel ønsker å leve sammen i et likekjønnet forhold, skal møtes med respekt, men at man i denne tankerekken er usikker på om dette betyr at kirken kan velsigne og innstifte andre typer ekteskap enn det ulikekjønnet.

Den andre tankerekken (se vedlegg 1) gir generelt sett et mer positivt inntrykk av det likekjønnet ekteskapet. De omtaler i stor grad kjærlighet og samliv som noe positivt, og retter fokuset mer mot alle menneskers grunnleggende behov for å være sammen med andre og dele livet med andre. I avsnitt 5.4.4 siterte jeg store deler av denne tankerekken og

diskuterte enkelte språklige valg i den. For eksempel trakk jeg frem det avsnittet der utvalget skriver at de ikke ser noen gode grunner for kirken til å *nekte, avvise og frata* noen muligheten til å inngå ekteskap. Det kan være flere grunner til å bruke *nekte, avvise og frata*, som i seg selv er negative handlinger for den som blir utsatt for det. Faktum er uansett at kirken, og staten ved loven, gjennom mange år *har nektet* likekjønnede par å gifte seg, og at grunnen til å bruke disse ordene kanskje er et ønske om å beskrive at nettopp dette har skjedd gjennom mange år. Jeg konkluderte i avsnitt 5.2.5 med at tankerekken fremstår positiv til både likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap.

Denne tankerekken skiller seg også fra den første ved å si at de vanskelig ser «at Bibelen gir grunnlag for å avvise homofilt samliv» (Samlivsutvalget, 2013, s. 72). I denne tankerekken velger man å tolke Bibelen generelt, og Paulus spesielt, dithen at Paulus' kommentarer til homoseksuelle handlinger gjelder noe annet enn den typen homofili som utredningen drøfter. De snakker om homofili som «kjærlighetsforhold mellom to mennesker som vil leve livet sammen i medgang og motgang» (Samlivsutvalget, 2013, s. 72). Det er altså et annet tolkningsgrunnlag enn i den første tankerekken, og en tolkning av Bibelen som åpner for at også likekjønnede par skal kunne velsignes av kirken. Her ser vi at denne delen av utvalget omtaler forholdet *mellom* homofile også, jamfør tidligere diskusjoner (se avsnitt 5.1.2).

Begge tankerekker bygges opp med en viss logisk struktur. Den første tankerekken virker mer tradisjonell i sitt syn, og bruker logosappell ved blant annet å trekke inn det de kaller en «allmenn betraktning av kjønnskarakter, familieliv og slektens videreføring» for å bygge opp under hovedargumentet. De bruker også Bibelen og mener at det i hele Bibelen finnes en forståelse av seksualiteten som ment for mann og kvinne. Den andre tankerekken spiller mer på patosappell, ved å trekke frem alle menneskers rett til å elske og leve i en samlivsform som ekteskap. Her tolkes Bibelen annerledes, og man finner ikke de samme argumentene i Bibelen som i den første tankerekken når det gjelder å nekte likekjønnede par å inngå ekteskap i kirken. Det er igjen altså et tvetydig bilde av kirkens syn på likekjønnede ekteskap som tegnes, og det er kanskje vanskelig for leseren å sitte igjen med et entydig positivt eller negativt inntrykk av likekjønnede ekteskap.

5.6 Hvilke konsekvenser kan det få at samlivet og livet omtales som en form/noe formbart?

At samlivsformer omtales som former og som noe formbart, har gått igjen mye i denne oppgaven. En form og noe formbart er noe alle har erfaringer med. Mange har bakt kake i en form, brukt pepperkakeformer til å gi kaker et spesielt utseende og formet sand og leire til

ulike figurer. Det finnes mye metaforisk bruk av *form* i språket vårt generelt. Ved å søke på *form* i Leksikografisk bokmålskorpus finner man for eksempel: *form for bruk, form for utspørring, form for humor og utbredt form for motstand* (Leksikografisk bokmålskorpus, treff på *form*). Når man søker på *forme*, får man blant annet opp eksempler som: *hun var med på å forme oss som mennesker, ønske om å forme de store sakene, forme framtida og forme utviklingen i Norge* (Leksikografisk bokmålskorpus, treff på *forme*). Det er altså ikke særlig nytt eller kreativt å bruke *form* og *forme* metaforisk.

I kapittel 4.5 viste jeg eksempler på hvordan FORM og FORME brukes som kildedomener for å omtale abstrakte fenomener som samliv og liv. Jeg kom inn på at en form har mange ulike egenskaper. Former kan være fastsatte, uforanderlige og kan ha en innside og en utside. Noen kan endres og støpes om. Det som kanskje kan sies å være fellesnevneren for alle former, er at de utgjør en egenskap ved en entitet, og har en eller annen avgrensning. Alle disse egenskapene kan være med på å prege synet vårt på *samliv, ekteskap og livet*. Man kan for eksempel, slik vi allerede har sett eksempler på fra utredningen, leve i en *form* for samliv og man kan ha muligheten til å *forme* samlivet sitt.

For å gå enda mer i dybden på hva en form er, kan man nok en gang trekke linjer helt tilbake til Aristoteles. Han bruker *form* og *stoff* til å forklare alle ting, og sier at tingens *form* og *stoff* brukes for å forklare hva den er, det være seg et menneske, en plante eller en stein. Et av hans mest brukte eksempler er en messingkule, der kuleformen utgjør formen, og massen som kulen er laget av (her messing), utgjør stoffet (Stigen, 1977, s. 17). Et annet eksempel for å illustrere dette, er mennesket. Mennesket omfatter både form og stoff. Beskrivelsen av mennesket må derfor innebære både hvordan mennesket fungerer (formen), og det må innebære hvilke organer som gjør at det fungerer (stoffet) (Stigen, 1977, s. 31). I Aristoteles' virkelighetsoppfatning skilles det også mellom *ting* og *egenskaper/trekk ved tingene*. Aristoteles mente at egenskapene ved en ting ikke kan foreligge før tingen i seg selv eksisterer (Stigen, 1977, s. 89). Det må altså eksistere en fysisk stein før vi kan si at steinen har en bestemt farge og fasong. Ut fra dette ser vi at det helt siden antikk tid har vært slik at *form* er fremstilt som noe helt grunnleggende ved alle fysiske objekter i verden. Et annet interessant poeng fra Aristoteles er følgende:

Vi *vet*, i streng forstand, bare det som kan bevises eller begrunnes, og all viten må derfor gå tilbake og ha sitt grunnlag i kjennskap til tingens natur eller vesen, den tinglige form. Med mindre denne kan bestemmes og fremstilles språklig, dvs. med mindre vi kan gi en definisjon av tingen, er viten ikke mulig, sier Aristoteles. (Stigen, 1977, s. 101)

Ut fra dette kan vi trekke at *form* og *formbart* brukt metaforisk er en naturlig konsekvens av at man forsøker å sette ord på abstrakte fenomener. Et *samliv*, for eksempel, eksisterer ikke som en fysisk ting. Og dersom det ikke eksisterer en fysisk ting, vil det være vanskelig å snakke om *samlivets* natur, vesen og form med andre mennesker. Gjennom nesten hele oppgaven har vi sett eksempler på at abstrakte fenomener tingliggjøres (jamfør Aleksander Szwedek, avsnitt 4.3.1). Språklig objektifiseringen av abstrakte fenomener, det vil si den ontologiske metaforen, utgjør ut fra dette synet en slags grunnmetafor for alle andre metaforer. Dette vil også på mange måter være i tråd med Aristoteles sin tankegang om at *ting* må eksistere før *egenskapene ved tingen* kan kommenteres. For å snakke om *samlivet*, må derfor *samlivet* omtales/manifesteres som en slags ting, for at vi videre skal kunne beskrive egenskaper ved denne tingen. En *form* utgjør på mange måter en veldig generell *ting*, men likevel et fysisk objekt, som igjen muliggjør å snakke om de mange typene av samliv som utvalget snakker om. At *form* brukes, åpner for at utvalget har store mengder egenskaper å velge mellom, og er derfor på mange måter et smart valg for å kunne beskrive fenomenet *samliv* på den måten de vil. I tillegg er det en konvensjonell og mye brukt metafor, som gjør at man kan anta at de aller fleste vil forstå hva de mener.

Det finnes flere mulige svar på hvilke konsekvenser det kan få at *samlivet* snakkes om som en form/formbart objekt. Historien helt tilbake til Aristoteles viser oss at det å snakke om noe abstrakt som en *ting/form*, ikke er en ny strategi. Ifølge Aristoteles' resonnement om at man ikke kan snakke om tingens egenskaper før tingen foreligger, fordres det også at abstrakte fenomener som *samliv* må tingliggjøres for å kunne snakkes om. Tingliggjøringen av *samlivet* er også i tråd med metafor-teori på et ganske generelt nivå: Man snakker om abstrakte fenomener ved hjelp av konkrete ting. I utgangspunktet ser form-strategien ut til å være en strategi som ligger i språket selv. Form-metaforene holdes også i stor grad på et generelt nivå, men utvides ved å si at formene kan fylles, endres og ha ulik størrelse. Hvorvidt det er en bevisst strategi hos utvalget, eller et naturlig språkvalg som en konsekvens av språket, er ikke godt å vite. Det finnes måter å snakke om samliv på som ikke er metaforiske, som for eksempel at man kan «leve sammen», men de metaforiske uttrykksmåtene ser i denne utredningen ut til å være i overvekt. Men siden *samliv* er en prosess/tilstand, kunne *samlivet* vært begrepsliggjort på ulike måter. Man kan kanskje konkludere med at den største, underliggende konsekvensen av å omtale samlivet som former, er at disse bidrar til inntrykket av *samlivet* som noe man må passe inn i og som man ikke står helt fritt til å forme selv.

Likevel er det et ganske vanlig metaforisk uttrykk, og i mange tilfeller er det sannsynligvis et naturlig språkvalg, fremfor et bevisst valg for å påvirke leseren med en skjult ideologi.

5.7 Hvilket inntrykk av *seksualdriften* kommer frem i teksten?

I løpet av metaforanalysen (se kapittel 4) ble det identifisert en rekke begrepsmetaforer. Flere av måldomenene hadde felles kildedomener, som i seg selv ikke er et oppsiktsvekkende funn. I dette avsnittet vil jeg diskutere hvilket inntrykk av *seksualdriften* som kommer frem i teksten. SEKSUALDRIFT som måldomene skiller seg mest fra de andre måldomenene. Følgende kildedomener ble identifisert i forbindelse med SEKSUALDRIFT: NATURKRAFT og MENNESKE. I tillegg ble flere av eksemplene i forbindelse med seksualdriften tolket som metonymiske. Man kan også merke seg at det ikke snakkes om BEHOLDERE, FYSISKE OBJEKTER eller STED i forbindelse med SEKSUALDRIFT som måldomene. Det er med andre ord mer spesifikke kildedomener som tas i bruk. Både naturkrefter og mennesker kan fremstå som farlige og skumle, eller som noe godt og bra. Seksualdriften tillegges dermed rikere og mer spesifikke domener enn en del andre måldomener i utredningen. I kapittel 4 kommenterte jeg også at seksualdriften i mange tilfeller er personifisert, men at den også fremstilles som metafor fra metonymi, eller metonymisk (avsnitt 4.3.3).

Setningene med metaforiske uttrykk fra primærmaterialet der seksualdriften fremstilles som menneske, tar i bruk mange ulike tilordninger fra domenet MENNESKE. Både positive og negative sider ved mennesket brukes for å begrepsliggjøre og snakke om seksualdriften. Blant de mer positive egenskapene finner man at den omtales som en som kan *stifte fellesskap, åpne for kjærlighet og åpne vårt blikk for den andre*. Alle disse handlingene fremstår som positive i de fleste tilfeller. Fellesskap er, som Samlivsutvalget tydelig understreker i kapittel 2 (se vedlegg 1), noe positivt og nødvendig for alle mennesker. At *seksualdriften* kan *åpne for fellesskap* kan derfor tolkes som noe positivt. I samme avsnitt velger Samlivsutvalget å sette opp mange motsetningspar som en kontrast til de positive egenskapene et menneske kan ha. Blant annet skriver de at *seksualdriften* kan være *egoistisk, destruktiv og ødeleggende*. *Seksualdriften* kan også *rive opp og ødelegge fellesskap*, og ikke minst kan den *få oss til å lukke øynene for andre mennesker*. Dermed fremstilles *seksualdriften* som både en positiv og en negativ drift, og på de områdene *driften* kan være *god*, kan den også være *ond* eller forårsake *vonde ting*. Alle disse setningene står i samme avsnitt i primærmaterialet (Se vedlegg 1, avsnitt 2.3 *Ekteskapet som institusjon*), som også betyr at disse motsetningsparene og kontrastene settes opp mot hverandre på samme sted i

teksten. Dermed kan det tolkes som et bevisst språklig virkemiddel fra Samlivsutvalgets side, og man kan derfor også spørre hva de ønsker å oppnå med dette valget. Først og fremst får de frem at *seksualdriften* er tosidig, og at den kan ha både gode og mindre gode virkninger. Tidligere viste jeg til Semino (2008), som forklarte hvordan det å bruke motsetningsparet *forward* og *backward* i en politisk tale antakelig er et bevisst retorisk valg der man knytter positiv fremgang til eget parti, og det motsatte til motstanderpartier. I denne sammenheng ser vi at utvalget fremhever både det positive og det negative ved *seksualdriften*, som også kan ses på som et taktisk språkvalg. Kanskje ønsker de med dette å fremheve at man må være seg seksualdriften bevisst, slik at man er klar over hvilke konsekvenser den kan forårsake.

Et annet interessant språkvalg er at det innledningsvis i avsnittet om *seksualdriften* skrives at: «seksualdriften er imidlertid ikke bare en sosial drift, det er også en asosial drift» og at *seksualdriften* i de fleste samfunn har vært lovregulert «via ekteskapsinstitusjonen» (Samlivsutvalget, 2013, s.17). Sosial versus asosial er nok et motsetningspar, og konsekvensen av den negative delen av dette paret (*asosial*, ‘uten evne eller lyst til å innordne seg i et samfunn’ (BMO, under *asosial*)), ser altså ut som et argument for at man må opprettholde ekteskapsinstitusjonen. Dette kan man tolke som at *seksualdriftens* gode sider skal komme frem ved å lovregulere den gjennom ekteskapet. Det ser altså ut som at *seksualdriften* fremstilles som mest negativ, men også med mulighet for å være et positivt fenomen, dersom man er seg den bevisst.

5.8 Homoseksuelle handlinger versus homofil legning

Tidlig i oppgaven avklarte jeg valg termer og forståelsen av fenomener som *seksualitet* og *seksuell orientering* som er lagt til grunn for denne oppgaven. Det ble besluttet å bruke *seksuell orientering* fremfor *legning*, *homofil* fremfor *homoseksuell* og *likekjønnet ekteskap* fremfor mange andre mulige termer for denne typen ekteskap (jmfør avsnitt 1.3.2). Utvalget selv er ikke konsekvente i egen bruk av termer i utredningen, men påstår samtidig eksplisitt å være seg egen språkbruk bevisst. I det påfølgende kommer noen avsnitt fra utredningen der ulike termer brukes om hverandre (mine kursiveringer):

Forskjellen mellom oss og Paulus viser seg også ved at han ikke bare fordømmer *homoseksuelle handlinger*, men også det *homoseksuelle begjær* som sådan (Rom 1,27). Vårt moderne skille mellom *legning* – som forutsetter at den *homoseksuelle drift* er en integrert del av personligheten – og *homofile handlinger* lar seg neppe gjenfinne hos Paulus. (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

Homofili dreier seg om mennesker av samme kjønn som elsker hverandre og vil dele livet med hverandre i medgang og motgang. For å gjøre det så tydelig som mulig, kan vi skjelne mellom *homoseksualitet* og *homofili*, på samme måte som vi skjelner mellom *heteroseksualitet* og *heterofili*. *Heterofili* dreier seg ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften mellom mann og kvinne, men om kjærligheten mellom mann og kvinne. På samme måte handler *homofili* ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften til en person av samme kjønn, men om kjærligheten til en person av samme kjønn. (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

I det første avsnittet brukes blant annet både «homoseksuelle handlinger» og «homofile handlinger», dermed kan man slå fast at det finnes en viss inkonsekvent bruk når man omtaler dette. I det siste avsnittet blir det dels problematisk å forstå hva utvalget mener. I avsnittet er det uklart hva utvalget egentlig mener at homoseksualitet og heteroseksualitet innebærer. Slik som det fremstilles innebærer *heterofili* og *homofili* både seksuell tiltrekningskraft og kjærlighet. Men en del av distinksjonen de ønsker å fremheve og *gjøre så tydelig som mulig*, finnes ikke. Altså hva *hetero-* og *homoseksualitet* egentlig er. Samtidig som ulike termer brukes om hverandre, fremstiller utvalget seg selv som bevisste på språket og hva de legger i de ulike fenomenene (mine markeringer):

Både *forskjellen i språkbruk* mellom Paulus og oss, og hans *manglende sontring* mellom legning og handlinger, gjør det vanskelig å anta at Paulus og vi i ett og alt har samme horisont og snakker om samme fenomen. (Samlivsutvalget, 2013, s. 58)

Det kan diskuteres hvorvidt den inkonsekvente bruken er bevisst eller ikke. At de selv kommenterer egen språkbruk og sontring, fremhever et inntrykk av utvalget som reflekterte over egen språkbruk. Det fremhever også at de mener å sitte på en annen kunnskap enn det Paulus gjorde i sin tid, som kan øke utvalgets egen troverdighet/etos for mottakeren av teksten. Likevel skaper det forvirring når termene brukes om hverandre, samtidig som de påpeker egen bevissthet rundt språkbruk. Jeg vil argumentere for at leseren kanskje først og fremst vil legge merke til utvalgets egen bemerkning om bevisst språkbruk og sontring, og ikke i første omgang tenke over den inkonsekvente bruken av termer.

5.9 Språklig innramming av de abstrakte fenomenene

Når det i utredningen fra Samlivsutvalget identifiseres en rekke metaforiske og metonymiske uttrykk, kan man spørre seg om disse språkvalgene er uunngåelige, eller om de er brukt bevisst. Både bevisst og ubevisst metaforbruk vil uansett bidra til inntrykket som kommer frem når man undersøker teksten nærmere. Det er høyst sannsynlig at store deler av metaforene som er tatt i bruk, er så innarbeidet i språket at det vil være vanskelig å unngå dem. Noen metaforvalg kunne kanskje vært styrt unna, fordi det finnes naturlige alternative metaforer som ville gitt et annet inntrykk av fenomenet som beskrives. I eksempelet fra

avsnitt 5.5, der de to ulike tankerekkene rundt spørsmålet om likekjønnet ekteskap diskuteres, snakker utvalget som LIVET SOM EN REISE GJENNOM ET LANDSKAP. Landskapet som beskrives, har snorrette, ferdiglagte og «trygge» veier man kan gå, men det er også et landskap man må trå varsomt i, der de ferdiglagte (trygge?) veiene ikke passer for alle. Utredningen har altså valgt å fremstille livet, og kanskje mer spesifikt samliv som et landskap der noen valg og «veier» er trygge, mens andre fordrer at man er forsiktig med hvor man «trækker». Dette kan sees i lys av språklig innramming (jamfør avsnitt 2.2.10). Som leser kan man altså danne seg et bilde av et landskap som ikke er trygt, med mindre du trår på den «snorrette» stien. Men det finnes mange typer landskap som man som menneske har kjennskap til. Det være seg ørkenlandskap, skoglandskap, kystlinjer, landlege landskap, bylandskap, krigsherjede landskap osv. Måten utvalget fremstiller livet som en reise gjennom et landskap på, inneholder mange beskrivelser som gjør at vi kan se på dette som en relativt farlig reise. Her kunne det vært brukt mange andre beskrivelser, og utvalget har valgt en mye brukt, konvensjonell metafor (LIVET SOM REISE), og bygd den ut med ord som «snorrett» og et sted man må «trå varsomt». Dette utgjør et eksempel der deler av språkvalget er gjort fordi språket kan sies å være sånn, men likevel er bygd ut med metaforiske uttrykk der utvalgets formening om noe kommer frem på en mer ladet måte (i dette tilfellet at likekjønnede ekteskap ikke er «normen» og kan være en «vanskeligere» eller «farligere» i livet). Dette er et godt eksempel på innramming av språk. Samlivsutvalget har valgt å fremheve visse aspekter ved domene REISER og LANDSKAP fremfor andre aspekter. I dette landskapet finnes det én rett og trygg vei, og å bevege seg utenfor denne fremstår som farlig. Utvalget kunne for eksempel valgt å fremheve at det i de fleste landskap finnes *mange stier der man kan oppleve ulike ting*, og at individer som reiser har ulike behov, og dermed er det ikke bare én riktig sti/ett riktig veivalg.

Innledningsvis skrev jeg at en mulig hypotese for denne oppgaven er at jeg ville finne mange metaforiske uttrykk, både fordi de drøfter en tematikk som ofte ses på som sensitiv i kirkelig sammenheng, og fordi den religiøse konteksten i seg selv kan karakteriseres som abstrakt. Jeg skrev også i avsnitt 1.3 at ekteskapsdebatten gjennom mange år har vakt stor oppmerksomhet og mye engasjement, og av den grunn vil det ganske sikkert være eksempler på mange retoriske virkemidler, språkvalg og metaforvalg som er gjort for å overtale om ens egen mening. Etter metaforanalysen i kapittel 4, og alt som er kommentert så langt i kapittel 5, kan det bekreftes at mange metaforiske uttrykk er identifisert. Det samme gjelder begrepsmetaforer. Jeg har også pekt på en rekke retoriske virkemidler som får frem det ene eller det andre budskapet gjennom både bildebruk, gjentakelser, språklige taktikker og formuleringer og ikke minst gjennom metaforbruk. At det er identifisert såpass mange

konvensjonelle begrepsmetaforer, vil jeg si indikerer at mange av metaforvalgene i primært teksten ikke nødvendigvis er bevisste språkvalg, men heller språk som er så normalt at det faktisk er sånn vi snakker om abstrakte fenomener. Det finnes likevel en del eksempler som peker på det motsatte, altså at utredningen oppviser bevisst metaforisk språkbruk. Enkelte steder unngår de å snakke «direkte» om et forholdsvis tabubelagt tema. De velger heller å bruke metaforiske uttrykk og lange setninger, som gjør at det ikke eksplisitt står om de er for eller mot likekjønnet ekteskapsinngåelse i kirken. Ved å analysere metaforbruk og retoriske virkemidler kan man likevel gjøre en slags tolkning av hva som menes med denne typen språkbruk. Mange steder bruker de også positive og negative evalueringer av et fenomen om hverandre såpass mye at man til slutt som leser kan være usikker på om de egentlig stiller seg positive eller negative til det aktuelle fenomenet. Det kan uansett bekreftes at det er identifisert mange metaforiske uttrykk gjennom hele teksten, og at det blant disse antakelig både er bevisste og mindre bevisste språklige valg fra Samlivsutvalget sin side.

5.10 Hvordan snakkes samliv, ekteskap og følelser om i en (gitt) kristen, kirkelig diskurs?

I avsnitt 1.3 presenterte jeg hovedproblemstillingen for oppgaven. Den handlet hovedsakelig om å undersøke hvordan fenomener som *samliv*, *ekteskap*, *drifter* og *følelser* snakkes om i en kristen, kirkelig diskurs. Jeg presenterte en mulig hypotese om at det ville finnes rikelig med billedlig språkbruk. Den ene grunnen var at fenomener som ekteskap, i alle fall likekjønnet ekteskap, ofte har vært et sensitivt område i den gitte diskursen. Den andre grunnen var at religion i seg selv er et abstrakt fenomen, og derfor er billedlig språk helt avgjørende (jamfør avsnitt 1.4.1). Som vist i den historiske gjennomgangen av utviklingen til ekteskapsinstitusjonen, både i kirken, samfunnet og lovgivningen, har ekteskapet gjennom mange år vært utgangspunktet for diskusjoner og ulike syn på hva som anses å være rett og ikke rett (jamfør avsnitt 1.2). En logisk følgeslutning er at det i slike situasjoner, med diskusjoner og uenigheter, vil være mulig å identifisere retoriske virkemidler tatt i bruk for å overbevise andre om sin mening. Retorikk handler jo om å overbevise gjennom språket.

Å gi et entydig og klart svar på hvordan ekteskap og samliv snakkes om i materialet har vist seg å ikke være så enkelt. Ut fra metaforanalysen og den kritiske og retoriske analysen kommer det frem både positive og negative evalueringer av samliv og ekteskap. I og med at utvalget presenterer ulike tankerekker, og ulike svar på spørsmålene de diskuterer, blir det enda vanskeligere å si noe konkret om hvordan disse fenomenene snakkes om. Utvalget i seg selv består kun av et fåtall av kirkens medlemmer og ansatte, dermed kan man si at det

ikke vil være representativt for diskursen. Det går likevel an å si noe om *hvordan* ekteskap og samliv snakkes om i denne konkrete teksten, og jeg vil argumentere for at utvalget har en ganske tydelig representativitet for diskursen.

Av den grunn at utredningen er skrevet av et Samlivsutvalg oppnevnt av Bispemøtet, på vegne av Den norske kirke, kan man på en måte si at den i en viss grad representerer kirkens syn på ekteskap og samliv. Likevel ser vi at det i utredningen i seg selv er uenigheter om hva disse fenomenene skal være, og hvordan de skal evalueres. Det første man kan konkludere med, er at det gis mange ulike inntrykk av samliv og ekteskapsinstitusjonen, og at disse fenomenene snakkes om fra ulike perspektiver og med ulike tolkningsgrunnlag. Dette passer med sjangeren den er skrevet i.

Om *samlivet* er et hovedbudskap at samlivet er godt, nødvendig og noe som berører alle mennesker. Samlivet beskrives innledningsvis i utredningen som noe som kan ta mange former, og som noe alle mennesker lever i. Om *ekteskapet* skilles det mellom likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap, og de tillegges delvis ulike evalueringer som en naturlig følge av at utvalget presenterer ulike tankerekker for å besvare hva kirkens syn på ulike typer ekteskap er. Det er kommet blant annet frem at ekteskapet har vært brukt for å *lovregulere seksualdriften*, det vil si at «sex har vært begrenset til ekteskapet, og ekteskapet er blitt gjort permanent, dvs. livsvarig» (Samlivsutvalget, 2013, s. 17). Her snakker man altså om ekteskapet som en ramme som regulerer når det er mulig for to mennesker å ha sex. *Ekteskapet* snakkes også om som en sosial institusjon, som ikke er spesifikk kun for kristendommen. I den første tankerekken er ekteskapet mellom mann og kvinne hovednormen som kirken har fått mandat til å stifte og velsigne, og i samme tankerekke stilles det spørsmålsteget ved om kirken har mandat til å gjøre det samme med «ekteskap mellom homofile». Gjennom utredningen snakkes det ved flere anledninger om ekteskapet som noe som *legitimerer* blant annet *seksualiteten* i samlivet.

5.11 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg benyttet kritiske og retoriske tilnærminger for å analysere teksten på et mer overordnet nivå enn i kapittel 4, som gikk spesifikt inn på metaforbruk i utredningen. Jeg har funnet en mulig kobling mellom metaforiske uttrykk og illustrasjonene i teksten. Blant annet fremstilles forhold og ekteskap mellom to av samme kjønn, og mer spesifikt forholdet mellom to menn, i et mer negativt lys enn ekteskap mellom ulikekjønnede par og forhold mellom to kvinner. Det ble kommentert at metaforfunnene fra kapittel 4 hovedsakelig kunne oppsummeres i SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK eller ABSTRAKT SOM KONKRET. Metaforene som

er identifisert, er ontologiske, og mange av dem konvensjonelle. Som nevnt er konvensjonelle metaforiske uttrykk de vanskeligste for en leser å bli klar over, dermed har en del av disse dannet et grunnlag for å undersøke hvilke inntrykk av de aktuelle fenomenene som egentlig kommer frem i språkbruken og illustrasjonene. Det er også trukket frem eksempler på språklig innramming av enkelte fenomener der utvalget kunne valgt andre fremstillinger.

Om *samlivet* og *ekteskapet* gis det ulike inntrykk fra Samlivsutvalget, og utvalget er ikke enige om hvilke tolkningsgrunnlag som gjelder for disse fenomenene. Samlivet ble uansett snakket om i motsetninger flere steder. Det fremheves mange steder at *samlivet* er godt, nødvendig og alles rett. Samtidig kommer det frem flere steder at mange i utvalget mener at grunnlaget for et samliv er biologisk. Dermed er det ikke klar og entydig språkbruk om samlivet i denne utredningen. Det samme gjelder inntrykket som dannes av likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap. Forfatterne av utredningen er også inkonsekvent i egen termbruk, samtidig som de blant annet peker på at egen språkbruk og utvalgets sontring mellom legning og handling, skiller seg fra Paulus sin.

6 AVSLUTNING

I dette kapitlet vil jeg først oppsummere og diskutere hovedfunn fra analysene, og kommentere disse opp mot problemstillingen og hypotesene som ble presentert innledningsvis. Det vil si funn fra kapittel 4 og 5. Deretter skal jeg kommentere hvor oppgaven plasserer seg i forskningsfeltet.

6.1 Oppgavens utgangspunkt, teoretiske grunnlag og hovedfunn

Utgangspunktet for analysene i denne oppgaven har vært å undersøke språkbruk om samliv, ekteskap og følelser i en kristen, kirkelig diskurs. Det vil si at teksten skulle diskutere hva kirkens syn på disse fenomenene er, og være skrevet av mennesker med en viss formell tilknytning til kirken. Utredningen som utgjør primærmaterialet, inneholder nettopp en slik diskusjon, og ble bestilt i 2009 som en følge av den nye ekteskapsloven der to mennesker har rett til å gifte seg uavhengig av kjønn.

Det viktigste teoretiske grunnlaget for analysene er kognitiv lingvistikk, som først ble presentert av Lakoff og Johnson. En hovedtanke er at språk og kognisjon henger sammen. Lakoff og Johnson hevdet at siden vi snakker i metaforer, så tenker vi også i metaforer. Dette grunnperspektivet er i oppgaven bygget på med metoder fra kritisk metaforanalyse, kritisk diskursanalyse og retorikk. Språkbruken i utredningen er undersøkt ved å:

- 1) identifisere metaforiske uttrykk (gjennom MIP-metoden)²⁰ og finne semantiske koblinger mellom disse for å identifisere begrepsmetaforer.
- 2) kaste et kritisk og retorisk blikk på utvalgte deler av teksten, hovedsakelig ved å kommentere billedlig språk i sammenheng med illustrasjoner, språklig innramming og hvilke inntrykk som kommer frem av de ulike fenomenene.

I metaforanalysen i kapittel 4 er så å si alle identifiserte metaforiske uttrykk ontologiske, og innebærer at verb/handlinger har blitt substantiv/ting, altså tingliggjøring. Den overordna begrepsmetaforen i kapitlet er SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK eller ABSTRAKT SOM KONKRET. I kapittel 5 kommer det frem en rekke delvis skjulte inntrykk av *samliv*, *seksualdriften* og *ekteskapet*. I tillegg kommer det frem, kanskje litt uventet, at forfatterne som står for den tankerekken som er positiv til både likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap, gir et negativt inntrykk av sine ideologiske meningsmotstandere/kolleger i utredningen. En annen viktig diskusjon i denne delen av analysen gjelder hvilke konsekvenser det har at samlivet/livet

---

²⁰ Jamfør kapittel 3.2.1, *Metaphor Identification Procedure*.

begrepsliggjøres som form/formbare objekter. Tekststedene som er analysert fra utredningen, ser i det hele tatt ut til å være preget av mange stemmer, meninger og ideologier.

6.2 Oppgavens plass og relevans

Denne oppgaven er skrevet med utgangspunkt i en tekst hentet fra en religiøs diskurs. Å undersøke språk i religiøse diskurser er gjort før. Blant annet hos Charteris-Black (2004), som undersøkte metaforer i Bibelen og Koranen. Det er heller ikke uvanlig å gjøre diskursanalyser med utgangspunkt i en politisk diskurs, og analysere hvordan ulike meningsmotstandere og politiske partier benytter seg av metaforiske uttrykk og retoriske grep (se for eksempel Semino, 2008). I denne diskursen brukes slike grep aktivt for å overbevise velgere om sin mening, og ikke minst for å fremheve og skjule ulike elementer ved budskapet sitt aktivt. Religiøse diskurser skiller seg kanskje litt fra politiske diskurser, på den måten at man i utgangspunktet er mindre direkte overtalende i sin natur. Politikere vil alltid være ute etter å samle velgere, gjennom å holde på allerede eksisterende velgere, men også gjennom å overbevise velgere som i utgangspunktet står på en annen side av politikken. Dermed kan dette karakteriseres som en rent overtalende diskurs. I en religiøs diskurs vil det overtalende aspektet kanskje finne sted i varierende grad. På en måte kan man si at den aktuelle troen eller religionen er et mål i seg selv, for eksempel ved at man ønsker finne felles tolkningsperspektiver og tolke ekteskapsinstitusjonen ut fra bibeltekster. På en annen måte kan man si at politisk og religiøs diskurs har en del likheter. Man finner også «partier» i religioner og meningsmotstandere innenfor religiøse retninger. I den aktuelle utredningen er det meningsmotstandere med ganske ulikt syn på tolkningsgrunnlaget for ekteskapsinstitusjonen og samlivet i denne diskursen. Innenfor mange religioner er man også opptatt av misjon, der man går aktivt ut og forsøker å «omvende» andre til den aktuelle religionen. Og man er nok, i alle fall i Norge der religiøse samfunn får penger av staten per innmeldt medlem, også opptatte av å skaffe nye medlemmer for å styrke egen økonomi.²¹ Dermed kan man argumentere for at det overtalende middelet som språket kan utgjøre også er aktuelt i denne diskursen, og at en analyse som er gjennomført er aktuell å gjøre i en slik sammenheng.

I primærmaterialet diskuteres kirkens ståsted i saken om likekjønnet vigsel, og det diskuteres hvordan man ser på ulike former for samliv. Utredningen er et direkte resultat av samfunnsendringer, på politisk og samfunnsmessig plan, der kirken må ta et standpunkt. Man

---

²¹ Trossamfunn som får offentlig økonomisk støtte for sine medlemmer i Norge er: Den norske kirke, frittstående kristne menigheter, trossamfunn knyttet til andre religioner og organiserte ikke-religiøse livssynssamfunn (Trossamfunn, 2018).

kan tenke seg at det vil spille en rolle hvilke retninger kirken tar i ekteskapsspørsmålene i Norge, aller mest fordi aksepten for likekjønnet samliv og ekteskap er såpass stor, både i loven og i samfunnets oppfatning. Dersom kirken ikke hadde moderert seg siden biskopenes uttalelse i 1954, der de omtaler homoseksuelle handlinger som perverse og forkastelige (jmfør avsnitt 1.2.2), ville kanskje mange flere i samfunnet meldt seg ut og tatt avstand fra kirken. Det har altså en viss betydning for kirken hvilke retning de nå velger i disse spørsmålene, og hvordan de formulerer seg når de drøfter denne typen problemstillinger.

Tidligere nevnte jeg at Charteris-Black blant annet har undersøkt metaforiske uttrykk i Bibelen og i Koranen, og at Chapp (2008) har forsket på religiøs retorikk i USA. Denne oppgaven skiller seg litt fra begge ved at jeg for det første velger å utføre metaforanalyser og retoriske analyser og ser på dette som et komplementerende grep. Det er altså en slags kombinasjon av disse to. Oppgaven skiller seg også ut fra deres forskning ved at analysen går mer direkte på religionen som sådan. Når Charteris-Black (2004) studerer metaforer i Bibelen, kan man si at han undersøker primært teksten i denne diskursen. Det å studere denne utredningen kan dermed sies å være en undersøkelse av en sekundært tekst som fortolker primært teksten.

6.3 Funn og begrensninger

I denne oppgaven har jeg funnet at det i en kristen religiøs diskurs snakkes om *samliv*, *ekteskap*, *drifter* og *følelser* på mange ulike måter. Teksten inneholder såpass mange metaforiske uttrykk at jeg har måttet gjøre mange begrensninger av hensyn til oppgavens omfang. Dette er på en måte et funn i seg selv: Det brukes mange metaforiske uttrykk i en religiøs kontekst når det snakkes om fenomener som *samliv*, *ekteskap*, *drifter* og *følelser*. Hypotesen som ble introdusert innledningsvis, handlet om at billedlig språkbruk ville tas hyppig i bruk i en slik diskurs av to grunner: 1) fordi fenomenet religion i seg selv er av abstrakt karakter, og dermed behøver man å konkretisere for å kunne snakke om det, og 2) at tematikken som skulle undersøkes, på mange måter er et sensitivt område i diskursen, da spesielt med tanke på likekjønnet ekteskap og sex. Begge disse grunnene kan se ut til å stemme ut fra funnene. Avsnittet som omtaler *seksualdriften* (se vedlegg 1, avsnitt 2.3.), inneholdt mange metaforiske uttrykk, og i enkelte setninger var det såpass mye metaforisk språkbruk at det er vanskelig å si noe om hvilket inntrykk av *seksualdrift* som egentlig kom frem i avsnittet.

Jeg mener også at analysen i denne oppgaven kan gjøre seg gjeldende fordi utvalget som har skrevet den aktuelle utredningen, kan sies å ha en viss representativitet for den

spesifikke diskursen. Forfatterne av utredningen er som vi har sett, medlemmer av kirken, og alle har ulik tilknytning til kirken gjennom viktige verv, som prester og biskoper. At Bispemøtet har bestilt utredningen og satt ned utvalget, bygger også opp under at denne teksten har en viss representativitet for hva *Den norske kirke* som sådan står for. Det vil selvfølgelig være uenigheter innad i kirken, både blant ansatte og blant medlemsmassen, men utredningens hovedbudskap vil dels være veiledende for kirken som organisasjon. Dermed kan man si at språkbruken i denne teksten i noen grad kan vise hvordan samliv og følelser snakkes om i kirken i dag. Her er det to funn som kanskje skiller seg ut som viktigst:

1) Det er ikke enighet om hva kirken mener om disse fenomenene. Kirken snakker altså om disse fenomenene på en inkonsekvent måte, og det man kan si med størst sikkerhet, er at de ser ut til å være enige om å være uenige.

2) Det *er* rikelig bruk av metaforiske uttrykk, og kanskje spesielt i avsnittene der man er *mot* at kirken skal kunne vie likekjønnede par, og i avsnittene der seksualdrift/sex snakkes om. Altså de tekststedene i utredningen som tar for seg den mest tabubelagte tematikken i denne diskursen (denne påstanden er grunnlagt ut fra den historiske gjennomgangen av ekteskapet i Den norske kirke fra avsnitt 1.2.2).

Når det er sagt, så er det ikke mulig å trekke store generelle antakelser om språkbruk innenfor en så stor diskurs ut fra et så lite utdrag med tekst. Det er vanskelig å generalisere når det kun er noen avsnitt fra en utredning som er analysert. Jeg har dermed ikke funnet hvordan disse fenomenene snakkes om i religiøs diskurs som sådan, og jeg kan heller ikke påstå at de identifiserte metaforiske uttrykkene er den eneste måten man vil snakke om disse fenomenene på i en religiøs diskurs. Å påstå at man sitter på en fasit på hvordan man i religiøse sammenhenger snakker om samlivsfenomener, ville også vært umulig fra et religionsvitenskapelig perspektiv. Det er sann at religioner er mye mer mangfoldige og innholdsrike enn det de fleste vil tenke at de er. Religionsdidaktikere med religionsvitenskapelig bakgrunn kommenterer blant annet at når kristendommen og jødedommen omtales i entall, så skaper dette på en måte et feilaktig inntrykk av religioner. Blant disse er Bengt-Ove Andreassen som skriver at:

Vektlegging av religiøst mangfold vil blant annet skape en bevissthet om at en religion ikke er en statisk størrelse eller en ”ting”. Betegnelser som *kristendommen*, *islam*, *hinduismen* og *sikhismen* er entallbetegnelser som står i fare for å signalisere at de er enhetlige. En nærmere beskrivelse av de religiøse ytringer og prosesser som for eksempel finnes i betegnelsen ”kristendom”, vil vise at betegnelsen inneholder et svært bredt spekter ulike tradisjoner og ideer. (2012, s. 46)

Med andre ord er det mange grunner til at generalisering er vanskelig i denne sammenhengen. Jeg mener likevel at oppgaven finner sin plass ved å undersøke en utredning skrevet på vegne av Den norske kirke for å vise deres forståelse av samlivsfenomener, og fordi de aktuelle forfatterne har en viss grad av representativitet for kirken som organisasjon. Det hadde vært interessant å undersøke flere lignende utredninger og diskusjoner innenfor samme diskurs, for å se om disse tekstene også inneholder mye metaforisk språkbruk, om de inneholder *samme* metaforiske uttrykk, og om de inneholder *mer* billedlig språkbruk enn man kanskje ville forvente av disse utredningene som også anses som offentlige tekster.

SAMMENDRAG

Opgaven undersøker hvordan de abstrakte fenomenene *samliv* og *følelser* snakkes om i en kristen, kirkelig diskurs. Materialet som undersøkes, er utdrag fra en utredning skrevet av Samlivsutvalget nedsatt av Bispemøtet. Utredningen ble bestilt i 2009 som følge av den nye ekteskapsloven (der to mennesker uansett kjønn har rett til å inngå ekteskap), og ble presentert i 2013, med navnet *Sammen. Samliv og samlivsformer i et kirkelig perspektiv*. For å undersøke hvordan disse fenomenene snakkes om er metaforiske uttrykk og begrepsmetaforer identifisert, tolket og forklart. Oppgaven bygger på kognitiv lingvistik. I tillegg benyttes metoder fra kritisk metafor- og diskursanalyse og retorikk for å gjøre en mer overordnet tekstlig analyse.

Analysene viser at det ikke finnes én enighet om hva de abstrakte fenomenene *samliv*, *ekteskap*, *seksualdrift* og *kjærlighet* er i en kirkelig, kristen diskurs. I metaforanalysen kommer det frem at de undersøkte abstrakte fenomenene i stor grad omtales som noe fysisk, SOSIALT/PSYKISK SOM FYSISK, eller ABSTRAKT SOM KONKRET. *Samliv* snakkes om som noe positivt, og noe som alle mennesker trenger og er avhengige av for å leve et godt liv. Ekteskapet deles opp etter likekjønnede og ulikekjønnede ekteskap, og omtales i både positiv og negativ forstand. Likekjønnet ekteskap er fenomenet som ser ut til å være vanskeligst å bli enige om for utvalget. Her kommer det frem, mange steder indirekte, at enkelte i utvalget ikke ser at Bibelen gir kirken mandat til å innføre slike ekteskap, og ikke minst at biologien og muligheten til å formere seg taler for at det ulikekjønnede ekteskapet er det *rette*. Andre steder i utredningen finner man ikke grunner, verken bibelsk eller med andre argumenter, for at likekjønnede par ikke skal få muligheten til å innstifte ekteskap i kirken. De negative inntrykkene av de abstrakte fenomenene kommer blant annet frem gjennom metaforisk preposisjonsbruk, og gjennom illustrasjoner der de ulike relasjonene fremstilles ulikt.

Hypotesen om at det i en religiøs diskurs vil brukes mye metaforisk språk, har vist seg å stemme. Det er rikelig med metaforiske uttrykk, og utredningen er mer «fargerik» enn man gjerne forventer av denne sjangeren. En annen innledende hypotese som bekreftes, er at tabubelagte fenomener i en diskurs, i dette tilfellet spesielt *likekjønnet ekteskap*, gjerne vil snakkes om og diskuteres ved hjelp av metaforiske uttrykk. Oppgaven fremstiller hvilke metaforiske uttrykk som brukes og en tolkning av disse. I tillegg presenteres en kritisk analyse av teksten, med grunnlag i kritisk metafor- og diskursanalyse, samt retorikk.

ABSTRACT

The thesis examines how the abstract phenomena of *living together* and *emotion* are discussed in a Christian, ecclesiastical discourse. The material of the study is excerpts from a report written by the committee *Samlivsutvalget*. The report was commissioned in 2009 as a result of the new Marriage Act (where two people, regardless of gender, are entitled to marry), and were presented in 2013. The investigation is called *Sammen. Samliv og samlivsformer i et kirkelig perspektiv*. To study how these phenomena are conceptualised and talked about, metaphorical expressions and conceptual metaphors are identified, interpreted and explained, and rhetorical perspectives are applied. The assignment is based on cognitive linguistics, and methods of critical metaphor and discourse analysis plus rhetorical perspectives are used to support a more general textual analysis.

The results show that there is no unique understanding of what the abstract phenomena of *living together*, *marriage*, *sex drive* and *love* are in an ecclesiastical, Christian discourse. The metaphor analysis reveals that the abstract phenomena examined are largely referred to as something physical, SOCIAL/PSYCHIC AS PHYSICAL, or even more general ABSTRACT AS CONCRETE. *Living together* is mainly talked about as something positive that all people need to lead a good life. Marriage is often divided into same-sex marriage and different-sex marriage in the text, and is discussed in both positive and negative terms. Same-sex marriage is the phenomenon that seems to be most difficult to agree on. It appears that some members of the committee express, often indirectly, that they don't see that the Bible gives the church the mandate to introduce such marriage, and that biology and the ability to reproduce show different-sex marriage to be the *right* kind. Other members of the committee find no reason, neither biblical nor with other arguments, to prohibit same sex marriage. Metaphorical preposition use, and illustrations where the different relationships are portrayed differently, are some of the signs that different types of marriage are evaluated differently.

The hypothesis that one will find lots of metaphorical language in a religious discourse seems to be confirmed. There are numerous metaphorical expressions, and the report is more «colourful» than one expects of this genre. Another initial hypothesis that is confirmed is that taboo phenomena in a religious discourse, in this case especially same-sex marriage, would be conceptualised metaphorically. The thesis describes which metaphorical expressions are used and gives an interpretation of them. In addition, a critical analysis of the text is presented, based on critical metaphor and discourse analysis, as well as rhetorics.

PROFESJONSRELEVANS

Part of analysing metaphors is drawing attention to which aspects of the source domain are *not* transferred to the metaphorical target. Such awareness lead ut to take a critical stance towards these uses of language: to know what a metaphor is, when one is being used and what it signifies, is likely to facilitate the development of critical awareness amongst language users. I suggest that the development of such critical abilities is central, and not peripheral, to those involved in language education. (Charteris-Black, 2004, s. 42)

Sitatet over peker på noe av profesjonsrelevansen i denne masteroppgaven. Som fremtidig norsklærer (og religionslærer) i dagens samfunn ser jeg det som helt nødvendig, og veldig viktig, å vite hvordan man kan stille seg kritisk til det som skjer rundt oss, da også hvordan språket kan brukes for å overtale og overbevise uten at man selv er klar over det. Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått mye kjennskap til og kunnskap om metaforenes potensielle makt og kraft, og ikke minst hvordan retoriske virkemidler kan tas i bruk for å overbevise andre om ens eget synspunkt.

I dagens samfunn blir man til stadighet eksponert for reklame og tekster som forsøker å overbevise oss om noe. Det er også de siste årene blitt introdusert fenomener som «*fake news*», og retorikken til blant annet politikere kan sies å ha fått en ny tone og dynamikk. At man som lærer sitter på kunnskap om metaforer og retorikk, vil være en fordel i arbeidet med å ruste elevene til å møte verden slik den er i dag, og til å bli selvstendige og kritiske samfunnsborgere. Det er viktig for mennesket i seg selv, og ikke minst for demokratiet, at samfunnsdeltakere kan tenke kritisk og ikke «svelge alt rått».

Skriveprosessen og arbeidet med oppgaven i seg selv kan også være relevant for profesjonen. Det krever mye selvdisiplin, struktur og planlegging å gjennomføre en oppgave av slikt omfang. Dette tror jeg vil være en god erfaring å ha med seg inn i arbeidslivet som lektor i norsk skole. I tillegg gir det en unik erfaring at man selv har måttet skrive en så stor oppgave, lete etter og grave seg ned i faglitteratur og redigere en tekst i mange omganger. Som språklærer, som skal formidle og lære bort prosessorienterte arbeidsmåter som å skrive ulike tekster, vil dette være en god og viktig erfaring.

Arbeidet med denne oppgaven har kanskje mest av alt gitt meg en helt ny innsikt i fagfeltet som omhandler metaforer. Det å få innsikt i at metaforer ikke er en eksklusiv vare for poesien, men faktisk utgjør en stor del av dagligspråket vårt, er en innsikt jeg er helt overbevist om at vil være svært nyttig og givende å ta med seg inn i klasserommet.

LITTERATURLISTE

- Andreassen, B. O. (2012). *Religionsdidaktikk. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget
- Aristoteles. (2004). *Om diktekunsten. Oversatt og med innledning av Sam. Ledsaak*. Oslo: Cappelen Forlag
- Aristoteles. (2006). *Retorikk. Oversatt av Tormod Eide*. Oslo: Vidarforlaget A/S
- Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili. (1995). *Homofile i kirken. En utredning fra Bispemøtets arbeidsgruppe om homofili*. Oslo: Kirkens Informasjonstjeneste
- Bitzer, L. F. (1968). The Rhetorical Situation. I *Philosophy & Rhetoric*. 1(1), s. 1–14
- Bitzer, L. F. (1980). Functional Communication: A Situational perspective. I Eugene E. White (Red.), *Rhetoric in Transition: Studies in the Nature and Uses of Rhetoric* (s. 21–38). Pennsylvania State University Press
- Bokmålsordboka. (2018). UiB/Språkrådet red. Tilgjengelig fra: <https://ordbok.uib.no/>
- Brookey, A. R. (2002) *Reinventing the Male Homosexual. The Rhetoric and Power of the Gay Gene*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Brown, R. H. (1977). *A Poetic For Sociology. Toward a logic of discovery for the human sciences*. Chicago & London: The University of Chicago Press
- Cameron, L. & Low, G. (1999). *Researching and Applying Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press
- Chapp, C. B. (2008). *Holier than thy Opponent? Religious Rhetoric and Political References in Presidential Campaigns*. (Doktorgradsavhandling, The Faculty of the graduate school of the university of Minnesota). Hentet fra: <https://search-proquest-com.pva.uib.no/docview/304512913?pq-origsite=primo>
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Hampshire og New York: Palgrave Macmillan
- Den norske kirke. (2016). Kirkerådet sier ja til vigselsturgi for likekjønnede. Hentet fra: <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/kirkeradet-sier-ja-til-vigselsturgi-for-likekjonnete/>
- Den norske kirke. (2017a). Ny vigselsturgi vedtatt. Hentet fra: <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/ny-vigselsturgi-vedtatt/>
- Den norske kirke. (2017b). Vigsel i kyrkja. Hentet fra <https://kirken.no/nb-NO/bryllup/>
- Ekteskapsloven (1991). Lov om ekteskap [ekteskapsloven] (LOV-1991-07-04-47). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>
- Ekteskapsloven. (2016). I *Jusleksikon*. Hentet fra: <https://jusleksikon.no/wiki/Ekteskapsloven>

- Elstad, H. (2014). Bispemøte. I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/Bispemøte>
- Evans, V. & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Forceville, C. (2008). Metaphor in pictures and multimodal representations. I Gibbs, Jr. R. W. (Red). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* (s. 462-482)
- Geometri (2018). I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/geometri>
- Goatly, A. (2007). *Washing the brain - Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company
- Goossens, L. (1995). Metaphonymy. The Interaction of Metaphor and Metonymy in Figurative Expressions for Linguistic Action. I Goossens, L., Pauwels, P., Brygida, R.-O., Simon-Vanderbergen, A.-M., Vanparys, J. (red.). *By Word of Mouth. Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective*. (s. 159–174). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Grady, J. (1997). *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes*. (Doktorgradsavhandling, University of California) Hentet fra: <https://escholarship.org/uc/item/3g9427m2>
- Justis- og politidepartementet (1971). *Om lov om endringer i den alminnelige borgerlige straffelov 22 mai 1902 nr. 10*. (Ot. Prp. nr. 5 (1971–72)). Hentet fra https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1971-72&paid=4&wid=a&psid=DIVL268&pgid=a_0199
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B. & Martin, C. E. (1948). *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia: W. B. Saunders Co.
- Kittang, A. & Aarseth, A. (1985). *Lyriske strukturer. Innføring i diktanalyse*. Otta: Universitetsforlaget AS
- Kittay, E. (1987). *Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure*. Oxford: Oxford University Press
- Kjeldsen, J. E. (2006). *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus forlag
- Kurath, H. (1921). *The Semantic Sources of the Words for The Emotions in Sanskrit, Greek, Latin, and the Germanic Languages*. Menasha, Wisconsin: George Banta Publishing Company
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor. A Practical Introduction*. (Second Edition). Oxford: Oxford University Press

- Lakoff, G. & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2003). *Hverdagslivets metaforer. Fornuft, følelser og menneskehjernen*. (Oversatt av Mie Hidle). Norsk utgave: Pax forlag. (Originalutgave utgitt i 1980)
- Laksaa, T., m. flere. (2016). *Jeg slipper deg ikke før du velsigner med. Kampen for lesbiske og homofile i kirken*. Latvia: Åpen kirkegruppe
- Langacker, R. W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford, California: Stanford University Press
- Lehmiller, J. J. (2013). *The Psychology of Human Sexuality*. West Sussex: John Wiley & Sons, Incorporated
- Leksikografisk bokmålskorpus. Institutt for lingvistiske og nordiske studier UiO. Tilgjengelig fra: <http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/samlinger/bokmal/veiledningkorpus/>
- Machin, D. & Mayr, A. (2012). *How To Do Critical Discourse Analysis. A Multimodal Introduction*. London: Sage Publications
- Malt, U. (2017). Aseksuell. I *Store medisinske leksikon*. Hentet fra: <https://sml.snl.no/aseksuell>
- Mannsåker, H. (2010). *Inn i noko djupare. Metaforbruk om sinnet og stemningslidningar*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra <https://bora.uib.no/handle/1956/11885>
- Mannsåker, H. (2017). *Schizofrene symptom og splitta sinn. Kritiske metonymi- og metaforanalyser av fagtermer knytte til diagnosen schizofreni*. (Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen). Hentet fra <http://bora.uib.no/handle/1956/16645>
- Musolff, A. (2016) *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. London & New York: Bloomsbury Publishing
- Nesse, Ø. M. (2017). «*Livet selv vokser bare om hverdagen*». *En korpusbasert metaforstudie av livet og døden*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Berge). Hentet fra <http://bora.uib.no/handle/1956/16738>
- Partnerskapsloven. (2014). I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/partnerskapsloven>
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. I *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1-39. Hentet fra <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10926480709336752>

- Rasmussen, T. (2016). Statskirke. I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/statskirke>
- Richards, I.A. (1936). *The Philosophy of Rhetoric*. New York: Oxford University Press.
- Samlivsutvalget. (2013). *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv*. Oslo: Bispemøtet, Den norske kirke
- Sandefjord helsepark (2018, 4. juni). Psykologspesialist Adelheid Firing Whamsal. Hentet fra: <http://www.sandefjordhelsepark.no/psykologspesialist-adelheid-firing-hvamsal/>
- Schon, D.A. (1979). Generative Metaphor: A Perspective on Problem-Setting in Social Policy. I Ortony, A. (red.), *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 254–283.
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. New York: Cambridge University Press
- St. Claire, R. N. (2002). *The major metaphors in European thought: growth, game, language, Drama, Machine, Time and Space*. Lewiston, N.Y.: Edwin Mellen Press.
- Statistisk sentralbyrå (2018, 29. august). Ekteskap og skilsmisser. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/list/ekteskap/>
- Steinholt, O. & Hagesæther O.. (1997). *Homofile i kirken. Betenknninger til Bispemøtet høsten 1997*. Oslo: Kirkens informasjonstjeneste
- Stigen, A. (1977). *Aristoteles. En innføring*. Oslo: Dreyers forlag
- Straffeloven § 213 (Opphevet). (2017). I *Jusleksikon*. Hentet fra: [https://jusleksikon.no/wiki/Straffeloven_§_213_\(Opphevet\)](https://jusleksikon.no/wiki/Straffeloven_§_213_(Opphevet))
- Szwedek, A. (2008). Objectification: a new theory of metaphor. I Thormälen *English Now: Selected Papers from the 20th IAUPE Conference in Lund 2007*. (s. 308 -317). Lund: Centre for Language and Literature, Lund University.
- Trossamfunn (2018). I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/trossamfunn>
- Åpen Kirkegruppe (2012). *Åpen Kirkegruppe sitt arbeidsprogram*. Hentet fra: <http://apenkirkegruppe.org/om-oss/arbeidsprogram/>
- Åpen kirkegruppe (2018). *Om Åpen Kirkegruppe*. Hentet fra: <http://apenkirkegruppe.org/om-oss/>

VEDLEGG

Vedlegg 1: Primærmateriale (analysetekst)

Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv (Samlivsutvalget, 2013)

Kapittel 2. Liv, samliv, ekteskap

2.1 Liv er samliv

Grunnleggende sett lever et menneske alltid i en eller annen form for samliv med andre mennesker. Mennesket er et sosialt vesen, ikke bare i den forstand at det trives i fellesskap med andre, men også i den helt grunnleggende forstand at vi alle er avhengige av fellesskapet med andre mennesker både for å kunne overleve, og for å kunne utfolde våre liv som mennesker. Fellesskapet spenner fra det personlige, intime forholdet mellom to mennesker i vennskap og i kjærlighet, til det store fellesskapet i et land og, globalt sett, i verden. I mellom dette finnes det et uoverskuelig antall fellesskapsformer, der menneskene lever sammen i familier, nabolag, foreninger, på arbeidsplasser og i kommuner – for bare å nevne noen stikkord. Alle disse forskjellige formene for fellesskap er også livsformer. De er måter å forme livet på som et menneskelig fellesskap. Noen av disse livsformene er viktigere og mer grunnleggende enn andre, noen er mindre viktige og kan unnværes. Men fellesskapet som sådan kan ikke unnværes. Livet er ikke noe vi har for oss selv. Livet er noe vi på den ene eller andre måten deler med hverandre. Liv er fellesskap. Liv er samliv.

Grunnlaget for samlivet er selvfølgelig biologisk gitt, men den skikkelsen som vi gir samlivet – livsformen – er ikke uten videre biologisk gitt. Mennesket kan tilrettelegge og organisere sitt samliv på forskjellige måter, og må dermed også ta stilling til de muligheter som livet gir. Men ingen begynner organiseringen av livsformene på bar bakke. Alle overtar vi de livsformene som er utviklet i den kulturen vi fødes inn i, eller vokser opp i. Fellesskapet er ikke bare et fellesskap med de menneskene som lever samtidig med oss, men også et fellesskap med de menneskene som har levd før oss. Enkelt sagt betyr dette at samlivsformene våre har en historisk skikkelse som varierer med tid og sted. Livsformene våre er også i forandring. Noen steder forandres de lite og langsomt, andre steder og til andre tider mye og raskt.

At livsformene er noe vi overtar fra dem som har levd før oss, betyr ikke at vi ikke kan ta stilling til dem, forandre dem og eventuelt også utvikle nye. Og fremfor alt sparer det oss ikke for å måtte fylle livsformene med personlig innhold. Hvor stort spillerom vi har når vi tar stilling til livsformene våre, det er også kulturelt betinget, og vi lever i dag i en kultur som gir oss et betydelig, men på ingen måte grenseløst spillerom. (s. 14)

2.3 Ekteskapet som institusjon

Seksualdriften er imidlertid ikke bare en sosial drift, den er også en asosial drift. Bibelen er full av fortellinger om dette også. Seksualdriften stifter ikke bare fellesskap, den kan også rive opp og ødelegge fellesskap. Den kan ikke bare åpne vårt blikk for den andre, den kan også få

oss til å lukke øynene for andre mennesker og gjøre det vi selv har lyst til, og bare det. Seksualdriften kan åpne for kjærlighet, men den kan også være egoistisk, destruktiv og ødeleggende, både for en selv og for andre. Derfor har det i ethvert samfunn vært slik, og er fortsatt slik, at samfunnet på en eller annen måte har forsøkt å lovregulere seksualdriften. Den vanligste måten å gjøre dette på, har vært å gjøre det via ekteskapsinstitusjonen. Sex har vært begrenset til ekteskapet, og ekteskapet er blitt gjort permanent, dvs. Livsvarig. (s. 17)
(...)

Siden vi alltid må leve innvevd i et fellesskap sammen med andre mennesker, kan vi heller ikke unngå det etiske og moralske ansvar som dette fellesskapet fører med seg. Det vi sier og gjør, vil alltid ha konsekvenser for andre mennesker, og når ekteskapsloven til en viss grad unnlater å definere dette ansvaret, blir desto mer opp til den enkelte. Hva det betyr skal vi komme nærmere tilbake til etter hvert. Men i forlengelsen av det som er sagt ovenfor, kan det som en innledning være nærliggende å påpeke noen viktige trekk angående forholdet mellom ekteskap, sex og samliv også under en etisk og moralsk synsvinkel.

Det vi har sett i nyere tid, er en forskyvning fra ekteskap til kjærlighet som legitimerer grunnlag for sex. Tidligere var det ekteskapet som gjorde sex legitimt. I dag er det for mange kjærligheten som legitimerer sex. Det er ikke ekteskapet i og for seg, men kjærligheten i ekteskapet som er avgjørende. Men kjærlighet og ekteskap er ikke kongruente størrelser. Det finnes ekteskap uten kjærlighet (som for mange legitimerer skilsmisse) og kjærlighet uten ekteskap (som for mange legitimerer samboerskap og sex utenfor ekteskapet). Sagt på en annen måte: når det er kjærlighet som legitimerer sex i ekteskapet, kan de verdiene som er knyttet til kjærlighet også knyttes til forhold utenfor ekteskapet. (s. 18)

Kapittel 5. Grunnleggende tolkningsperspektiver

5.1 Allment og kristent

Tema for denne utredningen er synet på samliv og ekteskap i lys av kristen tro. Men som det ble understreket innledningsvis, er samliv og ekteskap ikke fenomener som er spesifikke for kristendommen. Livet er en vev der vi er vevd inn i et fellesskap med andre mennesker, på godt og ondt. (s. 40)

5.2 Skapelsestanken som utgangspunkt

Innledningsvis pekte vi på Martin Luthers utlegning av den kristne skapelsestanken som et utgangspunkt for fortolkning av det menneskelige fellesskapet. Livsfellesskapet er gitt oss av Gud og betyr ifølge Luther at det liv vi mottar fra Gud, skal gis videre til de menneskene vi lever sammen med. Gud skjenker oss livet gjennom andre mennesker, og han vil at andre mennesker skal få skjenket livet gjennom oss. Gud har pålagt andre å gjøre alt det som godt er for oss, og pålegger dermed oss å gjøre alt det som godt er for andre, sier Luther i forklaringen til Det første bud. Vi er den hånden, kanalen eller middelet som Gud bruker for å gi vår neste liv. Det vi gjør skal altså prøves på om det er til gagn for andre menneskers liv og livsutfoldelse. Dette er det grunnleggende kriterium for vårt samliv med hverandre, og dermed også det kriterium som ekteskapsinstitusjonen må prøves på. (s. 41 - 42)

5.3 Bibelen som etisk og moralsk norm i synet på ekteskapet

Når vi anlegger et historisk perspektiv i vår omgang med Bibelen, må vi se i øynene at det er mangt og meget i det bibelske materialet som gjenspeiler en tid som ikke er vår og gir uttrykk for oppfatninger som vi ikke kan forsvare som god kristendom i dag. Ekteskapet som sosial institusjon er betinget av tid og sted og er ingen uforanderlig størrelse historisk sett. Det materialet vi finner i Bibelen angående ekteskap og samliv, må vurderes i lys både av det vi mener er rett og rimelig i dag og i lys av grunnleggende synspunkter i den nytestamentlige forkynnelsen. Det siste er like viktig som det første, og fører oss videre til det neste vi må ha for øyet, når bibelen skal brukes i denne sammenhengen. (s. 43)

(...)

Det Bibelen sier om ekteskapet må – for det tredje – prøves på om det er gagnlig og godt for de menneskene som lever i ekteskap og for samfunnet i det hele. Under denne synsvinkelen er ekteskapsinstitusjonen blitt veid og vurdert i tidligere tider, og slik må det også være i dag. (s. 43)

5.5.1. Paulus

Vi kan forfølge disse to grunnmotivene, ydmykhet og nestekjærlighet inn i andre tekster i Det nye testamente som også handler om sammenhengen mellom tro og liv. Særlig viktig her er de tekstene som handler om Åndens frukt, som for eksempel Gal 5,22-26. Hva betyr det ifølge Paulus å leve et liv i Ånden? Det betyr, ikke minst, å leve et liv i kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet og selvbeherskelse. Åndens frukt er imidlertid ikke noe som kommer av seg selv. Paulus formaner jo de troende til å leve i overensstemmelse med det budskapet de har mottatt. Den troende må kjempe for at Åndens frukt skal gjøre seg gjeldende i hans eller hennes liv, og resultatet varierer, det ser vi tydelig i de brevene Paulus skriver.

Det disse tekstene dreier seg om, er kjærlighet som en grunnholdning i livet som helhet. Det er altså ikke kjærligheten til den ene elskede i parforholdet mellom mann og kvinne som står i fokus. Tekstene handler heller ikke primært om den ekteskapelige kjærligheten eller om ekteskapet som en sosial ordning. Når vi skal se nærmere på det Paulus sier om ekteskapet som ordning betraktet, og om kjærligheten mellom mann og kvinne, er det imidlertid nødvendig å ha denne mer omfattende horisonten av etisk karakter for øyet. (s. 50)

5.5.4. Homoseksualitet og homofilt samliv

Forskjellen mellom oss og Paulus viser seg også ved at han ikke bare fordømmer homoseksuelle handlinger, men også det homoseksuelle begjær som sådan (Rom 1,27). Vårt moderne skille mellom homoseksuell legning - som forutsetter at den homoseksuelle drift er en integrert del av personligheten - og homofile handlinger lar seg neppe gjenfinne hos Paulus. Både forskjellen i språkbruk mellom Paulus og oss, og hans manglende sontring mellom legning og handlinger, gjør det vanskelig å anta at Paulus og vi i ett og alt har samme horisont og snakker om samme fenomen. (s. 58).

(...)

Paulus skriver om homoseksuelle handlinger, og de er i hvert fall i ytre forstand de samme

også i dag. Men det virker som om han har en annen forståelse av hva som kan ligge til grunn for disse handlingene, hva som kan være deres innside, hvordan de kan oppleves av de som handler slik. Det er forholdsvis sannsynlig at det Paulus skriver om langt på vei er noe annet enn det vi forholder oss til i dag når temaet er homoseksualitet og homofili. (s. 58)

Homofili dreier seg om mennesker av samme kjønn som elsker hverandre og vil dele livet med hverandre i medgang og motgang. For å gjøre det så tydelig som mulig, kan vi skjelne mellom homoseksualitet og homofili, på samme måte som vi skjelner mellom heteroseksualitet og heterofili. Heterofili dreier seg ikke bare om den seksuelle tiltrekningskraften mellom mann og kvinne, men om *kjærligheten* mellom en mann og en kvinne. På samme måte handler homofili ikke bare om den seksuelle tiltrekningen til en person av samme kjønn, men om *kjærligheten* til en person av samme kjønn. Heterofili dreier seg om mer enn sex, og det gjør også homofili. Selv om sex som oftest hører med både til et homofilt og et heterofilt samliv, omfatter samlivet i begge sammenhenger mer enn sex, for så vidt som det er basert på kjærlighet. (s. 58)

5.5.5. Sammenfattende synspunkter

I det foregående har vi sett at kjærlighetsbegrepet spiller en avgjørende rolle i nytestamentlig etikk. Kjærlighet er imidlertid ingen følelse eller sinnsstemning slik vi har lett for å tenke i dag, men holdning og handling konkretisert i ydmykhet og nestekjærlighet som grunnleggende praksis i den kristnes forhold til andre mennesker. Ingen skal sette seg på sin høye hest, eller tenke bare på seg selv. Åndens frukt er kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse, sier Paulus i Gal 5,22-23. Dette er grunnverdiene i en kristen samlivsetikk. (s. 59)

Kapittel 6. Samliv og ekteskap i dag

6.5 Likekjønnet ekteskap

Den ene tankerekken er som følger:

Gjennom hele Bibelen finner vi en grunnleggende skapelsesteologisk forståelse av at seksualiteten er ment å leves ut mellom mann og kvinne. Denne forståelsen av seksualitetens retning og innhold bekreftes også ut fra en allmenn betrakning av menneskets kjønnskarakter, familieliv og slektens videreføring. Heteroseksuelt samliv er den hovednorm som både kirken både på bibelske og allmenne premisser vil peke på, og som den har fått et uomtvistelig guddommelig mandat til å velsigne ved inngåelse av ekteskap.

Ut fra drøftelsen av forholdet mellom Paulus sine tekster om homoseksuelle handlinger og vår egen forståelse av homofili som er gitt ovenfor (se kap. 5.5.4.), har kristne i dag grunnlag for å kunne konkludere mindre entydig enn det Paulus gjør i spørsmålet om homofilt samliv. En vurdering av homofilt samliv i dag må holde sammen Paulus sin autoritet som apostel med en vurdering av tekstenes relevans i forhold til vår egen tid, og spørre om det er samme sak vi og Paulus har for oss.

En etisk refleksjon må også på en allmenn og medmenneskelig måte sette seg inn i

livssituasjonen for den enkelte som opplever seg som homofil. Her hører det med å spørre hvordan en selv ville ha handlet i en tilsvarende situasjon: Ville jeg selv ha ønsket eller maktet å være henvist til å leve alene? Jesus advarte som kjent mot å pålegge andre folk byrder som en selv slapp å røre (Luk 12,46). Jesus kunne noen ganger bryte med Guds bud om sabbaten fordi han sto overfor mennesker i en vanskelig livssituasjon, og både han og Paulus viser til kjærlighetsbudet som det største bud, det som gir retning til og begrunnelse for de andre forskrifter, bud og idealer i Skriften. Samtidig gjør også kjærlighetsbudet at andre bud under særlige forhold kan måtte vike.

Det er helt nødvendig for kirken å kommunisere til dagens mennesker hva som er Guds skapervilje for seksualiteten. Men noen ganger er livets landskaper slik at det å følge en ferdig opptrukket og snorrett kurs fører mennesker til ulykke. Å lukke øynene for dette er uansvarlig. Kirken har tradisjonelt henvist homofile til å måtte avstå fra å leve ut sin seksualitet. Dette er fortsatt en nærliggende løsning å velge for den som ønsker å leve i samsvar med bibelsk basert etikk.

Men ikke alle kan eller vil avstå fra å leve ut sin mulighet til å oppleve den dyptgripende form for menneskelig nærhet og fellesskap som seksualiteten utgjør mellom to mennesker som vil leve sammen. Vi er her i et landskap hvor man må trå varsomt, og der vi må ha respekt og forståelse overfor de valg som den enkelte foretar. De homofile som velger å leve sammen seksuelt skal av kirken bli møtt med respekt og ivaretagelse, ikke utstøting og fordømmelse. Men betyr dette også at kirken har mandat til å utvikle liturgier for å innstifte eller velsigne ekteskap mellom homofile? (s. 70 - 71)

Den andre tankerekken er som følger:

Også mennesker av samme kjønn kan elske hverandre og ønske å leve i tillit, troskap og samhold livet ut. Vi har i det foregående knyttet et slikt ønske til menneskets livsvilkår: det er ikke godt for et menneske å være alene (1 Mos 2,18). Det gjelder både for heteroseksuelle og homoseksuelle mennesker. Det handler ikke bare om den enkeltes behov for anerkjennelse, tillit og støtte, men også om behovet for å kunne vise tillit og være til hjelp og støtte for et annet menneske. Det er ikke bare slik at vi har behov for en annen som er vår nærmeste pårørende, men også slik at det er et privilegium å kunne være den nærmeste pårørende for et annet menneske. Slik er det også for homoseksuelle mennesker, og det kan ikke være noen grunn til å nekte homoseksuelle mennesker dette privilegiet, dette ansvaret og denne tilliten.

Selv om vigselritualene ikke omtaler sex, vil et ekteskapelig samliv som nevnt også involvere sex på en eller annen måte. Slik er det for heteroseksuelle, og slik er det for homoseksuelle. At en offentlig ordning for homofilt samliv vil gi en form for legitimitet til seksualiteten i dette samlivet sier seg selv, på samme måte som ekteskapet gir en legitimitet til seksualiteten i det heterofile samlivet. Slik sett har ekteskapet en symbolverdi både for heterofile og homofile.

Ut fra dette er det vanskelig å se at Bibelen gir grunnlag for å avvise homofilt samliv. Selv

om Paulus uten forbehold avviser homoseksuelle handlinger, drøfter han ikke homofili som et kjærlighetsforhold mellom to mennesker som vil leve livet sammen i medgang og motgang. Det spørsmålet vi må ta stilling til, gir Paulus oss ikke svar på. Vi må ta stilling til om homofile skal nektes muligheten til å forme sitt samliv i en ordning basert på kjærlighet, troskap og tillit og fratas det privilegium å være hverandres nærmeste og pårørende, fordi de i dette samlivet også kan komme til å ha sex med hverandre. Det kan i denne tankerekken ikke være riktig. Tvert imot blir det viktig å fremheve betydningen av at også homofile får mulighet for å utforme sitt samliv og seksualliv på det verdigrunnet som trekkes frem både i det kirkelige og i det borgerlige vigselforholdet (s. 72 – 73).

Vedlegg 2: Bilder/illustrasjoner

Bildene står i samme rekkefølge som i utredningen. Hentet fra primærmaterialet: *Sammen. Samliv og samlivsordninger i et kirkelig perspektiv* (Samlivsutvalget, 2013)

Bilde 1: (s. 13):

Bilde 2: (s. 23)

Bilde 3: (s. 28- 29)

arbeidsløst for å avslutte forbud mot ekteskapsregistrering for parret av samme kjønn. En hovedsak i Spania konstitusjonelle bestemmelser ikke var til hinder for at regjeringen for ekteskaper ble endret. Tvert imot mente man at dette ville legge på linje med bestemmelser som borgernes like muligheter til å utøve sin personlighet (Konstitusjonen §§ 9.2 og 10.1) og dem forbud mot diskriminering på grunnlag av kjønn, oppfatninger eller andre personlige eller sosiale forhold (§ 14). I den spanske debatten var hovedsakelig romersk-katolske kirke på en tydelig måte at en slik avstand fra endret ekteskapslov. En hovedsak at dette var et angrep på familien som institusjon. I lov forslaget som ble vedtatt har en erstatet begrepet mann og kvinne med ekteskille og make. På en bestemt måte har en erstatet full likstilling.

I Sverige ble utredningen om nøytral ekteskapslov ansett av ombudsmanen som diskriminering på grunn av seksuell legning. Som i Spania ble det lagt vekt på et likstillings- og ikke-diskrimineringsspørsmål. En drøftelse av ekteskapslov som institusjon ble ikke vedtatt. I Sverige ble det i diskusjonen pekt på at man ikke er forpliktet på tradisjonelle oppfatninger, lovgiver må ha sett til å ta hensyn til sådanne oppfatninger i samfunnet. Man avviste at hensynet til barnets beste benyttes som argument. Det ble argumentert med at barn kan gå gode og trette oppvekstfår også i rammen av likekjønnet samlev. I utredningen fra 2007 som la grunnlaget for lovgivningen, ble det spesielt henvisning til et likstillingsperspektiv. En erklæring at når det gjelder lov ikke nødvendige stenger i oppfatning som diskriminerende eller at den er på kollisjonskurs med Europakommisjonen om diskriminering på grunn av seksuell legning. Det poengteres likevel at dette ble en form for "arbeidshandling" av en bestemt samfunnsform.

Når det gjelder den internasjonale sammenheng er det i dag Nederland, Belgia, Spania, Canada, Sør-Afrika, Norge, Sverige, Portugal, Island og Argentina vedtatt nøytral ekteskapslov. Videre siden av Frankrike har Latvia og Australia avvist forslag om endring. I USA har noen delstater slått likekjønnet ekteskap, andre har forordnet forbud mot dette.

18 Desember 2012

29 Desember 2012

Bilde 4: (s. 39)

© Fotostock 2017

Bilde 5: (s. 61)

© Fotostock 2017

Bilde 6: (s. 74- 75)

Sendigheten knytter et spørsmål om reproduksjon gjør at kvifverson i 2009 kanskje burde vært en annen lesning enn den i innleden en felle for likekjønnede og ulikhkjønnede ekteskap. De ville man ha skilt et spørsmål knytter til helsekvaliteten og helsefrem som et eget domene med sine egne problemstillinger og sin egen debatt. På den andre siden er det viktigere at man er enige om at også homofile skal ha rett til å ordne og finne sitt særlige på samme måten som heterofile. Når ekteskapslovens innhold skal gjelde for begge typer særlig på samme måte, da er også forståelig at dette reguleres gjennom en felle ekteskapslov. Den symboliserer en slik samordning innføres er viktig. Selv i lys av den behandling homofile har vært utsatt for tidligere, også i lovverket, er det ikke overraskende at mange homofile legger vekt på symbolikken.

74. Desember 2012

75. Desember 2012

Bilde 7: (s. 80)

© Thomas 2012

Bilde 8: (s. 96- 97)

3. Kirkesamfundet undersøger at det i forbindelse med denne nye alder har lagt sig på, at Det norske kirke er en sammensætning af de forskellige aktiviteter som er religion, sigling, skulptur og kunst osv. som styrker for det samfundslige liv i kirke, og når kirke har og praktiserer alle som i livet er det kirke.

4. Kirkesamfundet har lavet et udfordrende projekt om at få en fantastisk produktivitet til det gode i den nye tid og det er en kombination af forskellige aktiviteter i samarbejde. Det har bidraget meget og som kirke det handler om at være et godt produkt.

5. Kirkesamfundet arbejder alle sammen og er involveret i skulpturprojekter i kirke, som i begyndelse på i disse gode og udfordrende aktiviteter som støtter i et net. Kirkesamfundet vil be alle aktiviteterne med andre for skulptur i skulptur som kirke skulpturprojekter, som i samarbejde med sigling og skulpturprojekter på den som godt med samarbejde. Ingen nogen har skulptur i skulptur som kirke skulptur eller sigling, som at det er skulptur som kirke vil gi skulpturprojekter. Det gode vil være skulpturprojekter eller er skulpturprojekter i skulpturprojekter.

6. Læringsaktiviteterne er alle sammen som. Sådan er det ikke gøre gode for alle det er alle aktiviteterne med skulpturprojekter i skulpturprojekter. Det er skulpturprojekter som støtter om dette skulpturprojekter i kirke at det er skulpturprojekter med skulpturprojekter og med skulpturprojekter i kirke og skulpturprojekter. Kirkesamfundet har skulpturprojekter i skulpturprojekter at det er skulpturprojekter.

7. Kirkesamfundet vil fremover at det er skulpturprojekter i kirke som dette nye liv og skulpturprojekter i kirke, med det skulpturprojekter og i samarbejde med skulpturprojekter. Dette vil være på alle skulpturprojekter som i skulpturprojekter mange skulpturprojekter, og Kirkesamfundet har det som som mange kirker på det gode det er skulpturprojekter. Tilføjelse med skulpturprojekter af Kirkesamfundet vil skulpturprojekter kirke og i skulpturprojekter som i skulpturprojekter kirke med skulpturprojekter og skulpturprojekter, så det er skulpturprojekter kirke som kirke, skulpturprojekter og skulpturprojekter.

© Thomas 2012

© Thomas 2012